

ƏDƏBİ ONQAT

ƏDƏBİ-BƏDİİ DƏRGİ • 17 • 2025

TƏSİSÇİ:

RƏFƏİL TAĞIZADƏ

BAŞ REDAKTOR:

VAQİF OSMANLI

RƏSSAM:

SEHRAN ALLAHVERDİ

Əlaqə telefonları:

050 339 19 85

055 766 83 02

E-mail: edebiovqatdergi@gmail.com

Çapa verilib:

05.09.2025

Çapa imzalanıb:

10.09.2025

Ədliyyə Nazirliyində 03 iyun 2021-ci il tarixində qeydiyyatdan keçib.

Qeydiyyat sayı: 4344.

Başqa mətbu orqanlarda çap olunmuş materiallar qəbul olunmur və rəy verilmir.

Mətnə görə müəllif məsuliyyət daşıyır.

BU SAYIMIZDA:

Bəxtiyar Vahabzadə (<i>şeirlər</i>)	4
Arif Ərşad Babamın xalçası (<i>hekayə</i>)	6
Barat Vüsal (<i>şeirlər</i>)	11
Hümbət Həsənoğlu Son arzu (<i>novella</i>), Dua (<i>hekayə</i>)	13
Əkbər Qoşalı (<i>şeirlər</i>)	16
Vüsal Nuru Dış qatili (<i>hekayə</i>)	18
Sevinc Qərib (<i>şeirlər</i>)	21
Müşfiqə Baləddin (<i>şeirlər</i>)	23
Banu Muharrem (<i>şeirlər</i>)	25
Könül Nuriyeva Ağıllı çərənləmə (<i>hekayə</i>)	27
Aysel Kərim (<i>şeirlər</i>)	32
Səadət Qərib (<i>şeirlər</i>)	34
Almaz Alıqızı (<i>şeirlər</i>)	36
Əhmədli Ayna Asim qızı Ulu məhkəmə	38
Qızlarxan İbrahimova Güvən (<i>hekayə</i>)	41
İbrahim Şaşma (<i>şeir</i>).....	42
Zakir Musaoğlu (<i>şeirlər</i>)	43
Qoşqar İsmayilzadə Məsləhətli adam axtarılır, CV əhvalatı (<i>hekayələr</i>)	45

TƏHLİL

Lütviyyə Əsgərzadə Yada düşər xatirələr: Cəlal Bərgüşad	47
Mərdan Baltayev Vətənpərvər və görkəmli ədəbiyyatçınas alim	54
Xəyalə Ağayeva Səbəbkər bəduğur quşdur, yoxsa insan (<i>İmamverdi İsmayılovun “Bayquş və qarovulçu” hekayəsi haqqında</i>).....	58
Əlabbas Bizim Eyvaz	61
Vaqif Osmanlı Milli ruh candan ayrılmaz (Mikayıl Bozalın lirik duyğularına <i>essevari baxış bucağı</i>).....	65

ESSE

Rəfail Tağızadə Şuşanın gecələri	69
--	----

MÜSAHİBƏ

Bütün həyatım “fədakarlıq” deyiminə ekvivalentdir (<i>Füruzə Məmmədli ilə</i>).....	71
---	----

ÇEÇEN ƏDƏBİYYATINDAN NÜMUNƏLƏR

Səidbəy Arsanov Tatıntı (<i>hekayə</i>)	74
İsa Zakriyev Evimin ruhu, Sal (<i>hekayələr</i>)	79

POEZİYA

BƏXTİYAR VAHABZADƏ

BİR SALAMA DƏYMƏDİ

Bu gün mən səni gördüm,
Salam vermək istədim,
Üzünü yana tutdun.
Söylə, illərdən bəri
Qəlbimizin bir duyub
bir vurduğu illəri,
Axı, nə tez unutdun?
Beş ildə gözümüzdən axan o qanlı sellər,
Bir salama dəymədi?
Həyəcanla, fərəhlə, qəmlə dolu o illər
Bir salama dəymədi?
Heç üzümə baxmadan yanımdan
necə keçdin?
Sən eşqin salamını qorxuyamı dəyişdin?
Yoxsa, sən öz əhdinə, ilqarına ağ oldun?
O qədər yaxın ikən, bu qədər uzaq oldun.
Şirin gülüşlərimiz, acı fəğanlarımız
Bir salama dəymədi?
Qayğılı anlarımız, qayğısız anlarımız
Bir salama dəymədi?
Sən neylədin, bir düşün!
Yalnız indi anladım: ah, sən daha mənimçün
Əlçatmaz bir çiçəksən,
Yaşanmış günlərim tək geri dönməyəcəksən!...
Qop, ey tufan, əs, ey yel!
Xəzəl olum, tökülüm

Düz beş il ürəyimdə
Bəslədiyim məhəbbət, bir salama dəymədi.
Bir günlük həsrətimə dözə bilməyən, gülüm,
Bəs nə oldu?
Bu həsrət bir salama dəymədi?
Getdin, dalınca baxdım, can ayrıldı canımdan,
Sən necə etinasız ötə bildin yanımdan,
Ah çəkdim, başım üstə yarpaqlar əsdi, gülüm,
Sənin qəlbin əsmədi.
Arxana da baxmadın!
Niyə sənin yolunu məhəbbətin kəsmədi?..
Qazancımız de, bumu?
Deyilməmiş o salam əlvidamız oldumu?
Sən mənə zülm etlədin, mənə zülm yaraşır.
Bir salama dəyməyən eşqə ölüm yaraşır.

AXI DÜNYA FIRLANIR

Vaxtın dəyirmanında daş əridi, qum oldu,
Tarixə atdığımız qayıtdı, lüzum oldu.
Dünənin həqiqəti bu gün tərs yozum oldu,
Niyə də yozulmasın, axı, dünya fırlanır.

Çox ovlaqlar içində çox ovları ovladım,
Aşır-daşın arzumu mən artıq cilovladım.
Mən atamı ötmüşəm, məni ötür övladım,
Bu, belə də olmalı, axı, dünya fırlanır.

Dünən düz sandığımı bu gün əyri sanıram.
Bəzən olur, özümdən özüm oğurlanıram.
Hər il başqa arzusun başına fırlanıram,
Niyə də fırlanmayım, axı, dünya fırlanır...

Çox əylən görmüşəm, əyilməyən başları.
Sular duruldu, gördük dibindəki daşları.
Ünvanımı dəyişdi dünənün alqışları;
Niyə də dəyişməsin, axı, dünya fırlanır...

Necə dönür bu dövrən, necə dönür bu gərdis,
Tazıların üstünə dovşanlar da gülərmiş.
Dünya bina olandan hər şey dəyişiləmiş,
Dəyişməsin neyləsin, axı, dünya fırlanır.

Əbədinə dünyada mən əbədi sanmadım,
Bir atəşə tutuşdum, min atəşə yanmadım.
Bütlər gəldi və getdi, birinə inanmadım,
Niyə inanmalıyam, axı, dünya fırlanır.

Fırlandıqca bu dünya, yox da dönüb var olur,
Quruyan çeşmələrdən sular yenə car olur.
Bu dünyanın xeyri də, şəri də təkrar olur,
Niyə təkrar olmasın? Axı, dünya fırlanır.

Min-min illər bu dünya beləcə fırlansa da,
Bir yuvanın bülbülü min budağa qonsa da,
Aylar, illər, fəsillər bir-birini dansa da,
Dəyişməzdir əqidəm, çox da dünya fırlanır,

Nə qədər istəyirsə, min o qədər fırlana,
Qarşıma gah şər çıxa, gah xeyir dığırana.
Çərxi-fələk istəyir lap dolana tərsinə,
Əqidəmi heç nəyə dəyişmərəm mən yenə.

GƏLİR

Tarıma çəkilmiş simə bənzə sən,
Titrə, bir yarpağın titrəməsindən.
Bil, dənizdə coşan suyun səsinə
Xəzri gəlir, yoxsa gilavar gəlir.

Bir az sıxnaşanda göydə buludlar,
Yavaşca titrəşir yerdə göy otlar,
Onlar da bilir ki, havada çən var,
Sabah yağış gəlir, sabah qar gəlir.

Hər kəsə müyəssər deyildir ancaq
Ürəkdən keçəni gözdən oxumaq.
Qaranquşdan qabaq, torpaqdan qabaq,
Gərək biləsən ki, ilk bahar gəlir.

Qəlbim götürməyir bəri-bəzəyi,
Çətindir yamamaq sınımış ürəyi.
Özün dərk edəsən gərək hər şeyi,
Səni başa salmaq mənə ar gəlir.

Baxışdan söz götür, söz anla sözdən,
Həssas ol, sevgilim, ömrün boyu sən.
Əgər sevirənsə, ayaq səsimdən
Gərək biləsən ki, Bəxtiyar gəlir!

HEYİF

Heyif o gözlərə o baxışlara,
Özgə birisinə baxacaq həmə.
Heyif o ilahi qövsi qaşlara,
Sınacaq kədərli düşüncələrdən.

Heyif o alovlu ötən çağlara,
Uçan yad budağa tez qonacaqdır.
Heyif gülə bənzər o dodaqlara,
Özgə bir dodağa toxunacaqdır.

Gülüm heyif sənə yazıqlar mənə,
Qoruya bilmədim məhəbbətimi.
Özüm bilə-bilə verirəm yenə,
Özgə birisinə səadətimi.

ÖMÜR

Deyirlər, çox azdır yüz il, əlli il,
İnsana bir ömür kifayət deyil.
Hələ isitməmiş öz yerimizi
Ölüm cəllad olub haqlayır bizi.

Deyirlər, şirindir dadı dünyanın,
Kaş iki olaydı ömrü insanın.
Nola, çalışsaydıq ömrün birində,
Sonra əylənəydik biz digərində.

Hərə öz ömrünə bir cürə baxmış,
Hərə bu dünyanı bir cürə anlar.
Cahanda bəs nədən zövq alacaqmış
Zəhmətin özündən zövq almayanlar?

Yüz-yüz ömür belə azdır doğrusu
Bir ömrü insana az sayanlara.
Haramdır bu hava, haramdır bu su,
Əylənmək eşqilə yaşayanlara.

Yaşamaq, yanmaqdır, yanasan gərək,
Həyatın mənası yalnız ondadır
Şam əgər yanmasa, yaşamır demək,
Onun da həyatı yanmağındadır.

Ömrü az olsa da, qartal yenmədi.
Dedi, səmalarda öz oylağım var.
Ömrün azlığından gileylənmədi
Ömrü insan kimi başa vuranlar.

“Bu dünya beş gündür”, - deyib hər yerdə
Sağ ikən qəbirdə uzanan da var.
Öz alın tərilə bircə ömürdə
Yüz insan ömrünü qazanan da var.

NƏSR

ARİF ƏRŞAD
BABAMIN XALÇASI*Hekayə*

Babamın ölümünü yaxşı xatırlayıram. Onda heç məktəbə də getmirdim. Ölüm xəbərini eşidən kimi atam məni də özü ilə kəndə aparmışdı. Babamın xəstəliyi şiddətlənən vaxtdan anam kəndə gedərək, ona qulluq edirdi. Axı, babamın anamdan başqa övladı yox idi. Mən də elə babamın bircə nəvəsiydim. Anam məni çox istədiyi kimi, babam da məni çox istəyirdi. Anam babamı da çox sevirdi, ona görə də bir ayağı daim kənddəydi. Artıq bir həftə olardı ki, anamı görmürdüm, onun üçün çox darıxmışdım.

Biz kəndə çatanda babamın həyəti adamla dolu idi. Mən babamın ölümünü atamdan eşitsəm də, bu qədər adamın bura niyə yığıldığını anlamırdım. Maşından düşən kimi həyətdəki adamların arasında anamı axtardım. Amma bu qədər camaatın içində nə anamı, nə də ki nənəmi görmədim. Düzünə qalsa, nənəm üçün heç darıxmamışdım da. Nənəm namaz qılan, ciddi, zabitəli bir arvad idi. Nədənsə mən ondan qorxurdum. Nənəmin məni nə qədər çox istədiyini bilirdim, amma mən babamı daha çox istəyirdim. Mən heç vaxt nənəmin nə ağladığının, nə də güldüyünün şahidi olmamışdım. Babam isə əksinə - ürəyi yumşaq, çox mehriban və gülərüz insan idi. Saçı-saqqalı ağ, boyu uca, sağlam bədənli bir kişiydi mənim babam. Nənəm isə bəstəboy, arıq qadın idi. O, həmişə xəstə kimi görünürdü, gözümlü açıb, ağlım kəsəndən nənəmin "ölürəm a kişi, ölürəm" dediyini eşidirdim. Babamın da ona "yatan ölmür, yetən ölür, sən belə tez ölən deyilsən, ay arvad" deməsini yaxşı xatırlayıram. Bəzən də nənəm:

- Deyəsən mən səndən qabaq öləcəm axı, a kişi, - söyləyəndə, babamın ona "qorxma, ay arvad, ölməzsən, pis adama heç nə olmur, sizin nəsil çox yaşayan nəsilidir" deməsini də yaxşı xatırlayıram. Amma babam nənəmi çox istəyirdi. Mən uşaq olsam da, bunu hiss edirdim. Nənəmin adı Rəhimə idi, amma babam onu "Qaragöz", bəzən də "Gözəl" deyə çağırırdı. Nə isə ...

Yavaş-yavaş evə doğru getdim, qapının kandarında tanımadığım bir arvad məni görcək bərk-bərk qucaqlayaraq üzümü sümürdü. Anamın məni öpməsiylə kənd arvadlarının öpüşlərinin fərqi mən bu cür ayra bilirdim. Sümürdü - yəni, öpdü. Şəhərdəki evimizdə atam xəstələnən zamanlar anam onun kürəyinə "banka" qoyanda, nədənsə həmişə yadıma kənd arvadlarının məni öpməsi düşürdü.

Hə, həmin qadın anamı axtardığımı anlayıb, məni ağlaşma səsi gələn, babamın dediyi kimi, "qonaq" otağına apardı. Otağa girəndə anam məni görüb, yanına çağırırdı. Arvadların hamısı qara geyindiyyindən, səsinə eşitsəm də, anamın üzünü onların arasında seçə bilmədim. Amma uzununa bükülmüş xalçanın baş tərəfində oturan nənəmi o dəqiqə tanıdım. Nənəm həmişə qara paltar geyinib, qara yaylıq bağladığından onu gözümlə tez aldım. Anam key-key ətrafa baxdığını görüb, mənə əl elədikdən sonra yaxınlaşıb, nənəmlə onun arasında oturdum. Anam səssizcə ağlayırdı, bunu o, məni öpəndə üzümün yaş olmasından bildim. Sonra nənəm də məni sümürdü, amma üzüm yaş olmadı. Bütün qadınlar otağın ortasına uzadılmış bükülü xalçanın ətrafında oturmuşdu. Deyəsən, xalçaya bükülən mənim babam idi, axı o, ölmüşdü. Bu xalça evimizdə babam yatan otağın divarından asılmış yeganə xalça idi. Babam bu xalçanı çox sevirdi, çünki ona anasından yadigar qalmışdı.

Az sonra kişilər içəri girdi. Arvadların hamısı ayağa qalxdı. Qabaqda dayanan saqqallı bir kişi cibindən çıxartdığı balaca kitabdan nəsə oxumağa başladı. Mən nə qədər çalışsam da, bu saqqallı kişinin nə oxuduğunu başa düşə bilmədim. Amma nəsə vacib bir şey oxuduğunu anlayırdım, çünki hamı diqqətlə ona qulaq asırdı. Hətta bayaqdan ağlamaqda bir-birinə aman verməyən arvadlar da sakitləşmişdi. Saqqallı adam sözünü qurtarıb, sağ əlini üzünə çəkdi, sonra kitabı öpüb cibinə qoyan kimi 5-6 kişi xalçanı çiynlərinə qaldırıb, otaqdan çıxdılar. Arvadlar yenə də, bu dəfə daha bərkdən ağlaşmağa başladı, aləm bir-birinə dəydi. Onlar kişilərin arxasınca həyəətə çıxmağa çalışırdılar. Bu basabasda anamı gözdən itirdim və onu həyətdə axtarmaq üçün çölə çıxdım. Xalçanı çiynində daşıyan kişilərdən biri də mənim atam olduğundan, tez ona yaxınlaşıb, şalvarının ətəyindən yapışdım və beləcə düz qəbristanlığa qədər getdik.

Babamı xalçanın arasından çıxartdılar, ağ parçaya bükülmüş halda məzara qoyub, üstünə çoxlu torpaq tökdülər. Sonra atam bir kənarda qalmış xalçanı büküb, cavan oğlanlardan birinə verdi, ona mənimlə birlikdə evə qayıtmasını tapşırırdı. Biz həyəətə girəndə oğlan xalçanı eyvanın kandarına qoyub getdi. Nənəm xalçanı götürüb evə girmək istəyəndə ondan soruşdum:

- Nənə, bu xalça babamın xalçasıdır, niyə onu evə aparırsan? Babamın üstünə sərərdik də, axı ona soyuq olar.

- Bəs, mən öləndə nəyə bükəcəklər?

- Bu xalçaya bükəcəklər deyər, ölmək istəyirsən? Hara aparırsan xalçanı, nənə?

- Lazımdır!

Nənəm xalçanı eyvanın məhəccərindən asıb, içəri keçdi. Bu vaxt qəbristanlığa gedən kişilər həyəətə daxil oldu və təzəcə qurulmuş mağara keçib, çay süfrəsinə oturdular.

5-6 gündən sonra atam şəhərə qayıtdı. Mən anamla nənəmin yanında qaldım. Qonaqlar hələ də gəlib gedirdi. Həftədə bir dəfə arvadlar babamın "qonaq" otağına yığılıb ağlaşırdılar. Həm nənəm, həm də anam həmişə onların arasında olurdu, amma daha xalçanı büküb ortalığa qoymurdular. Xalça yenə öz yerindən - babamın yataq otağında divardan asılmışdı.

Atam kəndə qayıdan günün səhəri yenə də həyətimizə çoxlu adam yığılmışdı. Kişilər həyətdə qurulmuş mağarda, arvadlar isə yenə də "qonaq" otağında oturmuşdular. Babamın şəkli həmin xalçanın üstündən asılmışdı. Mağarda oturan kişilər çay içir, evə yığılan arvadlar isə yerdə oturub, ağlaşırdılar. Amma bu dəfə də ortalıqda xalça yox idi.

Bir həftədən sonra atam babamın evinin qapılarını bağladı, hində olan toyuq-cücənin hamısını məşinin arxasına yığıb bizimlə birlikdə şəhərə qayıtdı. Şəhərdəki evimiz 12 mərtəbəli binanın 10-cu mərtəbəsində yerləşən üç otaqdan ibarət idi. Biri qonaq, digər iki otaq isə yataq otağı idi. Birində atamla anam, o birində isə mən yatırdım. Amma indi mənim otağımda nənəmlə birlikdə yatırıdım. Gecələr nənəm mənə nağıl danışır, hərdən də babamla bağlı xatirələrini söyləyirdi. Bəzən bu əhvalatlar mənə məzəli gəldiyindən gülürdüm, amma nənəm

heç vaxt gülməzdi. Mən yavaş-yavaş nənəmə isinişməyə başlamışdım. Bağçaya gedəndə də evə tez qayıtmaq istəyirdim, artıq nənəm üçün darıxdığımı hiss edirdim.

Bir gün gecə nənəmin səsinə yuxudan ayıldım. Nənəm mənim oyandığımı duymamışdı, onun babamın şəklinin qarşısında oturub, xısın-xısın ağladığını gördüm. Əvvəl gözlərimə inanmadım, amma onun ağladığına əmin olduqdan sonra, yorğanı başıma çəkib, yuxulamağa çalışdım. İstəmirdim ki, onun belə sakit-sakit ağladığını mənim gördüyümü nənəm bilsin. Bunun başqa-başqa vaxtlarda da daha bir neçə dəfə şahidi oldum. Həmin gündən sonra mən nənəmi daha çox istəməyə başladım.

Atam o vaxt kənddən gətirdiyi toyuqların beş-altısını kəsdikdən sonra, anamla nənəm onların tüklərini yolub soyuducuya yığdılar. 20-30 toyuq-cücəni isə atam həyatımızdakı boş qaraja salıb, qapısını bağladı. Onların içində bir dənə də xoruz var idi. Nənəm dükanda satılan toyuğu yemədiyindən atam evə daha mağazadan toyuq almırdı. Soyuducuda olan toyuqlardan anam gözəl xörəklər bişirirdi. Soyuducuda toyuq azaldıqca atam yenə qarajdakılardan bir-neçəsini kəsir, anam da nənəmlə birgə onları yolub soyuducuya yığırdı. Nənəmin bizdə yaşadığı gündən atamın və mənim həmişə ləzzətlə yediyimiz kolbasaların nəinki yeyilməsi, alınıb evə gətirilməsi də artıq qadağan olundu. Atam avtobus sürücüsü olduğundan, hər dəfə rayonlardan evə qayıdan zaman təzə quzu, dana ətiylə yanaşı, diri toyuq da alırdı. Hər dəfə də gətirdiyi diri toyuqları qaraja salar, əti isə evə qaldırırdı. Nənəm də onu qarşılayar, dolu zənbili əlindən alardı. Əti zənbildən çıxardıb masanın üstünə qoyan zaman o, atamı sual dolu baxışlarla süzürdü. Atam da çayını içə-içə:

- Narahat olma, Rəhimə xala, yanımda üzün qıbləyə kəsilib, halal ətdir, - deyib, hər dəfə də babamın goruna and içirdi.

Günlərin bir günü atam nə səbəbdənsə işdən çıxıb, Moskvaya yola düşdü. "10 günə qayıdıram" desə də, artıq getdiyi 5 ay idi. Düzdür, ara-sıra evə pul göndərirdi, amma bu qədər müddətdə geri qayıtmadığına görə anamın narazı olmasını onun deyilməyindən hiss edirdim. Səfərə çıxmamışdan qabaq atamın soyuducuya doldurduğu ət də yavaş-yavaş azalırdı. Artıq anam qarajdakı toyuqları kəsdirməyə başlamışdı. Anam toyuqları adətən qaraj qonşumuz olan Eynulla kişiye kəsdirirdi. Bizdən fərqli olaraq, Eynulla kişi qarajında toyuq yox, göyərçin saxlayırdı. Eynulla kişinin hər səhər gün çıxandan axşam gün batana qədər işi-gücü göyərçinləri uçurtmaq olurdu. Eyvandan baxanda onun hərəkətləri mənə gülməli gəlirdi. Quşların hamısını qarajdan çölə çıxardan Eynulla kişi qəfildən onları hürküdüb göyə qaldırır, sonradan uzaqlara uçan göyərçinlər üçün dən səpir və fit çala-çala onları yerə səsləyirdi. Saatlarla boynu yuxarı halda qalan Eynulla kişi nə vaxt yeyir, nə vaxt içir, bax bu, mənə sirr olaraq qalırdı. Eynulla kişinin qonşuluğundakı qaraj isə Pyotr dayının idi. Onun adı Pyotr olsa da, hamı onu Petya dayı deyər çağırırdı. O, öz qarajından emalatxana kimi istifadə edirdi. Nəinki qonşuların elektrik əşyalarını, hətta kənardan gələnlərin də məişət avadanlıqlarını təmir edir, bütün günü qarajda oturub, işlə məşğul olurdu. Petya dayı Bakıda doğulmuş, məktəbi burda oxumuş və bu həyətdən də əsgərliyə getmişdi. Əsgərlikdən qayıdanda isə özü ilə Valya xalanı gətirmişdi. Valya xaladan fərqli olaraq Petya dayı hamı ilə Azərbaycan dilində danışdı, özü də təmiz Bakı ləhcəsi ilə. O, təkcə arvadı Valya xala ilə rusca danışdı. Onların balaca oğlu ilə mən dostluq edirdim. Ruslan mənim yaşıdım idi, azərbaycanca da təmiz bilirdi. O, atası ilə bizim dildə danışsa da, amma anası eyvandan səsləyəndə nədənsə ona rusca cavab verirdi. Onun iki dildə danışmasına heyranlıqla baxırdım və buna görə də mənim dostum olan Ruslanı özümdən ağıllı sayırdım. Amma bir gün baş verən hadisədən sonra onun heç də məndən ağıllı olmadığına əmin oldum. Deməli, məsələ belə oldu...

Bir gün bazar günü olduğundan baxçaya getməyəcəyimi bilib, yatağımdan qalxmaq istəmirdim. Amma çox keçmədi ki, nənəm məni mətbəxdən səslədi. Anam da evdə yox idi, onun bu gün tezdən yarmarkaya gedib bazarlıq edəcəyini hələ axşamdan bilirdim. Mətbəxə gələndə nənəm qarajın açarını mənə uzadıb dedi:

- Nənə qurban, get qarajın qapısını aç, orda bir xoruzumuz var, onu tut, ver Eynulla kişi kəssin, gətir. Al, bu ləyəni, bu da bıçaq.

Mən nənəmin tapşırığını yerinə yetirmək üçün liftlə həyətə endim. Qarajın qapısını açdım, xoruzu tutub, çölə çıxaraq, qapını bağladım. Amma birdən Eynulla kişinin qarajını bağlı görüb, yerimdə donub qaldım. Bu vaxt atasının qarajından çıxan Ruslan, məni görüb yaxınlaşdı. Eynulla kişiye xoruzu kəsdirmək istədiyimi bildikdə:

- Dyadya Eynulla getdi, arvadını balnitsaya apardı, - deyib, üzümə baxdı.

Mənim pərt olduğumu görən Ruslan əlimdə tutduğum xoruza işarə edərək, dedi:

- Davay, gəl bura. Mənim atam ki burdadır, o kəsər, davay poşli.

Bu, heç mənim ağıma gəlməmişdi, sevincək onun arxasınca düşüb, Petya dayının qarajına girdim. Ruslan atasına məsələnin nə yerdə olduğunu anlatdı. Petya dayı gülümsündü və Bakı ləhcəsi ilə:

- Problem yoxdur, petuxu vər bura, - deyib, elə qarajın içindəcə xoruzun başını kəsib, ləyənə qoydu.

Mən də bıçağı və içində kəsilmiş xoruz olan ləyəni götürüb, sevincək blokumuza tərəf qaçdım. Axı ilk dəfə idi ki nənəmin tapşırığını yerinə yetirmişdim. Liftlə yuxarı qalxdığım anlarda özümü kişi kimi hiss edirdim. Mən evə girdikdə artıq anam da bazardan qayıtmışdı. Anam əlimdən ləyəni alıb:

- Ay mənim kişi balam, ay mənim kişmiş balam, - deyib, mətbəxə apardı. Sonra bazardan mənim üçün aldığı köynəyi verib, üzümdən öpdü:

- Doğum günün mübarək olsun, kişi balam!

Nənəm:

- Hə, böyük kişi ol, nənənin balası! Mən də onda balama döşəmə-plov bişirəcəm, - deyib, qollarını çirmələdi.

Nəsə gətirmək üçün eyvana çıxan nənəm tez əliboş da geri qayıtdı. O, mənə başı ilə anamın ütdüyü xoruzu göstərib soruşdu:

- Eynulla kişinin qarajı bağlıdır, xoruzu kimə kəsdirdin?

Mən də özümü nənəmə rus dili bilən kimi göstərmək üçün dedim:

- O, xoruz deyil ey, petuxdur. Nənə, Eynulla kişi yox idi, Ruslanın atası kəsdi.

Nənəm əsəbi halda soruşdu:

- Ruslanın atası kimdir? O urus kişisi?

- Hə də, Petya dayı, - deyə nənəmə "fəxrlə" cavab verdim.

Nənəm anamın yolduğu xoruzu onun əlindən alıb, zibil torbasına ataraq:

- O Petya müsəlman deyil, - dedi, sonra soyuducudan ət çıxardıb, doğramaq üçün anamın qabağına qoydu. Mənim çaşqınlığımı, təəccübümü görən nənəm mehribancasına başını sığalladı və göz vuraraq şən halda dedi:

- Mənim xoruzuma petux deyənə bir bax, petux onun özüdür!

Nənəmin bu sözüne anam qəh-qəhə çəkib gülməyə başladı, mən də ona qoşuldum. Nənəm də gülən anamı dümsükləyərək, ona qoşulub gülümsündü:

- Kiri, ay qız, kiri, bəsdı güldün. Yaxşı ki gördüm ey, yesəydim, ölərdim.

...Yay təzəcə girəndə atam Moskvadan evə qayıtdı. Sentyabr ayında məktəbə gedəcəkdım deyə, mənə paltar, dəftər, qələm və çanta almışdı. Bir həftədən sonra nənəmlə ikimiz kəndə yola düşdük.

Artıq bir ay idi ki kənddə babamın çarpayısında yatırdım. Hər dəfə göydən asılan, babamın бүкүлдüyü xalçanı görəndə pis olurdum. Bir gün nənəmdən xalçanı divardan çıxartmasını xahiş etdim. Nənəm dedi ki:

- A bala, çıxartsam, əl-ayaq altında qalıb kirlənər axı, bəs öləndə nəyə бүкәcәklәр məni? Bunu göydə elə o günüm üçün saxlayıram da.

Avqust ayının ortalarında anam atamla birlikdə kəndə gəldi. Axşamüstü anamla atam həyətdəki tut ağacının altında çay içir, söhbət edirdilər. Nənəm isə təndirdə çörək yapırdı. Mən onlara yaxınlaşıb xalça barədə nənəmlə olan söhbəti danışdım. Və sonda da söylədim ki, bu xalçadan zəhləm gedir. Atam mənim uşaq ağıma güldü, anam isə üzümdən öpüb, nənəmə kömək etmək üçün təndirə yaxınlaşdı.

Bir həftədən sonra nənəm qəfildən xəstələndi, qonşu arvadlar nənəmin çarpayısının başına yığıldılar. Onun istəyi ilə axşam məni nənəmin yatdığı otağa apardılar. Nənəmin rəngi ağarmışdı, danışmağa təqəti yox idi. Amma məni görüb, gülümsədi və güclə hiss olunacaq səslə:

- Nənə sənə qurban! - deyib, üzündən öpdü. Amma bu dəfə sümürmədi. Anam məni qonşuya yatmağa göndərdi və bu, nənəmi gördüyüm sonuncu gecə oldu.

Səhər tezdən ağlaşma səsinə yuxudan oyandım. Paltarımı geyinib nənəmgilə getmək üçün qonşunun evindən çıxdım. Yenə də babamın öldüyü gündə olduğu kimi həyatımız adamlarla dolu idi. Ac olduğumdan anamı axtardım, onun babamın “qonaq” otağında olduğunu isə artıq bilirdim. Yenə otağın ortasında babamın xalçasını uzununa büküb yerə uzatmışdılar, anam da xalçanın baş tərəfində oturmuşdu. Bu dəfə nənəmi onun yanında görmədim. Mən ağlaşan arvadların arasından keçib anama yaxınlaşdım və onun yanında oturdum. Anam qəfildən məni qucaqlayıb, hönkürtü ilə ağlamağa başladı. Amma nədənsə bu dəfə məni öpmədi. Mən sakitcə onun qolları arasından bükülmüş xalçaya baxırdım. Özü də babamın, nənəmin ölümünə səbəb olan bu xalçaya nifrətlə baxırdım. Əgər bu xalça olmasaydı, onların ölməyib hələ də yaşayacaqlarına inanırdım. Yenə babam öləndə olduğu kimi, eyni qaydada saqqallı kişi otağa girdi, nəse oxudu, sonra nənəmi aparıb basdırdılar və yenə də atam bir cavan oğlana xalçanı evə aparmağı tapşırırdı. Mənim isə bu dəfə oğlanla evə getməyimi nədənsə demədi. Mən özüm oğlanın yanına düşüb, həyatımıza gəldim. Oğlan xalçanı həyətdəki kötüyün üstünə qoyub getdi. Anam və arvadlar içəridə ağlaşırdılar. Həyətdəki kişilərin isə başı mağar qurmağa qarışmışdı... Evimizin arxasında yanan xalçadan isə heç kimin xəbəri yox idi. Tüstünü görüb, ilk özünü yetirən də atam oldu. O, bir kənarda durub, yanan xalçaya tamaşa etdiyimi gördükdə heç bir şey olmamış kimi mənə yaxınlaşıb yanımda oturdu. Atam məni qucaqladı, bu vaxt anam özünü yetirdi. O, təşviş içində bizə baxdı və nəse yadına düşübmiş kimi gülümsədi. Sonra bizə yaxınlaşıb, mənim yanımda əyləşdi. Biz üçümüz bir yerdə yanan xalçanı seyr edirdik, həyatə yığılan adamlar isə heç nə başa düşməyərək, çiyinlərini çəkib, bizə baxırdılar. Mən çox sevinirdim, gələcəkdə atamı, anamı əlimdən ala biləcək bu xalçanın yanmasına... çox sevinirdim.

POEZİYA

BARAT VÜSAL

MÜLK

Payızdan qaçmıram, qışdan qorxmuram,
Bahar böyüdürəm, yaz ucaldıram.
Enib-endirməkdən demə qələmim,
Yazanda həmişə yaz, ucaldıram!

Mənim alın yazım fələkdən gəlir,
Ancaq Azərbaycan deməkdən gəlir.
Bir zatım var, ulu Babəkdən gəlir,
Bir taxtım var, budu: Bəzz ucaldıram!

İnsan arif ola, naşı olmaya,
Qoyanda qoyarlar daşı Qalaya!
Öz boyum ucalır Ərşü-Əlaya,
Sinəmin üstündə saz ucaldıram!

O mənəm, dərsindən beş alıb gedən,
Çiyinə yüz putluq daş alıb gedən!
Zirvədən zirvəyə baş alıb gedən,
Cığır rahlayıram, iz ucaldıram!

Bir ucdan duz səpir yarama əlim,
Qəlbim-bir ipəkdir, barama-əlim!
Ölərəm, uzanca harama əlim,
Halal çörək kəsir, duz ucaldıram!

Haray, tikməyənlər, haray tikənlər,
Baratın da mülkü var, ay tikənlər!
İnsan əli çatmaz saray tikənlər,
Mən Allaha çatan söz ucaldıram!

MƏNİ ÖZ QƏBRİMƏ QOYUN

Qoymayın seçilsin ilk beşiyimdən,
Siz məni özümün qəbrimə qoyun.
Siz məni etməyin ev-eşiyimdən,
Siz məni özümün qəbrimə qoyun!

Bələnim qanımin qanına kimi,
Yollanım Allahın yanına kimi.
Aparın dünyanın sonuna kimi,
Siz məni özümün qəbrimə qoyun!

Hər cibdən bir cürə güllə çıxacaq,
Canımız min cürə yolla çıxacaq.
Haranı qazsanız kəllə çıxacaq,
Siz məni özümün qəbrimə qoyun!

Səbri sanmayın ki, çoxdu səbrimin,
Olmazdım, olsaydı baxtı dərdimin,
Əlim ətəyindən çıxdı qəbrimin,
Siz məni özümün qəbrimə qoyun!

Hazır bir qəbirmiş bu yorğan-döşək,
Qazılı qəbirmiş bu yorğan-döşək.
Pozulu qəbirmiş bu yorğan-döşək,
Siz məni özümün
qəbrimə qoyun!

Susmazdı bu qəlbim, özgə qəlbidi,
Bu zirvə dərədi, üzde qəlbidi.
Vallah, yer kürəsi özgə qəbridi...
Siz məni özümün
qəbrimə qoyun!

KÜSƏNƏ BAX

Yandırırın usta, qara zurnanı,
Bir ortada süzənə bax, sən allah!
Bizim qızlar "İnnabı"nı xoşlayır,
"Vağzalı"nı gəzənə bax, sən allah!

Qara gözlər oğrun-oğrun boylanır,
Bir şahid ol, könül necə ovlanır,
Qaysaqlanmış yaram yenə hovlanır,
Ürəyimi üzənə bax, sən allah!

Payız vaxtı necə toylar edirsən,
Bahar deyib niyə fikrə gedirsən?
Oynayana qızılgülmü deyim mən,
Görən deyir: süsənə bax, sən allah!

Yanımdadır ürəyinin yarısı,
Gəlib kəndin qız-gəlini, qarısı

Oynamağa çağırıram bir qızı,
Baxıb-baxıb küsənə bax, sən allah!

İKİMİZİN BİRİNƏ

İkisinə qurban kəsım, qoymursan,
Vurulummü iki gözün birinə?
Söyləsən ki, səninkiyəm, sevgilim,
Mən razıyam iki sözün birinə.

Qoy sığınıb nəfəsinə, yaşayım,
Yatammıram, yer narahət, daş qayım.
İnsaf eylə, icazə ver, baş qoyum,
Çox yox ay qız, iki dizin birinə.

Dur bir daran, tək gərdənə saçları,
Sən bir çiçək, mən bal yığan ac arı!
Xəlvət evin, tək otağın açarı,
Bəsdi, düşsə ikimizin birinə!

BU ŞƏKLİN ANASI SAĞDI

(Anamla olan uşaqlıq şəklinə baxarkən)

Anamdan yadigar bir şəkildi bu,
Mənim bu şəklinin anası sağdı.
Hələ də sevinci başından aşır,
Mənim bu şəklinin anası sağdı.

Hələ bu uşağa heç nə olmayıb,
Anasız qalmayıb, gözü dolmayıb.
Hələ əlindəki güllər solmayıb,
Mənim bu şəklinin anası sağdı.

Qalıb bir əbədi əsər şəklində,
Anası yanında gülər şəklində.
Özü əlindəki güllər şəklində,
Mənim bu şəklinin anası sağdı.

Məni başqa şəkllə baxmağa qoymaz,
Məni ölümlərdən qorxmağa qoymaz.
Məni bu şəkildən çıxmağa qoymaz,
Mənim bu şəklinin anası sağdı.

Gözümün ağı var, qarası ölüb,
Gözümdə həyatın mənası ölüb,
Mən boyda şairin anası ölüb,
Mənim bu şəklinin anası sağdı.

Sevincim - bu şəklim, qəmim - bu şəklim,
Ömrüm bu ömür yox, həmin bu şəklim,
Məndən xoşbəxt imiş mənim bu şəklim,
Mənim bu şəklinin anası sağdı.

Bir uşaq bu şəkli niyə çəkdirib,
Gələcəyi görə-görə çəkdirib.

Döyüb ayağını yerə, çəkdirib,
Mənim bu şəklinin anası sağdı.

Mehrini şəkləmi salıbdı anam,
Bir zaman nə xoşbəxt olubdu anam.
Siz allah, bilməsin ölübdü anam,
Mənim bu şəklinin anası sağdı.

Ay Barat, çəkdiyin nə qəmdə daha,
Yəqin ki, ürəyin aramdı daha.
Bu gündən bu şəkli anamdı daha,
Mənim bu şəklinin anası sağdı.

GƏL QAYIDAQ KÖNLÜMÜZƏ

Bu dünyaya nahaq baxdıq,
Öyümüzü nahaq yıxdıq.
Könlümüzdən nahaq çıxdıq,
Gəl qayıdaq könlümüzə.

Deyirdin gül yerdə olur,
Nə olur, güllərdə olur.
Allah könlələrdə olur,
Gəl qayıdaq könlümüzə.

Çaylar axıb Kürdən keçir,
Minlər gəlib birdən keçir.
Əsil yol könlədən keçir,
Gəl qayıdaq könlümüzə.

Çəməndə şəhə bataqımı,
Dumanda, çəndə itəkmi?
Qovub kəpənək tutaqımı,
Gəl qayıdaq könlümüzə.

Özümüzü məhv etmərik,
Özümüzü dəfn etmərik.
Bir də belə səhv etmərik,
Gəl qayıdaq könlümüzə.

BALACA ADAM

Ömrümün bir qanunu var,
Kim ki, çaşıb meydan sular.
Göz yumsam, gözüm yumular,
Gözü qaraca adamam.

Coşsam, sanma Kür deyiləm,
Əmrə müntəzir deyiləm,
Birəm, amma bir deyiləm,
Nə bilim neçə adamam!

Mənim sözüm sünbül-sünbül,
Mənim sözüm bir yox, minbir.
Mən sözü hamıdan hündür,
Özü balaca adamam!

NƏSR

HÜMBƏT HƏSƏNOĞLU

SON ARZU

Novella

- Cənab rəis, srağagün həbsxanadan qaçan məhbus, nəhayət ki, tutulub geri qaytarılıb. Onunla bağlı tapşırığınız olacaqmı?

- Hə, onu mənim kabinetimə gətirin.

- Baş üstə, ser.

Həbsxananın rəisi geniş kreslosuna yayılıb fikrə daldı. Bu inanılmaz idi, 30 il həbsdə olan birisi, azad olunmağına bir həftə qalmış niyə həbsxanadan qaçsın? 30 illə müqayisədə bir həftə nədir ki? Yeddiyə gün də bu insan səbr etsəydi, həmişəlik bu həbsxanayı tərk edəcəkdi. İndi isə, həbsxanadan qaçısa görə 10 il də əlavə məhbusluq həyatı sürəcəkdi Cefri. O, rəis kimi həbsxanadan qaçış faktına görə töhmət alacağını bilsə də, nədənsə, bundan pərişan deyildi. Onun da rəislik müddəti sona çatırdı və təqaüdə çıxmağına da bir neçə həftə qalmışdı.

O, qaçan məhbus Cefrini yaxşı tanıyırdı. Mətbəxdə çörəkkəsən işləyən bu adam sakit, üzüyola, təmizkar, intizamlı idi. Həbsxanada keçirilən bütün şahmat turnirlərinin də həmişə qalibi olurdu.

Məntiqlə izah olunmayan addımın səbəbini Cefrinin özündən soruşmaq istəyirdi.

- Cənab Rəis, məhbus Cefri Yakobs gətirildi.

- Qandallarını açıb kabinetimə gətirin onu.

- Oldu ser!

O, kabinetinə daxil olan yaşı altmışı haqlamış arıq, ortaboylu məhbusu başdan ayağa süzdü. Cefrinin simasında o, bu divarlar arasında nadir hallarda gördüyü məmnunluğu sezməyə bilmədi.

- Cefri, Cefri, sən mənə təccübləndirdin. Çox təccübləndirdin. Çörək maşınında necə qaçdığını bilirəm. Düzü necə qaçmağın mənə maraqlı deyil. Mənə maraqlı olan sənənin niyə qaçmağıdır. Cəmi bir həftə qalmışdı sənənin bu dustaqxanəni həmişəlik tərk etməyinə. Cəmi yeddi gün. 168 saat. Axı niyə, nə üçün? Danış, Cefri, danış, heç bir məhbusun danışdığı mənə indiyə kimi maraqlı olmayıb, çünki onların nə deyəcəklərini həmişə bilmişəm. Sənənin deyəcəklərini isə mən heç ağılıma gətirə bilmirəm. Sənəni dinləməyə zamanım da var, Cefri, iş vaxtım qurtarsa da belə, ağılında, qəlbində nə varsa, söylə. İstəyirsən, sənə kofe tökümlər. Bəlkə, çay?

- Çox sağ olun, Rəis. Amma çaya etiraz etməzdim.

Rəis yerindən durub, hər gün evdən gətirdiyi iri termosdan stolun üstündə olan fincana çay süzdü.

- Qənd?

- 3 dənə, zəhmət olmasa, çayı şirin sevirəm.

Rəis iri barmaqları ilə üç qənd parçasını Cefrinin fincanına atıb, özü də qaşıqla qarışdırdı.

- Buyur, Cefri. Çay hələ istidir, danışmağa başlaya bilərsiniz.

- Rəis, bilmirəm heç hardan başlayım? Düzü, danışmağa sözüm elə də çox deyil. Azadlıqda demək olar ki, heç kimim qalmayıb. Həyat yoldaşım dostuma ərə gedib, deyəsən başqa ştata köçüb gediblər. Uşaqlarımız yox idi. Eşitdim ki, yoldaşımın yeni ərindən uşağı olub, deməli, səbəb mən imişəm. 30 il həbsxana həyatım boyu azadlıqla bağlı çoxlu arzular qurmuşdum. İş quracaqdım, ev tikəcəkdim, xüsusən də daha çox səyahət edəcəyimi düşünürdüm. İllər keçdikcə, mənim arzularımın sayı azalmağa başladı. Son illər arzularım lap azaldı və mən başa düşdüm ki, mənim arzularımın həyata keçməsi üçün cəmi iki gün azadlıq kifayət edir. Başa düşürsünüz? Mənə azad illər, aylar, hətta həftələr belə lazım deyil. Mən azadlıqda uzun müddət nə edəcəyimi bilmirəm. Mən burdakı həyata vərdiş etmişəm. Arzu və sevinclərim elə buradakı insanlara bağlıdır, mən onlarla doğmalaşmışam...

- Cefri, nə idi sənənin arzuların? O nə arzular idi ki, iki günə sığışdırı bilmisən? Bu iki günə hansı arzularını həyata keçirə bildin? Yəni, hamısını həyata keçirə bildinmi?

- Yox, biri qaldı.

- Çayını iç və danış, Cefri, mənə əvvəlkindən də maraqlıdır danışacaqların.

- Cənab rəis, adi arzulardır, amma mənim üçün çox vacib arzular idi. Çox, lap çox arzuladığım şeylər idi... İlk olaraq, mən ucsuz bir çöllükdə nəfəsim kəsilməyə qədər qaçmaq istəyirdim. İkinci arzum bir su hövzəsi tapıb doyunca üzmək istəyirdim. Digər bir arzum da gecə, qaranlıqda ulduzlu göyə baxmaq, tanıdığım bütün bürcləri seyr etmək idi. Uşaqlıqda astronom olmağı arzulayırdım, ulduzlu kəhkaşanda tanıdığım çox şeylər var, sadəcə baxıb yadıma salmaq istədim. Bu üç arzum da yerinə yetirdim - nəfəsim kəsilməyə qədər qaçdım, bir göldə yorulana qədər üzüdüm və gecə də bəxtimdən ulduzlu oldu, kəhkaşanı məmnuniyyətlə seyr etdim...

- Bəs həyata keçirə bilmədiyiniz arzu, o hansı arzudur ki?

- Cənab rəis, mən velosiped sürməyi də arzulamışdım, təəssüf ki, bu arzum, elə arzu olaraq da qaldı... Tutdular məni.

Rəis evə öz maşını ilə gedəndə, yolboyu Cefri haqqında düşünürdü, - İnsana xoşbəxt olmaq üçün, çox şeylər lazımdır? Onun, özünün böyük malikanəsi, üç maşını, yaxşı bank hesabı var, o xoşbəxtirmi? Bütün həyatını da elə olanlarını əldə etmək üçün çalışmışdı. Uşaqlarını böyütmüş, onlara yaxşı təhsil vermiş, iş karyeralarına dəstək olmuşdu. Öz həyatı isə elə bir qıraqda qalmışdı. İndi olan hər cür imkanlarından, azadlığından özü xoşbəxtirmi? O, bircə dəfə də olsa nəfəsi kəsilməyə qədər qaçıbmi, nə vaxtsa yorulana qədər üzübmi, çəmənləkdə uzanaraq ulduzlu göyü seyr edibmi?

Maşınını qaraja daxil edəndə, gözü qarajın bir küncündə istifadə olunmayan velosipedə sataşdı. Azacıq düşünəndən sonra o, velosipedi götürüb, öz digər iri pikap Fordunun yük yerinə qoydu... Həbsxana gözətçiləri rəislərinin qayıtdığına təccübləndilər.

Girişdə növbə rəisi məruzə etməyə başlayanda, şef ona cəmi bir cümlə dedi: - Cefri Yakobsu yuxudan durğuzub mənim yanıma gətirin...

Bir azdan həbsxananın geniş həyətinin bütün işıqları yandırılmışdı. Rəis velosipedlə dövrə vuran sevincli Cefridən gözlərini çəkə bilmirdi, axı o, bütün arzularını həyata keçirmiş xoşbəxt bir insanın velosiped sürməyinə tamaşa edirdi...

DUA

Hekayə

Baş mələk olan Cəbrayıl Allaha yerdə gördüklərindən, eşitdikləri dualardan danışır. Nitqinə bir az fasilə verib deyir:

- Ey Uca Allah, bir mömin qadın illərdir eyni duanı israrla təkrar edir. Tək bir dua.

- Hansı duanı?

- Ey Qadir Allah, hər dəfə mübarək adlarından birini çəkib deyir ki, anası ölməsin, həmişə sağ qalsın.

- Əzrayıl mələyə də ki, onun anasına dəyməsin.

Beləliklə, bir eldə, bir qızın öz anası haqda dediyi dua həyata keçir. Qızın anası yaşamaqda davam edir.

Ətrafda olan analar bir-bir dünyasını dəyişir, bu qızın anasından başqa. Qız Allaha hər gün şükür duaları etməkdə davam edir, anasının yanında qalmasına hədsiz sevinir, axı o, anasını çox sevirdi. Aylar, illər keçir, qız öz anası ilə birgə qocalır. Qoca vaxtında da anasının yanında olmasına, onun hələ də yaşamasına çox sevinir, hər gün anasını qucaqlayıb başını tumarlayır, qayğısını çəkir, hər nazı ilə oynayırdı. Qız artıq özü də nənə olmuşdu, öz balaları, nəvələri vardı. Onun balaları da, nəvələri də hər iki nənələrini sevir, onların qayğısına qalırdılar.

Bir gün qız qocalıqdan dünyasını dəyişir. Qoca nənə isə hələ də yaşamaqda davam edir. Onun nəvələri də, nəticələri də, kötücələri də qocalıb ölsələr də, o, yaşamaqda davam edir, çünki Əzrayıl mələyi ona olan tapşırığa görə anaya yaxın gəlmir.

Ananın yaddaşı zəifləyir, ətrafında olan çox insanları heç tanımır da, amma tez-tez onu çox sevən qızı yadına düşür, onun yanına getmək istəyir. Təkcə qızı yox, tanıdığı bütün insanlar artıq o biri dünyadaydı. O da öz qızına, ona yaxın və əziz olan insanlara qovuşmağı arzulayırdı. Yaşamaq onun üçün maraqsız və mənasız olmuşdu, artıq onu dünyaya bağlaya bilən heç nə qalmamışdı.

Həyatın özü onun üçün dözülməz, artıq çəkə bilmədiyi bir yükə çevrilmişdi. Qoca nənə hər gün eyni duanı edirdi:

- Ey mərhəmətli olan Allah, məni bu əzablarımdan xilas et, mənə lütf olaraq öz ölüm mələyini göndər.

Cəbrayıl mələk növbəti dəfə Allahın dərğahında olanda ulu nənənin əzablarını və tək duasını Ona bildirir.

Allah izn verir və əlavə edir:

- İnsanlara çatdırın ki, dualarında ehtiyatlı olsunlar.

POEZİYA

ƏKBƏR QOŞALI

ÜFÜQLƏR XƏYALDI, SAHILLƏR GERÇƏK...

Dəniz üstədən ötür dolmuş buludlar
Kim bilir hirsini hara tökəcək...
Əlim qaşım üstə, fikrim uzaqda,
Üfüqlər xəyalı, sahillər gerçək...

Sahil dolur-daşır insanla bəzən
Yaşlı qayğılar var, gənc əyləncələr...
Fikri dağıtsa da körpə ləpələr
Hamı burdan evə yorğun dönəcək...
Üfüqlər xəyalı, sahillər gerçək...

Sahillər qocalır, sular gəncləşir,
Görəsən yorurmu sahili dəniz?..
Neçə ki sahil var, neçə ki dəniz,
Onların sevdası heç bitməyəcək...

Balıqqulağı var burda bu qədər,
Burda pıçıltı da sirr qala bilməz...
Yerin qulağı var - belə deyiblər -
Yəqin ki, buranı görüb deyiblər...
Hamı əvvəl-axır burdan keçəcək,
Üfüqlər xəyalı, sahillər gerçək...

ONA DEMƏLİ...

Dünyada nə qədər yaxşı söz varsa,
Hamsını, hamsını ona deməli;

Könüldən keçəni, başa gələni -
Döşürüb, toplayıb ona deməli.

Çox gec görüşmüşük, tez tanış olaq,
Vaxt bizi qovmasın, biz vaxtı qovaq.
Lal çay, qərrib gecə... və yaşıl qovaq -
Ah, bu nə ecazdı?! - Ona deməli...

Əkbər, xəyallardan usanmaq olmaz,
Amma hər xəyalla yaşamaq olmaz;
Xəyal yuxu deyil, suya danışma,
Onu aramalı, ona deməli...

YADLARDA İŞĞAL VAR, BİZDƏ FƏTHLƏR...

“Hamı hamı ilə savaşır” sanki,
“Hər şey axır, heç nə yerində qalmır”;
Yenə də “Karfagen məhv edilməli!”
Yenə də masada “nifaq alması”...

“Çörək və tamaşa” - Batıda söz var;
Biz istiqanlıyıq - Gündoğarlıyıq.
Gün varkən, “Yarasa olmaq, nə ola?”
“Dolabda müqəvvə” saxlamamışıq...

Gün batar, ulu Göy yetimmi qalar?
Bu səfər Dolunay, ya da Aypara...
Dövlətlər yaradan, dövlətlər yıxan
Əcdaddı onları tuğuna taxan...

Yadlarda işğal var, bizdə fəthlər,
Biz idik onaran şəhəri-kəndi...
Çıxan qan damarda durmaz deyiblər,
Çay coşsa basmazmı bərəni-bəndi?..

“Söz adam ağzından, köz qazan altdan”,
“Sözümüz imzamız qədər keçərli”!
Yanıla-yanıla öyrənən dünya,
Yenə də yanılır, yenə, nədəndi?..

Adam öz içindən sıxılır, şair,
Bal olsun, arısı Bağdaddan gəlsin...
Ağac öz səmtinə yığılır, şair,
Bir arxdan min dəli atlı su içsin...

TƏBRİZLİ ANDI

Qaralan göyüzünə,
Daralan üfüqlərə,

Qarışıq zamanlara,
Ürəyə damanlara,
And olsun!

And olsun
Şər vaxtına,
Şahın əsir taxtına;
Güllərin solmasına,
Gözlərin dolmasına...

Sökülmüş saatlara,
Xəstənin aynasına,
Ən incik baxışlara,
Çatılan sıx qaşlara
And olsun!

And olsun günahsız,
Dörd divar arasına,
And olsun
allahsız
əsir düşən insana!..

And olsun
susqunlara,
And olsun
başdaşına,
Ona qonan quşlara,
Son yarpaq duruşuna...

Qırılan qanadlara
Ümudun uçuşuna,
Nə ölü, nə sağlara -
İtkinlərin canına
And olsun!

Sənə, mənə,
Yersiz Yerə,
Göysüz göyə,
Yenə, yenə
And olsun!..

URMU GÖLÜNÜN ÖYKÜSÜ

Adıma Urmu derlər
Suyum göyə çəkilib...
Göllüyüm qeyb olsa da,
Yenə quru göllərin
ən gözəli özüməm.
Türküstan talesizi
Aralın bacısıyam;
O daha tez qurdu -

Məhşərə hazırlaşır
atamqızı elə bil...

Ən uzaq yaddaşından
süzülüb gələnləri
danışım, qoy qalmasın -
Min illər öncəydi - biz ayrılında
Aral sağ əlini çəkdi başıma
Başıma gələndə bax -
Min illər sonradı
indi biz ikimiz də quruyuruq,
quruyuruq...

Nə mənim Acıçayım,
nə də bacım Aralın
Ceyhun ilə Seyhunu
su daşımır dağlardan...

Xəzərə də əl çatmır...
Araz boynuburuqdu...

Aralın da mənimtək
gəmiləri pas atır...
Tanrının işinə bax -
Duzlu su çürütməyən gəmilər indi bir-bir
susuzluqdan qəhr olur...
Elə bil dil bilirlər,
Elə bil göl bilirlər...
Göl vardımı bizimtək?..

Siz, ey zalim göllərin ən zalim gəmiləri
Sirdaşınız kim olsun?..
Kölgənizə yığışıb
əsnək vurur dəvələr
Balıqlar üzüşərdi böyrünüzdə ilmüdam
Bəlkə mən bilməyirəm
Balıqlar dəvə olub?
Bircə onu bilirəm
dəvələr balıq olmaz...

Qanadsızdı dəvələr
Dəvələr dözümlüdü
Dözəcəklər, dözəcəklər
Bizim
son qətrəmiz də quruyan gün -
baxarsız,
Qanad çıxaracaqdır
Kölgədəki dəvələr
İnanın, düz sözümüdü...

Xəzərə əlim çatmır...
Əlimi göyə açdım...

NƏSR

VÜSAL NURU
DİŞ QATİLİ*Hekayə*

Mən otağa girəndə Camal babam ölmüşdü. Bir neçə dəfə çağırdım, silkələdim, nəbzini yoxladım. Barama kəpənəyi kimi canı ayrıq qalmış ağzından uçub getmişdi. Üst damağındakı aman-zaman qızıl dişi “məni dart çıxart” deyirdi.

Babam qızıl dişinə görə protez qoydurmadı. Bəlkə diş düzətdirsəydi, 72 yox, lap 100 yaşayardı. Bu qızıl diş babamın həm ən bəlalı, həm də ən müqəddəs yeri ydi. Doğmasıydı. Boyunu sevirdi bu qızıl dişin. Balaca yumru güzgüsü vardı, – əvvəllər gizlin baxarmış, sirri açıldıktan sonra heç kimdən çəkinməzdi, babam güzgünü üzünə tutub dişlə danışardı. Dişin səsinə eşidərdi kişi. Suallarına cavab verərdi. Bir də görürdük babam dişindən küsüb; kişinin qaşının düyünü açılmazdı, dodaqlarının arasına loxma girməzdi. Bir də görürdün dişlə barışib; gülüşü üzünə yaxılıb. Çox eşitmişəm; qonşular deyərdilər Camal kişi havalanıb. Yəqin atamgilin də qulağına çatmışdı, babamı məcbur edərdilər dişini çıxartsın. Fərsət tapanda hərə bir tərəfdən kişinin üstünə düşərdi:

“Anamdan artıqdı o diş? Çıxartdır, arvadın da barışsın. Bu yaşda nə küskünlükdü, ay ata? Nə tərslikdi?” – atam çəkinə-çəkinə sözünü deyərdi.

“Dəmiri ağzından çıxart, protez damaq düzəltdir, yeməyini də rahat ye, mədən, bağırsağın da düzəlsin. Sarı dəmirə görə zülüm çəkirsən. Biz də bir dişin bəlasını çəkirik. Nə qədər söz-söhbət olar? Arvadın istəmir də. Nolar ki, onun qəlbin qırmasan? Nədi axı metal diş? Yırtıcıya oxşadır səni. Lap elə qoca vampirə də”... Bibim sərt danışardı.

Dişi iki barmağımla tutub silkələdim, laxlamırdı. Gördüm babam tərpənmir, bir az da cəsarətlənib güc verdim. Babamın canı bu dişindəydi, ağrısını hiss eləsə, oyanardı.

Başa düşmüşdüm ki, babamın qızıl dişində sirr yatır. Diş həkimindən qorxan adam deyildi. Sonralar bildim ki, nənəm bu sirri təxminən on il bundan əvvəl öyrənib. O gündən deyirmiş Camal mənə xəyanət eləyib. Babam deyirdi mən it kimi sadıq adamam. Elə bu sirr də nənəmin ürəyinin xərcəngi olub. Yazıq arvad xiffətdən getdi. Öləncən babamı dindirmədi. Demişdi, ya o diş, ya mən. Yoxsa üzünə baxmaram. Yaman kin saxlamağı vardı arvadın.

Babam güləndə nənəm onu ələ salardı. Elə sözlər deyərdi adamı gülmək tutardı. Baxardım ki, doğrudan da babam bu qızıl azı dişiyə çox gülməli, güləndə qorxunc, stulda mürgüləyəndə eybəcər görünür. İlk dəfə təsadüfən eşidəndə ki, babam dişinə Zülfiyyə deyir, uğundum gülməkdən. Dedim kişinin hayı gedib, vayı qalıb. Adam da dişinə ad qoyar? Özü də Zülfiyyə. Nənəm babamı bu ada qışqanmışdı. Amma qırx il əvvəl nənəm babama vurulanda da qızıl diş babamın ağzında bərq vururmuş. Bir dəfə, onda babamla küsməmişdi, özü dedi ki, Camal güləndə vuruldum ona. Dodaqları qaçdı, qızıl diş göründü. Camalın üzü nurlandı. Qızıl diş ona yaraşırdı. Babam da bu vurulma, sevmə əhvalatını tez-tez nənəmin başına qaxardı: “Elə qızıl dişimə vurulmusan də. Deyirdin, gül, ay Camal, sənə gülmək yaraşır. Sən güləndə ürəyim titrəyir. Həmin dişdi də. İndi gülürəm, ağzını əyirsən. Dişimə günü olmusan”. Babam sözünü deyib acıqca dodaqlarını çirməyər, Zülfiyyəsinə göstərərdi. Nənəmin üstünə qaynar su tökülərdi onda. Elə bil, doğrudan da günüsünü görərdi. Başına qapazlayardı, deyərdi: “daş düşəydi təpəmə. Kül olaydı ağlıma. Gözüm töküləydi”. Qarğış eləyərdi, deyərdi: “Dişin qırılsın, Camal!”

“Dişin qırılsın!” babam üçün ən ağır qarğış idi. Deyərdi müqəddəsimin goruna söyür. Əlinə keçəni atardı nənəmə, ərinməzdi, durub qapazı endirərdi başına. Arvad nətəhər ağlayardısı, ürəyimin başına od düşərdi. Bilmirdim nənəmə yanım, yoxsa qızıl dişinə görə bu qədər qınanan, uşaq kimi azar eşidən, qəlbi qırılan babama. Atam da, bibim də qalardılar bu iki qoca uşağın arasında. Evin qanı qaralardı. Ara yerdə bibim oğluyla mən ac qalardıq.

Camal babamın da ağlamağı var idi; çəkildirdi xəlvətə, döş cibindən güzgüsünü çıxardardı, ağzını, dodağını tərpətmədən dişinə baxa-baxa danışardı, gözünün yaşı qırıqların arasında çənəsinə süzülərdi. Döyülmüş, qovulmuş yetim uşaq kimi asta-asta hıçqırdı. Gileylənərdi, şikayətlənərdi bəxtindən, Zülfiyyəsinə dərini deyərdi.

Ha dartırdım, diş damağı buraxmadı. Sürüşüb barmaqlarımın arasından çıxdı. Kişinin çənəsi az qalırdı əlimdə gəlsin, di gəl, diş laxlamırdı. Bir tərəfdən də babamı çox incitmək istəmirdim. Nə bilim, bəlkə ölürlərin canı başqa cür ağrıyır?

Bibim hirsələnib özündən çıxanda deyərdi: “Anamı sənin dişin öldürdü. Hələ yaşayardı, ürəyi qübar bağladı getdi. Harda görülmüşdü ki, arvadı infarkt vura”.

Babamın cavabı dəyişməzdi: “Əcəl gələndə baş ağrısı bəhanədi...”

Ağlıma kəlbətin gəldi. Babamın pilləkənin yanındakı alətlər şafından tapdım.

Bir dəfə bibim oğlu dedi ki, gəl babaya dərmən verək yatsın, damağına da keyidici vuraq, dartaq çıxaraq dişini, bu evdən söz-söhbət yığışsın. Qorxdum. Dedim kişi ayılmaz, ürəyi zəifdi. Ayılsa da, görər Zülfiyyə yerində yoxdu, ürəyi dayanar.

İçimdəki hiss deyirdi sal kəlbətini meyidin ağzına, dart çıxart diş. Nənənin də qisasını al. Bir yandan da ürəyim gəlmirdi.

“Heç olmasa Zülfiqar qoyaydı adın, Zülfiyyə nədi?” Bibim oğluyla aramızda müzakirə eləyirdik. “Ona Zülfiqar lazımdı? Sən istəyərsən ağzında kişi otursun? Kişinin boyunu sevəsən. Darıxanda gəzməyə aparasan. Dodağını çirməyib getdiyin yerləri göstərəsən. Bu kişinin bıığı var, qarnı var... Təsəvvür elə, damağında bıığı, qarınli kişi oturub, səni də iki gündən bir məcbur eləyir ki, səhər xaşa gedək. Siqaret çəkək. Necə olarsan? Amma damağında qız otursa... Zərif, işvəli, nazlı... Dodaqların onu hiss eləsə... Dilin üzünə sığal çəksə. Hamıdan bezəndə, darıxanda, ürəyin qırılanda ağzındakı sarışın qıza sığınsan, danışsan, dərldəşsən, səsin eşitsən, babam kimi gəzməyə aparsan ağzındakı qızı. İsti-soyuq içməyib qoruyasan, sevgilin kimi qayğısını çəkəsən... Necə olarsan?”

“Elə danışdın, qızıl diş qoydurub onunla evlənmək istədim.”

Babamın mənə verdiyi cavabları bir az da bəzəyib bibim oğluna yedirirdim.

Kəlbətinin ağzına pambıq doladım.

Təklifim ağlına batmışdı. Razılaşdıq ki, azı dişimizin üstünə qızıl qalpaq qoyduraq. Babama təsəlli olsun. Təklənməsin. Həmişə bizi qızının, oğlunun, gəlininin şillə-qapazından qoruyardı axı. Kimin hünəri vardı babam olan yerdə bizə bozaraydı?

Bibim oğlu diş qoydurdu. Bir qırğın-mərəkə də onda başladı. Nənəm dedi: “İtdən əmələ gələn, qəbrimin üstünə ayağın dəyməsin”. Anası dimdiyini qaraltdı. Elə həmin gün də qalpağı sökdürdü.

İki dəfə kəlbətin boşa çıxdı. Axıncı dəfə necə dardımsa, xırçılıtısını bəlkə də, babam o dünyada eşidib diksindi. Kəlbətinin ağzında elə bil canavar dişiydi.

“Bağışla, Zülfiyyə. Bağışla, baba.”

Dişi pambıqla təmizləyib qoydum cibimə. Bir topa təmiz pambığı basdım babamın ağzına, boş qəbirə oxşayan dişin yerinə. Nənəmin ağ yaylığı vardı, üstü xonçalı, babamın qapazından sonra ağrıyan başına bağlayardı arvad, onu gətirib babamın çənəsini çəkib bağladım. Sonra bu qismətə özüm də məəttəl qaldım. Həm də dedim bibim oğlu görməsin.

Görmədilər. Mürdəşirin yanına da heç kimi qoymadım, özüm girdim.

Meyidi yumağa aparanda bibim oğlu dirənmişdi ki, gəl dişi çıxardaq. Maşının içində mafənin yanında ikimiz oturmuşduq. Çibində diş kəlbətini gətirmişdi.

- Sən üzün aç, mən dartım. Kişi ol! O tərəfdə qızıl babamın nəyinə lazımdı? Sataq Zülfiyyəni, bələk. Kim biləcək?

- Olmaz! Günahdı! Babamın ruhu inciyər. Səni də rahat buraxmaz. Zülfiyyənin sirrini sən də bilsən, kəlbətin gətirdiyinə utanarsan.

- Bilirsən? Deməli, bilirsən! Sən babamın ruhu, bilirsənsə denən.

- Zülfiyyə babamın ilk sevdiyi qız olub. – Daha sirr saxlamaq mənasız idi. – Nişanlanıblar, amma ağızdan. Üzük əvəzinə bir-birlərinə qızıl diş taxıblar. Zülfiyyə öləndə hamiləymiş. Səkkiz aylıq.

- Nənə də ölüyə qısqanırdı? Ta denən diş nənəmin günüsüymüş ki.

- Hə, deyirdi, Camal məni aldadıb, həmişə Zülfiyyəni sevib.

- Hardan bilirsən?

- Bir dəfə babam Zülfiyyəni gəzməyə aparanda dalınca düşdüm. Qəbirisanlığa getdi. Başdaşında Zülfiyyənin şəklini də gördüm, adını da oxudum. Doğum günüymüş. Babam ağlayanda getdim yanına, dedim indi ürəyi dayanacaq. Onda dedi ki, ağzımdakı Zülfiyyə həm ilk sevdiyimdi, həm də doğulmamış ölən balam. Diş həkimiymiş. Özü düzəldib dişi. Babama Zülfiyyədən qalan tək yadigarı. Ona görə dəyərliymiş.

- Pah! Kişidəki sevgiyə bax, sədaqətə bax.

- Sən də kəlbətin gətirmisən ki, Zülfiyyəni babamdan ayırasan. Onları ölüm ayıra bilməyib heç. Əbədi bir yerdə olmalıdırlar. Aşıqlər bir çənədə qovuşublar.

Öz sözümdən xəcalət çəkirdim. Əslində, nə iş tutduğumu başa düşmüşdüm. Gec idi.

Diş ovcumdaydı. Mürdəşirin başı qarışanda dişi babamın ağzına atmaq üçün məqam gözləyirəm...

Ovcumu açıb qızıl diş zərgərin qarşısına tutdum. Götürüb baxdı, qaytardı:

- Qızıl deyil!

- Elə şey olar? Necə yəni qızıl deyil? Babamın dişidi. İllərdi bu qızıl dişin eşqinə yaşayıb.

- Baban nə eşqinə yaşayıb bilmirəm, amma diş qızıl deyil. Tulla getsin.

Acığa, başqa zərgərin dükanına girdim. Beş zərgər üzü gördüm, bir söz eşitdim.

Babamın ölənə qədər sadıq qaldığı bu müqəddəs dəmir parçası mənə bir qara qəpik qazandırmadı. Neyniyim indi? Qaytarıb yerinə də qoya bilmirəm. Atım getsin?

POEZİYA

SEVİNC QƏRİB

* * *

Adam barmağından yığıla bilər,
sürüşər ovcunun doğmalığından.
Adam barmağından asar özünü,
üşüsə üzüyü yad barmağında.

Sınar ümidlərin göy bağlılığı,
uzanar əllərin ətəyin boyu.
Ötürər köksünü çarəsiz ürək,
çalınar o tayda "yadının" toyu.

Donar xatirələr bir şəkil üstə,
ötüşər yuxundan dünənini izi.
Yozarsan min yerə çıxılmazları,
su yuyub aparar gözün dənizi.

Çökər dizi üstə xəyalların da,
Qəminə bulaşar saçının teli.
Nəm çəkər duan da, susdura bilməz,
dərdin əsdirdiyi o dəli yeli.

Atarsan özünü mən zirvəsindən,
yığılar içindən o böyük adam.
Budaqlar əl çalar eniş müjdənə,
quru yarpaq olar "dadına çatan".

* * *

Darırırsan, şeir yaz...
adını da Sevinc qoy!

Əllərimi çək misraya
sığal olsun sözlərinə.
Bir beyti də çətir elə
yağış tökən gözlərimə.
Heca-heca hör şeirinə
sözlərinlə ətirlənim.
Ruhumu geyindir əyninə
üzü gülsün sətirlərin.
Saçlarımı cığır et
bənd-bənd uzanan yoluna.
Ürəyim nöqtə olsun
mən adlı şeirin sonuna.

DİRİLİM YAR BUSƏSİNƏ

Bu nə dəli darıxmaqdı,
alıb başımın üstünü.
Bir mən, bir də Tanrı görür,
köksümdən qalxan tüstünü.

Darıxır əlim-ayağım,
saçlarım da incik düşür.
Xəyalımdan lent sayağı
ömrümün Səni ötüşür.

Darıxır dualı ovcum,
əllərimə həsrət çökür.
Bu xiffət insafsız ovçu
ürəyimə tətik çəkir.

Gözümün çəkdiyi yola
nəm kipriyim naxış salır.
Yenə hicranla qol-qola
səbrimin boyu qısalır.

Yeriməyə yox həvəsim
sənə gəlmir ki, yollarım...
Canıma sığmır nəfəsim
qoynumu boğur qollarım.

Sən çağır, harayla gəlir,
qüssə yenilsin səsinə.
Öldürdü darıxmaq – ölüm,
dirilim yar busəsinə.

* * *

Yuxuda gördüm ki, uçuram
həm də sevinə-sevinə...
gözündəki sevincin
balaları doğulur üzümə
gülüş şəklinə...
ruhum bədənimi çəkir
göydəki doğma evinə.

- ay ana, bax, mən uçuram,
uçuram, ana, vallah uçuram.
bax qollarım necə açılıb,
gör havanı necə qucuram.

ilahi, o necə sevinc idi,
o necə gülüş idi,
mələk idi, ya mən idim
qanadı eşq geyinən.

tut ağacının gülüşü
ağappaq çiçək açmışdı.
yuxuma Tanrının gəlişin
görüb dərd hara qaçmışdı?!

uçdum boyu boyunca
budaq-budaq ucaldım.
tellərimi doyunca
sığalladı göy üzü...
güzgü oldu gözlərim
qanadlanan könlümə.

yuxuda gördüm ki, uçuram
həm də sevinə-sevinə...

ELƏ BİLDİ BİR OYUNDU...

Arzuları bitmiş qadın
üzü məzara dayanıb.
Öz ömründə itmiş qadın,
bəxtindən sonra oyanıb.

Ahını boğub içində,
səsi sükuta qarışıb.
Dərdi var neçə biçimdə,
qəmi kədərlə yarışır.

Ağrı gülür dodağında,
dən bitirir hörükləri.

Bu bağın eşq budağından
göz yaşadı dərdikləri.

Ümidi donub gözündə,
əli güman ətəyində.
Başı fələyin dizində,
ömrü əcəl yedəyində.

Elə bildi bir oyundu,
dedi yenə dönər gələr.
Ruhunu çoxdan soyundu,
cismi nə vaxt ölər, ölər...

ADINI PİÇİLDAYIRAM...

Adını pıçıldayıram, duyursanmı?
Çatırmı bu həzin eşq nəğməsi qulaqlarına?
Ruhun titrəyirmi dodaqlarımdan atəşindən?
Kəpənək duyğular sarırmı ürəyini?
Arayırsanmı mən adlı səadətini?

Yuva əllərini ciblərində gizlət, əzizim,
əllərim elə hey uçunur evinə sarı.
Yenə baxışlarım qovur darıxan kölgəmi,
nəm gözündən sökülür həsrətinin divarı...

Külək haray çəkir pəncərəmin önündə,
bəlkə ağacların ahını alır,
bəlkə, "ağacla" gəzənlərin günahını.
Bəlkə də, dərdini çırpır şəhərin küçələrinə,
mən də ortaql oluram küləyin sərsərililiyinə...

Adını pıçıldayıram dua kimi,
xəyalın keçir Tanrıyla aramda olan
körpüdən.
Hasıl olmuş dilək kimi isidirsən ürəyimi,
unuduram ayrılıq fəslinin soyuqluğunu,
atıram özümü havanın qollarına...

Adını pıçıldayıram...
Dəli külək qoparır adını dodaqlarımdan,
qonur pıçıltılarım küləyin qanadına,
uçur ruhumun kəşf etdiyi ünvana –
- dur, aç pəncərəni, səsim sənə qonaq
gəlir...
Adını pıçıldayıram, duyursanmı?!

POEZİYA

MÜŞFİQƏ BALƏDDİN

BİR DƏ QAYITMASINLAR

Keçirdi qatar ömrüm,
Sənə çatıb dayandı.
Ünvanım da "sən" oldun,
Limanım da "sən" oldun.

Mən bilmədim bu sevinc,
Gec tez yaraqlanacaq.
Mən bilmirdim ayrılıq,
Məni yaralayacaq.

Görmədinmi balaca,
Bir ümiddən asılıydım?
Görmədinmi ümidim,
İncilərək süzülən
Bir kəndirdən asılıydı?

Nəyə lazım bu ünvan?
Qapısı ayrılıqsa.
Nəyə lazım bu liman?
Sularda boğulubsa.

Küçələri unutqan,
Bəzəysiz bir şəhərsə?
İşıqları közərmiş,
Açılmamış səhərsə?

Nəyə lazım bu Bakı?
Göz yaşında üzürsə.
Ayrılıq küçələrdə,
Veyil-veyil gəzirsə.

Başlanğıclar nə gözəl.
İçini titrədirlər,
Qəlbini ovudurlar.
Sonra uzaq şəhərlər,
Araya yollar düşür...
Bir də qayıtmasınlar,
Güclə unudulurlar...

Ağlım yaman qarışdı,
Azdım xəyallarında.
Sənə çatmayan məktub,
Yazdım xəyallarımda.

Məktub deyirəm, amma ...
Bu bir ağrı nəğməsi.
Bütün notları itmiş,
Bəlkə də son görüşə
Çəkən çağrı nəğməsi.

Qoparmaq mümkün deyil,
Köksümdən yaraları.
Mən səndən də ötəyə-
Apardım xəyalları...

İndi sənin dünyanda
Ən soyuq tərəfinəm
Əlin çatmaz, uzatma.
Ürəyindən qazdığın,
Ən oyuq tərəfinəm.

Tozunu sil qəlbinin,
Kirlə üzündə nəm var.
Hər gün toy bayram olmaz.
Bir gün görərsən qəm var!...

Yerlə göyün arasında qalmışam,
Həm gedirəm, həm də qalır ürəyim.
Həm sənincün darıxıram, İlahi!
Həm də anam dərd içində, neyləyim?

Qərarsızam, aramsızam, ruhsuzam,
Kök salmışam ehtimallar içində.
Ən əlçatmaz arzulara susuzam,
Ürək yanır, min gümanlar içində.

Qorxu deyil itirilmək, itirmək,
Əvvəlcədən çürük imiş bu iplər.
Çox ağırdı olmazlarla yetinmək,
Adam necə öz içində qəriblər.

Dünyanın düz vaxtı belə azmışam,
Əyri vaxtda hansı dalandan keçim?
Bir yiyəsiz, yetim qəbir qazmışam
Min doğrudan min bir yalandan keçib.

Göy üzünə ürəyimi asmışam ,
Ölümçünmü, qalımçımımı mələklər!?
Ev eşiyin pəncərəsin açmışam,
Yatmadım ki, bəlkə qonaq gələrlər...

ANA SEVGİSİ

Bir anadan soruşsan
"Ən çox sevdiyin övlad,
Hansı biri, deyəcək" -
Sol tərəfim bir ümman,
Bütün övladlarımın
Sevgisi sığar orda,"
Övladın ilk günündən
Yerişi, gülüşünü, ilk səsinə ,
Sözünü xatirə yığar orda.
Yıxılarda qanayan dizi ürəyi olar
Dadı ən ləziz nemət suyu, çörəyi olar
Dünyanın ən müqəddəs adını qazanmış, o.
Boy atan övladların eşqiylə ucalmış, o.

Yarı canım qalmışdı
Titrəyirdim üstündə
Sən mənim ən qayğıkeş
"Dəm"lərimi itirdin

Qurulu taxt kimiydi
Gözümdəki arzular
Sən mənim süqut olan
"Ən"lərimi itirdin

Ruhum günəş kimiydi
Toplanmışdı gözümdə

Səpələdin, dağıtdın
"Cəm"lərimi itirdin

Xülasə, çox qazancın
Baxıram ki, qalmayıb
Həm mənimlə, həm mənsiz
"Gün"lərini itirdin...

BU SONUNCU MƏKTUBUM...

Durub getməyim gələn,
Bir yerim də qalmayıb.
Yuvam ovuclarımda,
Bir gorum da qalmayıb.

Çəkilib gözüm yoldan,
Uzaqlardan küsmüşəm.
Yollar gözümdən uzaq
İzlərimi kəsmişəm.

Səsini eşitməyə,
Qulaqlarım kardı, kar...
Bu günlərim hesabsız,
Sabahlarım günahkar.

Səndən sonra çatmıram
Nə gecikmiş qatara,
Nə dayanmış qatara,
Səndən sonra tələsmir,
Ayaqlarım heç hara.

Səndən sonra ruh kimi,
Cismimdən xəbərim yox.
Nə göydəyəm, nə yerdə,
Ölməyə təhərim yox.

Xəbərin olmayacaq,
Beləcə bitəcəyəm.
Sən yaşayan dünyadan,
Yox olub itəcəyəm.

Allah bilir nə çəkir,
Bəlaya düşər qəlbim.
Bu sonuncu məktubum...
Tezliklə qanad açıb,
Yuvadan köçər qəlbim.

POEZİYA

BANU MUHARREM

MƏSƏLƏ ONDA DEYİL

Özümdən yığılanda bircə kömək olmur heç.
Bax, necə də, izinsiz ürəyimdən keçirsən!..
Səni yol-yol axtaran gözümdən də özün keç.
Məsələ onda deyil.

Bir xəyal qurduğumda tökülür qırıqları.
Ən tükəndiyim yerdə, sən uzaqdan gör deyər;
məni məğrur gözdirir qəlbimin sınıqları.
Məsələ o da deyil.

Bəzən bir məqam gəlir, ölüm qurtuluş olur.
Gecələrin birində sözünü tanımırısan.
Çox gəlirsən özünə; dözümlü 'qurd işi' olur.
Onda 'məsələ deyil'.

Qış düşmüş çiyinlərə sevgi ayrı dərd olur.
Məzarlıqda bilirsən bütün çarəsizliyi.
Sevdiyin kəs anlamır məsələ o, həll odur.
Məsələ 'o'nda deyil.

Kimsənin sığmadığı ürəyimə sığır.
Mən bir 10 rəqəmiyəm, onsuzluq da sıfırdı.
Hamını yığ, vur o'na. Cavab yenə sıfırdı.
Məsələ 10-da deyil.

SOYUN GÖZLƏRİNDƏN YUXUNU

Güvənim şübhədir, dərdim məsafə.
Soruşma "necəyəm?!" Bilmə necəyəm.
Hirsim səssizliyə çevrilib artıq
Açılan səhərdə qara gecəyəm.

Ürəyim saattək qurulub sənə.
Mənsizlik yuxudur, dur, itəcəyəm,
Soyun gözlərindən yuxunu, soyun,
Bax gör gözlərində saat necəyəm?!

CAVAB YOLLA, AY ALLAH

İşıq axtarırdıq, lap boğaza yığıldıq.
Bu dünyadan əl tutub cinayət törətdilər.
Bir ananın bətnindən ağlamaqla yığıldıq.
Şirin azan səsinə cansız ruh göyərtildilər.

Bir qübbənin altında birləşmək nə çətinmiş.
Bir quş kimi budaqda ötməyi bacarmadıq.
Öz yalını çanaqdan bölüşdü itlər belə,
Məcburiyyət vurduğu düynü açamırdıq.

İçimizdən çox uzaq ziyarətlə tanışdıq.
Ürəklərin sirrini dilə düzmək ar gəldi.
Yalan, yaman içində ibadətdən danışdıq,
Dünya: "böyüyəm"- dedi, ölçdük-biçdik,
dar gəldi.

Hər gün bir daş tulladıq içimizdə şeytana
İçimizdən yaratdıq şeytanın gizlisini.
Özümüzü gizlədib mələk qoyduq meydana,
Heca-heca susdurduq sözlərin sirlisini.

Yıxılmağa alışdıq, dönüşdük kimdən
kimə?!.
Qənimimiz nədirsə seçib getdik o yolla.
Bilirəm bu dünyadan yıxılmaq var bir himə
O yol da tikanlımı?! Cavab yolla, ay Allah!

YAXŞI QURTARDIQQ

Bəlkə, bir gün çıxacaq, içimdəki dalğalar
Yetişəcək Xəzərin dəlisov sahilinə.
Mən yolda doyaçağam çiçəklərin ətrinə.
Geridə buraxmağın sahili nə, ili nə?!

Yorulduğum yerdəyəm, düşün ki, dincəlirəm
Qəlbimdəki dəlikdən şəfəqlər də sızdır heç.
Bir vaxt o qollarına uzun yelləncək olan,
Payızı saçımdayı körpülərdən özün keç.

Tikinti halındayam, dəyişəcəm bir sabah
Gözlərini parlardan hər şeyə yeniləcəm!
Bu gün mən yıxılmışam, xəncər, bıçaq –
hər nə var
Gətir sanc kürəyimə, gülərək geyinəcəm.

Yuxu idim, gözlədim, gecələr yatmadın ki
Heç kimsə gecikmədi, hər şey olması andı.
Bir ehtiyac, təsəllim: anam göydən qayıtsın,
Desin:
- "Şükür, ay bala, şükür, yaxşı qurtardın".

DAHA O BALACA UŞAQ DEYİLƏM *(Arzusu özündən böyük qızlara həsr etdim)*

De indi hardasan? Hansı şəhərdə?
Hansı uzaqların dostu olmusan?
De necə yol tapım, yanına gəlim;
Amma deyinmə ki, dəli olmusan ?!

Hansı pencəyini geymişən yenə?
Hansı zəng səslənir telefonunda?
Saçın qarışımı küləkdə yenə?!
Saatın yatıbmı yenə qolunda???

Sürət qatarları quraşdırılıb,
Sənə çatmağıma kömək olarmı?
Sarı tramvaylar şütümür indi.
Ürəyim şütüsə gözün dolarmı?

Daha o balaca uşaq deyiləm,
Daha gizlətmirəm səni kimsədən.
Nə söhbət açmıram, nə ad çəkmirəm,
Atam da anlayır məni gözümdən.

O susur, susuram, heç danışmırıq.
Dinləyir yazdığım şeirlərimi.
Deyirəm: "maşının köhnəlib, dəyiş".
Çevrilib soruşur: "şeir sənimi?!"

Beləcə, sualsız cavablar olur,
Yalandan gülməkdən tənqəd gəlirəm.
Susqunluq, səssizlik, sükut uzanır,
Söhbəti söhbətə tez dəyişirəm.

Yenə tramvaylar ağıma gəlir
Sürət qatarları yarışır bir-bir.

Maşın sürətlənir, külək güclənir,
Qırıp əllərimi gözə gətirir.

Bütün gün gözlərim yolları gəzir.
Sevgi də ruzidi, Allah yetirir.
Bəlkə, əhvalımdan atam da bezib
Qanıma bələyib, sənə gətirir.

NƏ FƏRQİ VAR

Nə fərqi var uzaqlara getsən də.
Buz nəfəsin budur burda, ənsəmdə.
Yuxularda xəritəmi ötsən də,
Yol dönəcək mənə sarı. Sənsən də.

Ay sevdiyim, bu şəhərə qar yağır,
Əl üşüyür, yol üzülür mən qədər.
Ən çətini - görüşməkdir, gəl, çağır,
Ayrılığa səbəb olar "N" qədər.

Kömür gözün gözlərimə od salar,
Uzaqlardan alov qucar xülyamı.
Yaz gecikər, kömür bitər, qar yağar,
Günəş sönər, buz bağlayar dünyamı.

DÖZMƏRƏM

Qaraca gecələrdən səhər doğanda hər gün,
sən gələrsən ağıma, danı gözləyər bir quş.
Budaqlar bürünəndə yamyaşıl çarşabına,
mən yanından keçərəm, bahar dönər olar qış.

Axşamüstü kölgələr doluşarlar otağa.
səhərləri tükənmiş payıza batar kimi...
Bir pərvanə sərilər tək, dağınıq yatağa,
"Mətanət" öz gülünün ətrinə yatar kimi.

Ölü quşlar düşərlər evlərin qapısına,
yaz günəşi yerinə ürəyi atar qışın.
Yarasalar sevinər gecənin yarısına,
Otağı nəfəslənər bir viranə qalmışa.

Məhəbbətdən nağıllar danışib divarlara,
ocağın tüstüsündə gözlərini özləyəm.
Xəyalını bürüyüb ağbəniz dumanlara,
Bir poçt qutusu kimi məktubunu gözləyəm.

Baş qataram birtəhər, görək... nə olar, olar...
Dünya dağılsa belə ümidimi üzümərəm.
Göydəki ulduzları gorda qovuşduran var,
Bircə Allahsız olma, Allah haqqı dözmərəm.

NƏSR

KÖNÜL NURİYEVA

AĞILLI ÇƏRƏNLƏMƏ

Hekayə

Ə həmiyyətli hadisələrin səbəbləri, ağır cinayətlərin sirri, isti münasibətlərə buz parçalarının düşməsi bilirsiniz nə ilə bağlıdır? Detallarla... Xırda, kiçik və çox kiçik detallarla. Siz pul sayan insanın simasına onun xəbəri olmadan baxsanız, acgözlüyün və hərisliyin sifətə həkk olunmuş ifadəsi ilə üzləşərsiniz. Sizə çox can yandıran insanın gözlərinə diqqətlə baxdıqda, dərinlikdəki saxta və ya səmimi ifadəni tuta bilsəniz, bu hekayədəki qadının həyatını dəyişən kiçik nüansları düzgün analiz edə biləcəksiniz. Bir də ki, "düzgün?" Bu kimə lazımdır, harda işə yarayır ki?..

Mən Leylayam. Hə, bilirəm o dəqiqə düşünəcəksiniz ki, bütün Leylalar gözəl olur, üstəlik mənə ələ keçirmək üçün "Leylalar ağıllı olurlar" deyəcəksiniz. Bunları çox eşitmişəm, özümü yorğunluğun final səhnəsini oynayan aktrisa kimi hiss edirəm. Əvvəlcə nənəmdən başlayım.

Onunla birlikdə yaşayıram, yersiz iradlarından kitab yazı bilərdim, həvəsim olsaydı. Dondurma yeməmək üçün saatlarla söylədiyi mühazirənin mənə xeyri olmadığını görəsən bilir? İyirmi səkkiz yaşım var. Anam ölüb və öldüyü gün mən universitetin yataqxanasında qızlarla idim. Ertəsi gün onun mənə zəng etmədiyini fərq edəndə, "yaxşı ki, bu gün baş-beynimi dəng etməyib" düşünürdüm. Birdən-birə özümü azad, çox azad hiss etdim. May ayı idi, ətrafda

kəpənəklər uçuşurdu. Kəpənək, böcək, şeir və sairə artıq nəsnələr düzünü söyləsəm, mənim üçün bir əhəmiyyət kəsb etmirdi, sadəcə olaraq çoxlu kəpənəklər az qala həmin gün gözümə girirdi. İsti və soyuğun vidalaşdığı, həm də görüşdüyü may günü xoşuma gəlirdi. Həmin gün azadlığımıza müdaxilə edilməməsi baxımından mənim o kəpənəklərdən fərqi yox idi. Hələ deyəsən qollarımı da yana açmışdım. Bu gün axşama kimi mənə zəng etməsə, "hardasan, yemək yedin, tərlədin?" kimi darıxdırıcı suallar verməsə, məni mütləq zəng etmək məcburiyyəti kimi öhdəliklə yükləməsə, anama meyvəli tort almağı da düşünürdüm. Dərsimin bitməsindən dörd saat keçmişdi, həmin gün mən Bayıl tərəfdə dəniz kənarında dostlarımla gəzirdim, dondurma yeyirdim, arada bir tullanmağım gəlirdi, bunun əvəzinə velosiped sürürdüm. Hər halda həmişə olduğu kimi ətraf mühafizəkar insanlardan xali deyildi. Mən balaca olanda anam daim dalımcə gizləncə gəlirmiş, bunu sonralar özü mənə dedi. Üstündən illər keçsə də, çox əsəbləşdim. Hələ də adət başında qalmışdı, böyük qız idim, məni qorumaq üçün pullu izləyicilər tuturdu. Olan-qalan son pulunu belə axmaq işlərə xərcləyən biri mənim anam ola bilməzdi. Guya mənə kimsə sataşar, zorlayar, çantamı alar, qaçar, nəhayət oğurlayarmış. Yeniyetməlik illərimdə arxamca kölgə kimi gəzən saxta cangüdənlərdən elə yorulmuşdum ki, tez-tez binaların arxasında gizləndirdim ki, izimi itirsinlər. Sonra daha ağıllı tədbirlərə əl atdım, konq-fu kurslarına yazıldım.

Xasiyyətimdəki soyuqqanlılıq və cəldlik sayəsində məşqləri tez qavrayırdım, özümü müdafiə etməyi yaxşı bacarırdım. Anam bununla da qane olmadı. Mən onunla gah səbrlə, gah uca səslə hər cür söhbətlər apardım. Belə etməməsini xahiş etdim, izahlar söylədim, öz şəxsi qorxularını mənə aid etməyinin faydasızlığını başa saldım, xeyri olmadı. Dünən isə arxamca düşən anamın sifarişli cangüdəninə gözündən güclə yayınmışdım.

Elmlər Akademiyası metrosundan cəld çıxıb, daha doğrusu, qaçıb yaxınlıqdakı dükanların arxasında gizlənmişdim. Simasından axmaqlıq yağan kişi hər tərəfə baxsa da, məni tapmadı, gözlədi, gözlədi, çıxıb getdi. "Ahh, azadlıq!"

... Gecəni evdə keçirtmədiyim üçün bu gün məni izləyən yox idi, üstəlik zəng də gəlmirdi. Axşama kimi dolaşdım, qərara aldım ki, yenə qızlardan birinin evində gecələyim. Zoyagilə getdim, o qapını açdı, çox sevindi, məni qapıdan itələyib bayıra atdı, qoluma girib yaxınlıqdakı ərzaq dükanından çipsi, suxarı, tum, rakı aldıq. Zoyanın film siyahısında maraqlı filmlər çox olurdu, açıq-saçıq səhnələrə mühafizəkar münasibət göstərmirdi. O dostluq münasibətimizdə sərhədlər qoymurdu, sərbəstliyin hər qatını yaşayırdıq.

Rahat ev paltarında, musiqili, filmli, zərəfatlı gecə, gəncliyin qayğısızlığı, damarlardakı çılgınlıq... Həqiqətən də gözəl gecə idi. Və deyim ki, anamın ucbatından mənim iyirmi səkkiz illik həyatımda belə günlər az olmuşdu. O məni on səkkizinci əsrin fransız qadınları kimi üzü pudralı, saç parikli, süni ədalara malik xanım-xatını kimi böyütmək istəyirdi.

Səhəri gün evə getmək lazım idi, məcburi şəkildə getdim. Amma heç istəməirdim, həm də iki gecə evdə olmamışdım. Bu, anam üçün Çernobıl faciəsi kimi bir hadisə idi. Qapını açdım, anam yox idi. Yuxarı mərtəbəyə qalxdım, onu qəhvəyi örtüklü taxtında üzüqoylu tapdım. Ağzının kənarından qan axmışdı, çox deyildi, bir damcıdan bir az artıq idi. Əlində məktub vardı. Mən həyəcanlandım desəm, yalan olar. Ağlamağım heç gəlmirdi. Nə gizlədim, içimdə indiyədək duymadığım, ya da ki, bu evə xas olmayan qəribə, xoş yüngüllük hiss etdim. Telefonumu əlimə götürəndə onun "pilot" rejiminə düşdüyünü gördüm, yəqin uçuşum vaxt qanadlarım toxunmuşdu. Xalama zəng etdim, gəldilər, ağlaşmalar, müzakirələr, mərasim hazırlığı...

Bütün bunlar mənə necə yad idi. Zoya da gəldi. Biz balkonda oturmuşduq. O təəccüblə gözlərini geniş açaraq mənə baxırdı.

- Niyə belə baxırsan, nə olub?

- Heç, Leyluş.
- Niyə ağlamıram deyə, maraq səni boğur?
- Düzünü deyim, hə. Səhərdən əsən külək yerini yağışa vermişdi. İldırım da çaxırdı, axşam tərəfi idi, dünya nə gecə, nə gündüzün rəngində deyildi. Dünya şimşəyin rənginə bürünmüşdü.
- Bilirsən, Zoya insanlar həqiqi hallarını gizlədirlər. Anamın ölümü mənə rahatlıq gətirib. Həm də o bədbəxt idi, ölmək ona yaraşırdı. O həyatı yaşaya bilmirdi.
- Axı, o sənə əziz idi, axı, indi içində dərin kədər olmalıdır, axı onu itirmisən. Bir daha olmayacaq axı!
- Ehh...

Mən söhbəti kəsdim. Zoya da söhbətçil olmadığımı bildiyi üçün susdu. Onu bu səbəbdən də çox istəyirdim.

Soruşa bilərsiniz ki, həmin vaxt iyirmi beş yaşım var idi, niyə hələ universitetdə oxuyurdum? Məktəb vaxtı nə illah edirdilər, dərs danışmırdım. Valideynə şikayət, müəllimlərin danlaqları xeyir vermirdi. Məktəb təhsilimi bir-iki illik dondurmağa məcbur oldular, buna görə də gecikdim. Əslində mən insanlarla danışmaqdan, susmağı üstün tuturdum. Onsuz da fərq etmirdi, ya məni çətin anlayırdılar, ya da heç başa düşmürdülər. Amma biz bir cümlə ilə bir kitabın dediyini başa düşə bilərik, uzun izahlar lazımsızdır. Anamın ölümündən sonra iki mərtəbəli evimizi satdım, yeganə varis mən idim, məsləhət edəcəyim və şəri olacaq kimsə yox idi. Ən böyük arzularımdan birinə çatmışdım. Bir mərtəbəli, həyəti arko formasında yaşıllıqla bəzənmiş həyət evi aldım. Bəzəkli əşyalardan, təmtəraqdan uzaq, sadə dizaynı, rahat vanna otağı olan evdə gecələr səhərə kimi işıq yansa da, duşdan su damcılarsa da, küçə qapısı açıq qalsa da, məni danlayan yox idi. Deyəsən, xoşbəxt olurdum...

Hə, hekayəmin əvvəlinə qayıdaq. İndi iyirmi səkkiz yaşındayam. Lənətə gəlmiş türmədən təzə çıxmışam. Üç il idi ki, orda idim. Anamı öldürməkdə ittiham olunmuşdum. Əhvalat belə olmuşdu.

Təzə aldığım evdə qaranlığın işıqla sevimləsindən, həyatimdəki ağacların evimin pəncərələrini qucaqlamasından elə təzə-təzə zövq alırdım ki, düşündüm iş tapmalıyam. Mən iş tapdım, ingilis dilini gözəl bildiyim üçün çətinlik çəkmədim. Müdir hündürboylu, sarışın adam idi. İlk gündən mənə qayğı ismarıqları ötürürdü. Mənim vecimə deyildi, mənasız gəlirdi. Hələ də düşünürəm ki, kişilərin məndə nə xoşlarına gələ bilərdi? Soyuq üz ifadəm vardı, qadın incəliyimdən söhbət gedə bilməzdi. Əynimdə don, ya əmək görməzdiniz. Həmişə şalvarda, yaxası bağlı köynəklər geyinirdim. Saçım qulaqlarım bərabərində kəsilmişdi. Mən bu dünyanın adamı deyildim. Olanlar məni həyəcanlandırmırdı. Qızların duyğulu mahnıları niyə sevməsini anlamırdım. Kimisə sevmək mənə qərribə gəlirdi. Həqiqətən bunu anlamırdım, anlamaq istəyim də yox idi. Müdirin az qala ağzına girəcək sarı bığlarını hər gün görmək belə, mənim buz təbiətimdə heç bir reaksiyaya səbəb olmurdu. O mənə ailəsi olduğunu, amma bura gəldiyim ilk gündən mənə vurulduğunu demişdi. "Hə, nə olsun?" sualı ilə üzünə mattım-mattım baxmışdım. Onun aldığı çiçəklərə, rəngli not kağızlarında yazdığı şeirlərə cavabsızlığım onu dəliyə döndərirdi. Onun hərəkətləri mənə təsir etmirdi, bu özümə inamımdan irəli gəlirdi, mən özümü tanıyırdım, özümə bələd idim, həyatdan nə istədiyimi bilirdim. Mən işə gedirdim, gəlirdim, öhdəmə düşəni edirdim. Zoya tez-tez bizə gəlirdi, dostluğumuz davam edirdi.

Evim üçün tələsdiyim axşamların birində qapımda polis işçiləri gördüm. Əlimi bağlayıb, bölməyə apardılar. Anamı öldürməkdə ittiham etdilər.

- Ananı sən öldürmüşsən?
- Xeyr.

- Həmin gün evdə idin?
- Xeyr.
- Ananın ölümü sənə pis təsir etdi?
- Xeyr.
- İşləyirsən?
- Bəli.
- Mudirinlə aran necədir?
- Normal.
- Sevdinin var?
- Xeyr.
- Səni ananı öldürməklə günahkar bilirik.
- Siz bilirsiniz. Mən etməmişəm bunu.
- Bəs onda niyə yas mərasimində ağlamadın?
- Ürəyimdən gəlmədi.
- İzah et.
- Çox şeyin izahı yoxdu.
- Anan sənə məktub ya vəsiyyətnamə qoydu?
- Hə, amma oxumamışam.
- Tfu!! Lənətə gələsən!!

Nə etmişdim ki, onlar qəzəblənmişdilər? Ümumiyyətlə, insanlar niyə əsəbləşir? Niyə mənim sakit halım onları özündən çıxarır? Mən onlar kimi deyiləm deyə, narahat hallarını mənə aqressiya kimi nümayiş etdirirlər? Nə vaxtsa baxdığım bir filmin qəhrəmanının gününə düşmüşdüm. Deyəsən, Dəmirkubuzun filmi idi.

Mən uşaq olanda bizim məhəllə narkomanlarla dolu idi. Hər tində iyləyən, hətta arvadına damarına iynə vurmaq əmri verən kişilər vardı. Anam məni psixoloqa aparanda mənə görə normal, onlara görə qeyri-normal davranışımın səbəbi məhəllə imiş. Özümə qapanmağımın səbəbləri haqqında düşünmürdüm. Nə fərq edirdi, həyat mənə özümə maraqlı idi və həmişə belə olmuşdu. Bir ya iki dəfə qonşu uşaqları ilə oynadım, mənasız idi. Onların aşırı sevinci mənə dənizdən ayrı düşmüş qağayının halını xatırladırdı. Su axtarır, dən axtarır, amma qumla qarşılaşır. Kənara çəkilib onlara baxırdım, gizlənqaç oyunlarında gizləndiyim yerlərdən saatlarla çıxmırdım. Sidik istəyim yaranmasa idi, axşama kimi orda oturardım. Mən susurdum və saatlarla...

Vaxt keçdikcə bu vəziyyətimdə özümü daha rahat hiss edirdim. Daha uşaqlara qarışmadım. Elə bilirsiniz kitab oxudum? Yoox! Filmlərə baxırdım, bu, ən sevdiyim məşğuliyyət idi. Anamın məni həmsöhbət kimi görmək arzusunu puç etdiyimi xatırlayıram. Yaşarmış gözlərindən “bu həyatda bəxtim nə anamdan, nə ərimdən, nə uşağımdan gətirmədi” oxunurdu.

Anam nənəmlə küsülü idi, atam da dövlət tərəfindən müxalif mövqeyinə görə həbs edilmişdi, uzaq şəhərlərin birinə sürgün edilmişdi. Mən uzun-uzadı vəkillə söhbətlərə, məhkəmə proseslərinə səbrlə dözdüm desəm, düz olmayacaq. Çünki, mən onlardan uzaq, özümə aid sakit dünyamda idim. İnsanlara baxırdım, amma görmürdüm.

Üç il həbsdə qaldım. Həbsxana həyatım daha sakit, daha təhlükəsiz keçdi. Sonra məlum oldu ki, müdirim mənim onu narahat edən kimliyimi, daxili halımı sındırmaq üçün anamı öldürmək planını qurub, polisə xəbər verib. O, uzun müddət mənim kimsəsiz vəziyyətimlə bağlı olaraq, ona ağız açıb, kömək istəyəcəyimi gözləyib. Mənim sükunətim onu daha da özündən çıxarıb, vicdanı oyanıb, bunun şər olduğunu, mənim qatil olmadığımı və əsl niyyətini etiraf edərək, uzaq

şəhərlərin birinə gedib. Deyilənlərə görə başı havalanıb, danışığını bilmirmiş, idarə işlərinin öhdəsindən gəlməyi mümkünsüz imiş. Deyilənlərə görə. Gülümsəyirəm. Mən deyilənlərə nə vaxt əhəmiyyət verdim ki?..

Yadımdan tamam çıxmışdı, mən olmayan müddətdə nənəm evimə gəlib, həyət-bacaya, ev-əşiyə sahib durub. Unutduğum bir şey də var, anamın məktubu. Söz verirəm, oxuyan kimi sizinlə bölüşəcəyəm. Hərçənd bilirəm ki, məktub "qızım yola tək çıxma, yan-yörənə bax, bir az istiqanlı ol" kimi cümlələrlə başlayır.

Evimdəyəm. Nənəmlə film izləyirik. Demək olar ki, gün ərzində vacib kəlmələrdən başqa heç nə danışmırıq. Ekranı "Mata Xati" gedir, növbədə isə "Sakit Don" var... "Black mirror" və "Mindhunter" bir həftə əvvəlki siyahımızda idi.

Günlər keçib və mən başqa işə düzəlmişəm. Saçlarım uzanıb. Atamdan məktub almışam. Məni həbsxanaya, heç olmasa bir dəfə onunla görüşməyə çağırır, görmək istədiyini yazır. Məktubu qısadır, əzizləmələr, ehtiyatlı olmaq haqqında cümlələr yoxdu. Bu cəlbədicidir görünür.

Yol sərgüzəşti danışan adam olsaydım, jurnalist və ya yazıçı olardım, bəlkə də, səyyah. Amma, siz məni tanıyırsınız. Atamla görüş alıram. Hündür boylu, iri sümüklü kişidir. Gözləri qıyıqdır, yekə əlləri var. Böyük əlləri olan insanlar vəhşi əcdadlarına müəyyən mənada yaxındırlar. Bu sadəliyin əlamətidir, çoxbilmişliyi bildirmir.

- İşləyirsən, Leyla?
- Bəli.
- Ananın ölüm səbəbi nə oldu?
- Bilmirəm.
- Bayırda insanlar çoxmu kasıb yaşayır?
- Kasıblıq şəxsi keyfiyyətlərlə bağlıdır.
- Dövlət gənclərə qayğı göstərirmi, əlavə imtiyazlar, ev, təhsil və səhiyyə sahəsində?
- Gənclər dünyanın hər yerində məqsədə çatmaq üçün vasitədir. Gənclərin xeyrini düşünən yoxdur, gənclərdən xeyir götürməyi düşünən çox.
- Ədalətli hakimiyyətə inanırsan?
- Ədaləti olan insan hakimiyyətə gələn yolda, ədalətsizlərin qurduğu tora düşür. Buna görə də ədalət və hakimlik əbədi arzulanan, amma baş tutmayan xülyadır.
- Gələcəyinlə bağlı nə düşünürsən, Leyla?
- Keçmiş olmadığı kimi gələcək də yoxdur. Hər ikisi indini bizə unutdurmaq üçün yaradılmış mənasız sözlərdir. Keçmiş və gələcək məfhumları şairlərə, bir də deyingən qadınlara lazımdır.
- Mən yadına düşürdüm, qızım?
- Görmədiyim fəslə necə xəyal edə bilərəm?

Atam susdu. Gözləri isə hələ danışdı, ən çox isə əlləri. Dəmir barmaqlıqlara söykənmiş əlləri bayraq tutmaq, vətənə aid şüarlar yazılmış plakatları sərgiləmək, sosial rifaha və ictimai birliyə həsr olunmuş söhbətlər gedən otaqların qapısını açmaq üçün səbirsizləndirdi. Mən isə...

Mən heç onun da qızı deyildim...

POEZİYA

AYSEL KƏRİM

DUMAN

Yolu azdırdı duman,
Qərib ellərə getdik.
Ulu yazdırdı zaman,
Dönüb sellərə getdik.

Düşdük dar cığırlara,
Qaçmağa yerimiz yox.
Rəhm eylə fağrlara,
Başqa bir qibləmiz yox.

Əlimiz sənə qalxır,
Qəlbimiz səni deyir.
Bu gözlər sənə baxır,
Axan yaşları silir.

Bizi qaytar geriye,
Biz burda neyləyirik?
Nə vaxt qarlar əriyər,
Onda yenə gələrik.

Ömrün havası kimi,
Göz oxşayan bir zərik.

Bir göl sonası kimi,
Biz də gəldi-gedərik.

GECƏ-GÜNDÜZ

Ulduzlar gecənin yorğanı olsa,
Ay da yastıq kimi dayansa əgər.
Kainat çarpayı, arzular yuxu,
İnsanın üstünü Tanrımı örtər?

Oyansaq görəsən nələr dəyişər?
O bizə bir daha nağıl söylərmə?
Yoxsa bu yuxudan bir anlıq qalxsaq,
O bizdən inciyib görən kəsərmə?

Tanrı insanları niyə yaradıb?
Əgər tək qalmağı seçəcəkdisə.
Səma tablo olub, buludlar fırça,
İnsanı əliylə çizəcəkdisə.

Biz bilə bilmərik nəyə gəlmişik...
Ömür kitabımız çoxdan yazılıb.
İnsanlar kitabın vərəqləridir,
Hər kəsin torpağı çoxdan qazılıb.

ALLAH EŞQİ

Bu günüm sabaha bənzəməyəcək,
Dünənün bu günə heç bənzəri yox.
Ulduzlar gecəni bəzəməyəcək,
Aydın da yer üstə işıq zəri yox.

Bu gecə sabaha bir az da yaxın,
Bu gecə elə bil nələrsə deyir.
Onun da seyrinə dayanmır axın,
Hər dəfə sirrini bizdən gizləyir.

Nə dinmək əlacdır, nə də dinməmək,
Bəxtinlə barışıb susmaq gərəkdə.
Dinlik bəxş edir onu dinləmək,
Gərək dinləyəsən, Tanrıdı, təkdə.

Bir Allah eşqidir sonsuz kainat,
Bir ucsuz-bucaqsız səhralardayırıq.
O bizə gizləyib özünü deyən,
Görəsən özümüz haralardayırıq?

SEVGİ HƏSRƏTİ

Yenə xatirələr göz önündədir,
Qəlbimdə yenə də sevgi həsrəti.
Bu könül mülkünü küsdürən nədir?
Dözümdən savayı yox cəsarəti.

Yenə varlığım da puç olur, inan,
Həsrətdən don geyir hər gündüz-gecə.
Həsrət məkanında gizlicə dayan,
Ruhumu aldadım mən də beləcə.

İndi viranədir yamyaşıl bağlar,
İlahi, şəfa ver qanlı yarama.
Görsən ki, səninçün bir doğma ağlar,
Onda yad ünvanda məlhəm arama.

Kimsələr dərini dərindən bilməz,
Heç kim güzgüdəki üzümüz deyil.
İllər sovrursa da, qəlbindən silməz,
Bu şirin vədəli sözümüz deyil.

SEVGİLİ DÜNYA

Göylər nalə çəkir, bulud ağlayır,
Dalğa dənizində coşub-çağlayır.
Çirkabı tullayır, safı saxlayır,
Bu nəhəng dənizin hikmətinə bax.

Quşlar cəh-cəh vurur, min büsat qurur,
Budaq gövdəsinə güvənib durur.
Ondakı boy-buxun, ondakı qürur,
Tanrının əvəzsiz sərvətinə bax.

Həyata, növrəğa qol-qanad verən,
Ruhunu nəğməli sözlərə sərən.
Sevən könüllərin barını dərən,
Sevgili dünyanın nemətinə bax.

OYATMAĞA GƏLMİŞƏM

Oyatmağa gəlmişəm
Çoxdan bəri mürgüləyən xəyalını.
Oyatmağa gəlmişəm,
Dünənini, sabahını.
Zaman kimi keçib gedən,

Yolu yoldan uzaq edən,
Döngəsini, cığırını,
Dənizini, qayığını,
Qayasının hər daşını
Tanımağa gəlmişəm.

Gəlmişəm ki, salam verim,
Bir yad olan əkinçiyə.
Soruşum ki, nələr əkir,
Sevinc əkir, kədər əkir?
Nələr əkir torpaq olan əzəlimə,
Özü çoxdan toxum olan,
Nələr səpir dalğın olan nəzərimə.

Gündüzünü, gecəsini,
Ayırmağa gəlmişəm.
Günəş hanı, ulduz hanı?
Tamaşaya gəlmişəm.

Aya sirdaş şam olmağa,
Əzilən bir qum olmağa,
Mən keçmişə yar olmağa,
Bu gün üçün var olmağa
Gələcəkdən gəlmişəm.

BƏLKƏ

Bəlkə düşüncədir dünyanın adı?
Qalmayıb dilimdə bir tamı-dadı.
Cahana sığmırsa bir quş qanadı,
Belə əziyyətlə çalışmaq nədir ?

Kəpənək ömrünə yazdım adını,
Yenicə tanıdım doğma, yadımı.
Qürbəti görməyən bilməz dadını,
Bilməz həsrət ilə alışmaq nədir?

Danışa bilsəydi dil-dil ötərdi,
Dərini dənizə, gölə tökərdi.
Bu çətin zinciri elə sökərdi,
Görərdin dünyayla vuruşmaq nədir?

Tanrı dağ yaradıb, həm dərə verib,
Füsrəti həmişə ilk şərə verib.
Sevincin yerini kədərə verib,
Bilərsən özünlə barışmaq nədir?

POEZİYA

SƏADƏT QƏRİB

Bu gün iki ildir yoxsan...
İki ildir yoxsan...
amma yoxluğun
hər şeyin yerinə keçib.
Adını çəkmirəm...
çünki sənin adını anmaq –
qəlbimə bıçaq kimi dəyir.
Sənin susqunluğunda
danışan bir ömür yatıb.
Köynəyin hələ də asılıqandadır,
ütülüdür...
amma sən geyinməyəcəksən.
Əllərim boşluğa uzanır hər gecə.
O boşluq sənsizliyin şəkli –
soyuq, kimsəsiz
və düz ürəyimin yanındadır...
Qapını hər açanda
“bəlkə gəlmisən”
deyə bir nəfəslik sevinirəm...
amma gələn yenə sükut olur...
yenə yoxluq girir içəri.
Hər şey yerindədir,
sənsizliyin özü də -
yerini tapıb bu evdə...

mən tapa bilməmişəm özümü.
Sən getdin...
mən qaldım –
amma yaşamadım.
Sadəcə nəfəs aldım...
və o nəfəs də yarım idi...
sən olmadığın üçün.
İki il...
amma hər günü
sənin son baxışınla başladı...
sən olmadan bitdi.
Qəbirstanlığın torpağına
hər addımında
bir az daha batıram...
çünki o torpaq səni saxlayır –
məni yox...

ŞAİR OLMASAM DA, ŞAİR
TƏBLİYƏM

Sağ əlim qələmi buraxmır bir an,
Düzür misraları, yazır yanbayan,
İlhamım sevgidən, ürəkdir yazan.
Mən şair deyiləm, şair qəlbliyəm -
Şair olmasam da, şair təbliyəm.

Şeirlər qəlbimin həmdəmi oldu,
Səhər mehi kimi köksümə doldu,
Məni dərdlərimin əlindən aldı.
Hər kəlməm bir dünya, neçə sədliyəm -
Şair olmasam da, şair təbliyəm.

Hər kəsin dərini dərdim sanaraq,
Bir dərddən yüz dəfə alovlanaraq,
Sevinci car edib, qəmi danaraq,
Çılgın sevdalıyam, zəngin dəbliyəm -
Şair olmasam da, şair təbliyəm.

Şeirdi ruhumun baharı, yazı,
Şeirdi könlümün dil açan sazı,
Şeirdi duyğumun coşqun avazı,
Bütün yazanlardan daha fərqliyəm -
Mən şair deyiləm, şair təbliyəm.

SEİR-EŞQİM

Qorxum yox, öləm qalam,
 Bilirəm yoxdan varam.
 Ancaq ilham pərimi,
 itirməkdən qorxuram.
 Yoxsa onsuz yoxam mən,
 Fəqət könlü toxam mən.
 Arzum, istəyim budur,
 Könüllərə axam mən.
 Qar altından boylanın,
 Bənövşəyə bənzərəm.
 Hər şeirim bir ağacdır,
 Sıx meşəyə bənzərəm.
 Bar verənləri də var,
 Verməyənləri də var...
 Amma hamısı mənim -
 Mənim acım-şirinim,
 Mənim sözüm-söhbətim,
 Bəzən qəmim-kədərim,
 Yuxusuz gecələrim...
 Onlar düşüncələrim...

SƏNSİZ

Sənsiz darıxır şəhərim,
 Bitmir ki qəmim, kədərim.
 Ayrılıq adlı nəğməyəm,
 Açılmır sənsiz səhərim.

Səndən sonra gecələr lal,
 Yarım qaldı arzu, xəyal.
 Yorur məni sorğu-sual,
 Açılmır sənsiz səhərim.

Ürəyimdə izlər qalıb,
 Sənlə dolu sözlər qalıb.
 Səndən mənə göylər qalıb,
 Açılmır sənsiz səhərim.

Bu həsrətə qul olmuşam,
 Bitməyən bir yol olmuşam.
 Sevincdə yoxsul olmuşam,
 Açılmır sənsiz səhərim.

İNCİMƏ ÜRƏYİM

İncimə ürəyim, incimə!...
 səni çox incitmişəm,
 səni sanki gözlərimin
 önündə heç görməmişəm.
 Nə gündüzün gündüz olub,
 nə gecən, gecə
 Sənə dərd vermişəm gizlicə,
 Hıçqırıqla döyünmüşən,
 yanımsan, yaxılmışan...
 Hər dəfə dərd, qəm çəkib
 bir küncə sıxılmışan.
 Daha istəmirəm,
 alışasan, yanasan,
 Bir daha dərd,
 qəm olan tərəfə boylanasan.
 Bir rahatlıq tapıram hər dəfə
 sinəmdə döyünəndə,
 Köksümdə boyuyursən,
 sənənlə öyünəndə.
 Sadəcə bir boşluğam,
 sanki zaman dayanıb,
 Bəzən elə sanıram ki,
 mənim gözümdə sevgi,
 səndəsə ruh oyanıb.
 Bəzən də elə olur,
 sanki dünya kimiyəm,
 ta qədimdən qalmışam,
 Birdən də elə olur, elə bil ki,
 dünyaya heç mən
 doğulmamışam.

Bahar gəlmir bağıma,
 xəzan olur duyğular,
 İçimi qurdtək yeyir
 tükənməyən sorğular.

Azan səsinə tapıram sevgi,
 mənliyimi.
 Səni sevirəm Allah,
 Mənim ürək səsimlə
 tanıtdın kimliyimi ...

POEZİYA

ALMAZ ALIQIZI

VƏTƏN BAYATILARI
*(Qarabağımızın əsirlikdən
azad olan şəhərlərinə)*

Mən aşiq Qubadlıdı.
Ləhcə şirin-dadlıdı
Yazıb-yaradanların
Əksəri Qubadlıdı.

Mən aşiqəm laçındı
Ağdam, Şuşa Laçındı.
Gözəlliyyə məskəni
Gül yamaclı Laçındı.

Mən aşiqəm ağ dama
Yol salınır Ağdama.
Ağdamı sevməyənin
Gözlərinə ağ dama.

Mən aşiqəm Ağdamdı
Kəbəm, Məkkəm Ağdamdı.
Mədəniyyət beşiyi
Qarabağda Ağdamdı

Mən aşiq Kəlbəcərdi
Kəbədi-Kəlbəcərdi.
İstisunun şəfası
Vallah dildə əzbərdi.

Mən aşiq Pənahabad.
Yurdum azad, el abad.
Xankəndi söyləməyin,
Söyləyin Pənahabad.

Mən aşiq Şuşa baxdı,
Quruldu şəhlik taxtı.
Mədəniyyət paytaxtı
Şuşa tacını taxdı.

Mən azıq Zəngilandı,
Düşməndən öc alandı.
Torpağı altın sərvət,
Tanıyın, Zəngilandı.

Mən aşiq Cəbrayıla,
Yol gedir Cəbrayıla.
Tanrım mələk adıya
Ad yazıb Cəbrayıla.

Mən aşiq Fizulidi,
Dahilər məskənidi
Qəhrəmanları saysız...
İlyasın Vətənid.

Yurdumun hər küncünə,
Gün doğubdu üstünə.
Azad olub Qarabağ,
Dostlar, gəlin xoş günə.

Mən aşiqəm qalasız,
Yurdum olmaz qalasız
Yazdım bayatılarım,
Siz xatirə qalasız.

KƏND SƏHƏRİ

Nə gözəldir kənd səhəri,
Açılibədi tər gülləri,
Valeh edir sevnələri,
Bülbüllərin nəğmələri.

Nə gözəldir kənd səhəri,
 Ətir yayır, tər gülləri.
 Heyran edir sevənləri,
 Al Günəşin şəfəqləri.

Nə gözəldir kənd səhəri,
 Yetişibdi meyvələri.
 Alma, armud, ərikləri
 Budaqların əymiş yerə.

Sanki cənnət olub kəndim,
 Doğma yurda könül verdim.
 Yaz güllərin ətirindən,
 Sağalıbdı köhnə dərdim.

Şair Almaz bulaqtək coş,
 Güzəlliyə nəğmələr qoş.
 İlham alıb, gözəllikdən
 Bir dastan yaz səhər-səhər,
 Nə gözəldir kənd desinlər.

"DƏMİR YUMRUQ" SÖYLƏDİN

Ey xalqının mərd oğlu,
 Mərd kişinin mərd oğlu.
 Dəmir yumruq söylədin.
 Xalqı birliyə səslədin.

El bir oldu, arxanda,
 Ərənlər dayağında.
 Zəfər köynəkli bayraq,
 Ucaldı Şuşamızda.

Dünya heyran olubdu,
 Sənin siyasətinə.
 Xalqın alqış söyləyir,
 Qələbə qüdrətinə.

Tanıtdırdın dünyaya,
 Azərbaycan adını.
 Tarix salnaməsinə,
 Yazdın Qalib adını.

Həzrət Əli gücü var,
 Yumruq sıxan qolunda.
 Böyük Heydər ruhu var,
 Damarında, qanında.

Min il yaşayacaqsan,
 Ey İlham Heydər oğlu.
 Qarabağda salırsan,
 İlhamla Zəfər Yolu.

XOŞ GÖRDÜK, ANA YURDUM

Xoş gördük ana yurdum.
 Azad etdi yağıdan,
 Səni Müzəffər Ordum,
 Xoş gördük, ana yurdum.

Viran halına qurban,
 Yanan bağrına qurban.
 Talan bağına qurban,
 Xoş gördük, ana yurdum.

Şəhid qanları axmış
 Hər qarış torpağını,
 Lalələr qundaqlamış
 Xoş gördük, ana yurdum.

Saçımı ağ hörmüşəm,
 Çəndən libas geymişəm.
 Yağa-yağa gəlmişəm
 Xoş gördük, ana yurdum.

Mübarəkdir Ağdamım,
 Salınan zəfər yolun.
 Sevinir qızın-oğlun,
 Xoş gördük, ana yurdum

Sənin azad gününə
 Növrağına, şəninə,
 Neçə quban demişəm.
 Xoş gördük, ana yurdum.

NƏSR

ƏHMƏDLİ AYNA ASİM QIZI

ULU MƏHKƏMƏ

Çıxdı məhkəmə qabağına böyük günahkar. O ulu məhkəmə quruldu hər ölümlə bir dəfə. Göndərdi hər insanı öz ünvanına. "Ya Haqq, sənın adınla!" - deyə başlar zalda hər səda. Qurulur ulu məhkəmənin böyük kürsüləri. Ən mərkəzdə uluların ulusuna qurulubdur taxt. Hakim – o ədalətli, uca Varlıq. Hər kəs onun adıyla söylər: "Ənəl-həq!" Haqqdır o, haqlıya haqqını qaytaran Haqqdır o. Tanımaz ədalətin qılıncı qan bağlarını. Görməz ədalətin gözü altını, pulu. Ədalətin tərəzində öz çəkisini bəlli edər hər daş. Altın cildinə bürünmüş mis öz saxta maskasını bir kənara atır. Altın öz Haqqını bu tərəzidə tapır. Kim olursan ol, sən hər yerdə, hər gözün tərəzində, fərqli çəkiddə, fərqli tutumda, fərqli sifətdə anılırsan. Öz kimliyini özün belə yanlış anırsan. Sənın kimliyindir səndən içəridə olan. Torpağın altında uyuyan bir gövhər kimi gizlənmişən qara pərdələr arxasına. Yeddi addım yetər aynada surətini, surətin sahibini görməyə. Mənliyindən sən belə xəbərsizkən, səni sənə qaytaran Haqqın tərəzisi. Onun gözündə gerçək qiymətin görünəndir.

Mənliyindən bixəbər günahkar Haqqın məhkəməsində yargılanacaqdır. Ayaqlarının üzərində sanki 10 ton yük vardı. Dizlərinin bağları çözüldü, düyün-düyün söküldü, dağıldı. Ayaqda güclə dayanırdı. Böyük bir nur məhkəmə zalını sardı. Nurun kölgəsində bütün işıqlar qaraldı. Hər kəsin köksündən "Yaaa Haqq!" - sədaları ucaldı. İlan kimi qıvrılıb ağızlara yuva quran dillər susdu, könüllər zikrə başladı. Bu zaman yalnız günahkar lal oldu əməllərinin kölgəsində. Yox oldu, itdi birdən-birə. Şam kimi əridi Nurun istisinə, amma sığınsaydı Haqqın kölgəsinə, əlifə dönərdi bu məhkəmə önündə.

Ulu Hakim öz kürsüsündə. Baxışlar günahkarın üstündə. Başlandı məhkəmə 99 ad ilə. Varlığın şahidləri şahidlik etdi günahkarın günahlarına. İki quş civiltisi ilə inlədi zal. Masmavi tükləri qısqandırar səmaların, deryaların, ümmanların rəngini. Şəvə kimi qara gözlər parlayırdı, işığını sanki günəşdən alırdı. Bəlkə, iki ulduzdu parlayan. Qanadlarında hər bir tük bir mirvari tək işıq saçırdı. Almazdı, bəlkə, parıltısı altını yandırır yaxırdı. Səsi səs deyildi, sanki kainatın

sirriydi. Ayın harmoniyası, Bethovenin sonatı yanında sönük qalırdı. Susurdu hər kəs, dinləyirdi onları. Başladı onlar Hakimin qarşısında anda. Söz verdilər varlığının səbəbi o Ulu Yaradana, sonra imanına, inancına, dürüstlükdən şaşmayacaq onların dili, yağ üstündə sürüşüb al yaxmayacaq həqiqətin alınına. Başladı onlar danışmağa: “Kainatın Hakimi, hakimlərin hakimi, sultanların sultanı Şahənşahımız, sındırdı o bizim qanadlarımızı. Azadlığı qanadlarında gizlədən quşlardıq biz, azadlığı məhkum etdi, oyun qurdu sevgilimizi – azadlığı bizə yad-yabancı etdi. Canımız ovuclarında intihar etdi. O öldürmədi bizi, o kimdir ki!? Lakin səbəb olmaq ona böyük bir qüdrət kimi gəlirdi. Axı nə bilirdi, qüdrət can almaqda deyil, can bağışlamaqda gizlənirdi. Gözlərinin içinə baxan düşməni bağışlamaq ürək istəyir, elə deyilmi!? Amma biz onun düşməni deyidik. Biz insan oğluna ilham veririk. İlhamın atəşini söndürdü ovuclarında. Söndürdü bizim həyat eşqimizi. O bizi deyil insanlığını qətl etdi o gün. İnsanlıq onun ovuclarında yox oldu getdi”.

Qaraldı bir anda bütün kainat. Qaranlıq bir əlbisə kimi бүрүdü dörd bir yanı. Dörd bir yanda canlandı günahkarın günahları. Baş qaldırdı torpaqdan onlar dirilən ölümlər kimi. Göz qırpdı müttəhimin üzünə baxıb. “Bizi sən yaratdın”, - deyər xorla səsləndi onlar. “Səndən doğulmuşuq biz. Bağrından qopub gəlmişik. Könlünün viranəsində ulayan bayquşların töhfəsiyik. Biz sənə xislətinin yetirmələriyik”. Onlardan biri səsləndi ona: “Mən sənə ruhunun cəlladiyam. Aldığın bütün ahlarnın küllü mənəm. İnləsin qoy o ahlər qulaqlarında, sağır etsin sənə. Yandırdığın hər nəfəs məhkum etsin qoy sənə cəhənnəm atəşinə. Onlar başında keşikçi. Çıxdıqçı sən atəşin bağrından elə bir atəş olub yaxacaq ki onlar sənə, özün qızğın qorlara sarılacaqsan”.

Bu zaman bir şahid daha çağrıldı məhkəmə zalına. Bir günəş doğdu sanki göy qübənin altında. Altun saçlarıyla baharı gətirdi o bu zala. Hər baxışı, hər duruşu insanı məhkum edirdi saçlarına. Qəmzələri rüşvət təklif edirdi aşiqə. Sonra rüşvətxoru yaxalayırdu zülfünün kəməndi ilə. Bir anda diz çökdü Haqqın önündə, başladı sözə: “Nə olar tək qoyma mənə. Ədalətin qələmi mənimdə haqqımı yazsın kağızların taleyində. Solan gülüşümə can suyu ver. Açıram əllərimi göylərə, şahidlik edirəm mən də. Bu müqəssirin məndən aldığıların hesabını sənə bağışlayıram. Bu qoca dünyanın hər küncündə bir məzar daşı. Hər daşın başında bir qara paltarlı qadın göz yaşları ilə yuyur bu daşları. Onlar xoşbəxtdir mənə. Hər qadın, hər kişi, hər cavan, hər qoca itirir nə vaxsa bir insanını. Hər insan bir gün bir daşın başında axıdacaq göz yaşlarını, amma onlar xoşbəxtdir, çünki bilir sevdiiyi insanın yerini. Gözünün nuru ilə suvaracağı torpağı onlar bilir, tanıyır. Ümidlərini dəfn etdikləri qəbrin yerini bilərək onlar intizarın acısını dadmırlar. Mənə məhv edən ümidlərimdir. Ümid elə bir atəşdir ki, ayrılığın soyuğunda isidir sənə. Lakin artıq ümidimin məşəli içimdə bir yangına çevrilib. Sürdüyüm ömür boyunca sevdiiyimin yollarının keşiyində qocaldım mən. Öldümü-qaldımı bilməmək ölüm oldu mənə. Gözlərim yol çəkdi dünyanın hər küncünə. Ən böyük fəlakət bixəbərlilikdir, cəhalətdir. Mən onun aqibətinin cahili oldum. Aldı sevdiiyimi məndən. Bilirdim ölmüşdü, sonra içimdə bir şübhə: “Ölmədi, bəlkə?”. Ömrüm keçdi bu iki uçurumun arasında. Ömrümü istəyirəm ondan mən. Ahım çıxsın onun hər nəfəsindən. Hələyi kəsilsin, yox olsun istəyirəm heç var olmamış kimi”.

Susdu bütün zal, bütün baxışlar müqəssirin üstündə. Zal inlədi günahkarın günahlarının qəhqəhələriylə. Bir addım çıxıb onlardan biri önə, yenə durub günahkarın önündə, baxdı gözlərinə: “Mən sənə ərsə qalxan yalvarışlarınam, hayqırıqlarınam. Mənə sadəcə sən duyacaqsan. Hayına kimsə gəlməyəcək. Mən sənə ölmüş ümidlərinəm, ölmüş ümidlərinin kabusuyam. Kabus olub çökəcəyəm üstünə. Kabuslarının dənizində boğulacaqsan. Ölüm sancısını iliklərində hiss edəcəksən, nə çarə ölməyəcəksən. Sonsuzadək mən sənə bağrında qıvrılan ilan olub qalacağam. Nəfəsini bağrında boğacağam”.

Bir anda bir çarılıq qoca daxil oldu zala. Beli бүkүlmüş, saçlarına dən düşmüş. Ömrünün qışdır daha, zaman qar ələmiş saçlarına. Üzündəki hər yarığanda bir xatirə uyuyurdu. Zaman heç insaf göstərməmişdi ona. Əllərində çəliyi, gözlərində kimsəsizliyi, üzündə var bir nuranilik. Bənzətsəm onu nəyəsə, deyərdim, bir qayadı zamanın nəhrində. Zaman axıb gedir onun dörd bir tərəfindən. Nəhirdəki qayanı su aşındıran kimi, hər zərbədə bir zərrəsini götürüb aparən kimi, zaman da ondan çox şey aparmışdı. Qoca başladı öz naməsini oxumağa. Ömrünün hər çağında

yazmışdı bir məktub Allaha. Ahını, acısını, gülüşünü – yaşadığı hər anı Allaha danışdı. İndi başladı son məktubunu oxumağa. Hər sətrinə son nöqtəni göz yaşıyla qoymuşdu. Bu məktub gözəl keçən bir günün deyil, acılarla dolu bir ömrün salnaməsi idi. Məktubun hər sətrində sözlər inləyirdi çarəsiz xəstəliyə tutulmuş xəstələr kimi. Axı onlar qocanın bağrında açılmış yaraları yüklənib daşıyırdı. Qoca oxuduqca hər sözü, hər kəlməni, şəfa tapırdı sanki onlar. Yüklərindən azad olur, xilas olurdu. “Qocanın ən böyük dərdi nəydi”, - deyə soruşsanız, deyərəm heç tərəddüd etmədən: “Xəcaləti”. Belə bir oğul böyütmək bir dağ oldu sinəsində, бүkdü belini. Öz oğlu möhtac qoydu onu yeddi cihana. Əl açdı ən ucuz insanlara. Qoca bir daha qocalırdı hər əl açdığında. Bu dəfə artıq o xoşbəxt idi. Çünki bu yükədən xilas olmaq vaxtı idi. Ömründə ilk dəfə əl açdığı üçün xoşbəxt idi. Çünki o Haqqa haqqı üçün əl açdı. Ruhu pərvaz edirdi qocanın. Hər qəmi, hər kədəri dilindən süzülüb onu tərk edirdi. Qoca sanki arınır, boğazınacan batdığı bataqlıqdan addım-addım kəhkəşana qalxırdı. Bir an qoca oğuluna baxdı. Gözlərində yox oldu, itib-batdı. O gözlər ona möhtac körpənin, ona ata deyən, dünyanı ondan öyrənən balasının gözləri idi. Ata dillərindən süzüldü iki kəlimə: “Səni bağışladım”, - deyə. Axı atalar övladının xilaskarı idi. O da öz övladını xilas etmək istədi, amma nə çarə günahkarın bir qurbanı o deyildi. Ondan sonra neçələri qapıda gözləyirdi.

Bir anda qaranlıqda qara bir duman yüksəldi havaya. Onun bir günahı qayıtdı çıxdığı torpaq altına.

Qəfildən zalda yüksəldi bir səda: “Ey uca Hakim, ulu Yaradan, sən mənə göndərdin ona qoruyucu mələk deyə. Canımdan çox sevim deyə, qanıma işləndi sevgisi ruhum bağrından qopub gələrkən. Cismə bürünmüş minlərcə mələkdən biri də mənəm. Bu qanlı qəsrə boyun əyməmişəm. Sənin yolundan əsla dönməmişəm. Mən onu bağrımda qaynayan, imanım ilə yoğrulan bulaqda bəsləmişəm. Onu mən böyütmüş. Günahı varsa əgər, qüsur məndə deyilmi məgər? Razıyam onun yerinə cəhənnəmdə yanmağa, atəşinlə sınıanmağa. Sınandım mən öz övladımla. Bu gün o burada – ulu məhkəmə qarşısında yargılanırsa, mən etmişəm günahı demək. Cəza, cəfa mənə nəsib olsun gərək. Yalvarıram sənə, əhv et onu yenə. Bağışla, mənim xatirimə. Varsa bu qulunun bir dəyəri, qoy mən çekim əzabı”. Bu sözdən sonra məhkəmə sonladı. “Nədir müqəssirin cəzası”, - kimsə bilməz. Günahkarın cəzası, aşıqların vüsali qaldı son məqama. Çünki bu imtahan bitmədi daha. Bu qoca dünya nələr görəcək?! O son günə qədər kimsə bilməz.

NƏSR

QIZLARXAN İBRAHİMOVA

Özbək uşaq yazıçısı

GÜVƏN

Hekayə

Əlişir çox ağıllı, mehriban, şən uşaq idi. Məktəbdə əla qiymətlər alırdı. Müəllimləri Əlişirə pərəstiş edirdilər və onu bütün sinif yoldaşlarına nümunə göstərirdilər. Mayın sonunda Əlişirin ad günü idi. O, ad gününü sevdikləri ilə unudulmaz şəkildə qeyd etdi. Həmin gün dostları və ailəsi ona hədiyyələr gətirmişdilər. Babası ona mavi futbol topu hədiyyə etdi. Anası sevimli oğlu üçün şokoladlı tort bişirdi. Ən yaxşı hədiyyə hələ qarşıda idi! Əlişirin atası oğluna ən müasir ikitəkərli velosiped hədiyyə etdi. Həmin gün o, hədsiz sevinc içində idi.

Uzun müddət keçməsinə baxmayaraq, Əlişir hələ də velosiped sürməyi öyrənməmişdi. Bunu bacaracağına inanmırdı, yıxılacağından qorxurdu. Ona görə də atasının ona hədiyyə etdiyi velosipedə heç vaxt minmədi. Dostlarını çox qışqanırdı və onlar kimi velosiped sürməyi xəyal edirdi.

Bir gün Əlişir evlərinin pəncərəsindən velosiped sürən dostlarını seyr edərkən bir qarışqa gördü. Bu qarışqa özündən bir neçə dəfə böyük olan konfet parçası daşıyırdı. Əlişir görəndə təəccübləndi və qarışqadan soruşdu ki, sən belə balaca qarışqasansa, bu şirniyyat parçası sənə ağır yük deyilmi, onu necə daşıyırsan? Qarışqa: "Bəli. Düzdür, bu şirniyyat parçası ağır ola bilər. Amma özümə güvənim olduğu üçün onu qaldıra bilirəm. Özümə güvənim, inamım olmasaydı, onu heç vaxt qaldıra bilməzdim", - deyər cavab verdi.

Qarışqanın bu sözü Əlişiri ruhlandırırdı. Məqsədlərinə çatmaq üçün özünə inam lazım olduğunu başa düşdü. Bu, ona tam inamla velosiped sürməyə başlamağa kömək etdi. Əlişir qısa vaxtda velosiped sürməyi öyrəndi.

POEZİYA

İBRAHİM ŞAŞMA

KARAMAN / TURKIYƏ

AZƏRBAYCAN SALAMLAMASI

(Qarabağın gec gələn azadlığına)

Mən gəldim, Yusif üzlüm, mən gəldim şirin yuxum,
 Bir sabah səhərində, sevdamdır varım-yoxum.
 Mən gəldim Əslim sənə, ey Şirinim, ey Leylam,
 Qarabağ gülümsəsin, məhv olsun ahım, naləm.
 Mən gəldim, bəyaz nurum, bil ki, özümə daram,
 Mən Gəncədə aldığım, təmiz nəfəs qədərəm.
 Biz ki, qardaşıq axı, dərdin mənimdir, mənim,
 Sənə rüzgar toxunsa, şaxtada qalar tənim.
 Gəlişim, Yusif üzlüm, əhvalımdan bəyandır,
 Həsrət yuxumdan məni, küləyinlə oyandır.
 Torpağında kimliyim, göy səmənda qəlbim var,
 Bəzmi Elestdən bəri mənim səndə cəlbim var.
**Can diyar Azərbaycan, səni görən göz mənəm,
 Odlu məhəbbətində atəş mənəm, köz mənəm.**

Bir icazə almışam, yaz deyən mələklərdən,
 Nə söylənsə adına az deyən mələklərdən.
 Mən gəldim Yusif üzlüm, yaraşdığım yerdəyəm.

Xiyabanda əcdadla baxışdığım yerdəyəm.
 Bil ki, ətlə dörnağıq, eyni qürur və kədər,
 Ürəyimin atəşləri düşmənləri kül edər.
 Sən qardaş qoxulusan, mənə məndən yaxınsan,
 Rəbbim səni qərəzdən, hər mərəzdən qorusun.
 Sən Tovuzda qızılgül, bir baharsan Gəncədə,
 Sevdalıyam sonra da, sevdalıyam öncə də.
 Sən yaxınım, içimsən, qəlbimdə Şuşa, Laçın,
 Birimiz hamımızıq, biz varıq bizim üçün.
**Can diyar Azərbaycan, alınıdakı iz mənəm,
 Bu sevdanın sehriyəm, əfsun mənəm, söz mənəm.**

Bil ki, eyni hilalın şəfəqiylə yürüdük,
 Gülşaddan Gültəkinə ayrılmaıdık, bir idik.
 Hədəfinə oxunam, fırladıbdır yay məni,
 Mən gəldim, Yusif üzlüm, öz qardaşın say məni.
 Bir əlimdə bayrağım, bir əlimdə Quranım,
 Bir qutlu məfkurədən salam sənə, Turanım.
 Bir ovuc qar gətirdim Ergenekon dağından,
 Rəbbim ayrı salmasın səni Qarabağından.
 Dodaqlarım çatlayır Xocalı dediyim dəm,
 Günahsız qardaşımın qanı qurumadı həm.
 Ay balam, bir "ah" çəksən, mən burda yaralıyam,
 Min canım olsa mini yolunda sıralıyam.
**Can diyar Azərbaycan, yarandakı duz mənəm,
 Səndə ana qoxusu, oğul mənəm, qız mənəm.**

Bilirəm ki, Qarabağ od yeri, yanğın yeri,
 Qəlbinə paslı kilid vurulan andan bəri.
 Hisli çıraq eşq ilə həyat şamına dönsün,
 Anaların qəlbində dərdin yangısı sönsün.
 Qalırmı Qarabağda? Qalmaz məzlumun ahı,
 Sürüyüb də gətirdin saçlarından sabahı.
 Kürümdən deyilmidir bu duyduğun sel səsi?
 Xəzər olmuş Bakıya Yaradanın töhfəsi.
 Həsrətindən düşərəm, firavan can divarım,
 Birliyimi sərf edər, yığılanı suvarım.
 Mən tərək edilmiş sözəm, sən seçilmiş bir bəstə,
 Bütün nəğmələrimdə qal ahəstə-ahəstə.
**Can diyar Azərbaycan, qələm sənsən, söz mənəm,
 İki dövlət, bir millət, sənə özdən öz mənəm!**

POEZİYA

ZAKİR MUSAOĞLU

VƏTƏN

Vətən torpağımı düşmən taladı,
O yurd yerlərini oda qaladı.
Bu nə müsibətdir, bu nə bəladır?
Vətənsiz vətəndə qala bilmirəm.

Ürəyi boşaltmaq gözəmi qalıb?
Varaqlar düzülən sözəmi qalıb?
Dünyanın kədəri bizəmi qalıb?
Bir vüsəl nəğməsin çala bilmirəm.

Taleyi qaramı gəldi bu elin?
Ətrini duymuruq çiçəyin, gülün.
Sınıb qəlbi bizdən xarı bülbülün,
Heyif ki, könlünü ala bilmirəm.

Bu fikir qəlbimi dağıdır, didir,
Xəyalım başımdan baş alıb gedir.
Həsrət ürəyimi elə göynədir,
Nisgili könlümdən silə bilmirəm.

Ey Zakir, göylərdən bələmi gəldi?
Körpələr qundaqda qana bələndi.
Xocalı fəryadı ərşə dirəndi,
Dərdimi heç kimlə bölə bilmirəm.

HEYRATI ÇAL

Gəl yarama su çiləmə, kösöv bas,
Dərdin alım, Heyratı çal, Heyratı.
Süd yerinə od əmmişəm anamdan,
Dərdin alım, Heyratı çal, Heyratı.

Elə çal ki, qanım coşsun damarda,
Yaman qalıb vətən darda, el darda.
Bir an qərar tutammıram heç harda,
Dərdin alım, Heyratı çal, Heyratı.

Arzularım çeşmə kimi çağlayır,
Vətən deyib həzin-həzin ağlayır.
Qəlbi sınıb bizdən xarı bülbülün,
Dərdin alım, Heyratı çal, Heyratı.

Yanıq Kərəm çox qovurub sinəmi,
Urcah edib bizə dərdi, ələmi.
Göz yaşıyla bu müşgülün yox çəmi,
Dərdin alım, Heyratı çal, Heyratı.

ANA

Ana, yaman üzür xiffətin məni,
Kədərini sonsuzdur, təhəri yoxdur.
İnan ki, hər yerdə görürəm səni,
Bundan bir kimsənin xəbəri yoxdur.

Sarı sim mizrabı yandıran təki
Kədərini yandırır canımı, Ana.
Yoxluğun dondurur ürəyimdəki
Hissimi, duyğumu, qanımı, Ana!

Bil ki, sənsizliyim – qara günlərim
Dərdimin üstünə dərd olub indi.
Sənlə dəfn olunub xeyirim-şərim,
Bu həyat nə yaman sərt olub indi?

Bəlkə, yetimləşib elə bu aləm?
Yoxsa, bir ocağın çırağı keçdi?
Birdən uşaqlaşib, kövrəldim bu dəm,
Könlümdən bir ana laylası keçdi.

Əsdi taleyimə payız rüzgarı,
Hardasan qoynuna qısılim, Ana.
Əlim çatmasa da deyirəm barı
Şəklinin yanında asılım, Ana.

Məni qovursa da həsrətin, qəmin,
Əbədi qəlbimə həkk olmusan sən.
Səni axtaranlar yarsın sinəmi,
Çünki ürəyimdə heykəlləşmişən.

BİR HƏZİN NƏĞMƏYƏM

Elə ki, o gündən sənsiz olmuşam,
Özüm də özümə ögeyəm, yadam.
Mən elə əzəldən dərdlərə tuşam,
Bir həzin nəğməyəm, bir qəmli udam.

Şirin yuxulara dönüb bir zaman
Mürğülü gözüne dolacam sənin.
Kəmfürsət hicrana verməyib aman
Bir şirin vüsəlin olacam sənin.

Demə ki, çaşdırır bu sevda məni,
Şagirdi çaşdıran çətin fənn kimi.
Seirimin sətrinə səpəcəm səni,
Yanğılı ürəyə su səpən kimi.

ÜRƏK ÇIRPINTISI – MƏHƏBBƏT HİMNİ

Sənin yosun rəngli dəniz gözlərin
Bu gecə qəlbimdə ləpələnibdir.
Sanki məhəbbətin çiçək selitək
Ömür yollarıma səpələnibdir.

Deyirəm, bəlkə də, bu gördüklərim
Bir deyim nağıldır, bir görün yuxu.
Axı, həyatından ötən illərin
Həsrətlə qovrulub yarıdan çoxu.

Mən qələm əhliyəm, kövrək təbim var,
İstəməm sevənlər göz yaşı tökə.
İnana bilmirəm şairlər qədər,
Kimsə bu dünyanın qəm yükün çəkə.

Demirəm sev məni, ya dərdimdən öl,
Sevən də mən olum, qoy ölən də mən.

Qarışım torpağın daş yaddaşına.
Sevən də mən olum, sevilən də mən.

Səni qınamıram, yəqin mənimçün
Ömrümə biçilib çəkdiyim zülüm.
Hardasa bir qəlbin çırıntıları
Bir qərib sevginin himnidir, gülüm.

GÜLƏSƏN DEYƏ

İllərlə yoluna baxaram, inan.
Bircə gün yanıma gələsən deyə.
Fərhadtək dağları yararam inan,
Doğru sevdiyimi biləsən deyə.

Sinəmdə kükrəyən coşqun dalğalar,
Kədərdən qəlbimdə yas tutub ağlar.
Arzular ümidin tək sənə bağlar,
Həsrətin bağrını dələsən deyə.

Səni kim incidib, biləydim barı,
Qovsana, fikrindən boranı, qarı.
Ömrünə gətirəm güllü baharı,
Gözündən yaşını siləsən deyə.

Bircə səni görsəm ömrümü verrəm,
Şehli dodağından qönçəni dərrəm.
Sən gələn yollara çiçək səpərim,
Xumar-xumar baxıb güləsən deyə.

DÜŞÜBDÜR

Rənglər bölünəndə bəxtə, taleyə,
Mənim də bəxtimə qara düşübdür.
Dərdini çəkməkdən o dilbilməzin,
Zavallı könlümə yara düşübdür.

Nə vaxtdır yol çəkən həsrət gözlərim,
Yara nəğmə deyən şirin sözlərim,
O ipək saçlarda barmaq izlərim,
Odlanıb, közərib qora düşübdür.

Ya Rəbb, dərd əlindən məstəm, bihuşam,
Yaman kövrəlmişəm, yaman dolmuşam,
Bir daşürəkliyə aşiq olmuşam,
Könlüm yar əlindən tora düşübdür.

NƏSR

QOŞQAR İSMAYILZADƏ

MƏSLƏHƏTLİ ADAM AXTARILIR

Hekayələr

Bir qrup şəxs öz işində məsləhətli adam axtarırdılar. Gündüz vaxtı əldə fənərlə axtarış da bir nəticə vermədiyindən, polisə müraciət etmək qərarına gəlmişdilər. Axtarılan şəxsin vizual görüntüsü, biometrik məlumatları haqqında təsəvvür belə yox idi. Polis mümkün əlumatları əldə edərək, ibtidai istintaq tədbirlərini həyata keçirib, axtarışa davam edirdi. Faktla bağlı araşdırma aparılır.

Onlar axtarışı sürətləndirmək məqsədilə xoş qədəmə yox, Xoşqədəm xanıma ehtiyac duyulduğunu hiss etdilər. Sağ olsun Xoşqədəm xanım ki, bir qrup şəxsi qəbul edib, televiziya ekranlarından məlum hadisəni işıqlandıraraq daha çox insana çatmasına kömək etmək qərarına gəlmişdi. Amma çox təəssüf ki, ailə problemlərini böyük iştahla tum çırtlayaraq izləməyə alışmış Pakizə xala və digər həmkarları, onların maraq dairəsinə uyğun olmayan bu dəfəki verilişin başlanğıcını görüb "tfu belə verilişə" deyərək, televizoru söndürmüşdülər...

İndi bütün ölkə həmin şəxsdən agah olmuş, onu axtarırdılar. Ancaq bir nəfər də olsun "gördüm" deyən yox idi. Bizim qəhrəmanlar axtarışı sürətləndirmək və bu istiqamətdə olan auditoriyanı genişləndirmək məqsədilə, təsir dairəsi geniş olan Lalə Azərtaşa da müraciət etməyi unutmadılar. Sağ olsun, Lalə xanım da bu bir qrup tifilləri yalnız buraxmadı. Münsiflər heyəti bu dəfə onlara uyğun olmayan mövzu ilə rastlaşdıqlarından susqun vəziyyətdə, sponsorların verdiyi yumşaq mebeldə əyləşərək yuxulamışdılar. Artıq bu axtarış geniş vüsət aldığından, bəkar adamlar normal olaraq sayıələr yaymış, tez-tez efirə zənglər etməyə başlamışdılar.

"Orda gördüm", "burda gördüm" cümlələri artıq qulaq qanatmağa başlamışdı. Yalnız içlərində deyilən bir xəbər inandırıcı idi...

O, ölkədən qaçıb gedib...

İndi onu tapmaq üçün Interpola müraciət etmək lazım gələcəkdir.

Polis axtarır, televiziya bağırır, insanlar soraqlaşır, qonşular pıçıldaşır, səhifələr paylaşır, TikTok şir istəyib, reyting axtarır...

Hamının gözüünün kökü saralaraq yol gözləyir, qulaq telefon zəngi, "Alo, mənəm" kəlməsini intizarla eşitmək istəyir.

Və birdən ümidlər sönmək üzrəyken zəng gəlir. Ümidlər yenidən közərməyə başlayır. Telefon dəstəyi götürülür:

- Alo, kimdi? – soruşulur.

Çox keçmədən cavab eşidilir:

- Qadan alım, mənəm ey, Nərbala, xolodilnik ustası.

- Ay dayı, nə lazımdı?

- Sizin adamı tapmışam.

- Necə, necə? Nə danışırırsınız? Tez olun, deyin görək, hardan, necə?

- Hə, tapmışam. Çox nahaq yerə bu qədər əziyyət çəkib onu səhv yerdə axtarmısınız. Ölkəni ayağa qaldırmısınız. O, öz yerində olub həmişə.

Həmin məsləhətli adam, sən demə, boş keçən dərslərdə, "şirinliklə" yazılan qiymətlərdə, tanışlıqlarla düzəldilən işlərdə olub...

CV ƏHVALATI

Uzun müddətdir ki, işsiz idim və nəhayət qərara gəldim ki, uzaq bir tanışın işlədiyi müəssisədə olan iş üçün müraciət edim. Uyğun vakansiya üçün CV göndərdim. Müsahibəyə dəvət etdilər. Həyəcanlı şəkildə qapını döyüb içəri girib aylaşdım. Bu barədə danışdım, mənə bir neçə sual ünvanladılar.

Birinci sual o oldu ki, özünüzü 5 il sonra harada görürsünüz?

Doğrusu, beynimdə bu gündən sabaha ümid olmadığını bilirdim. İnsan bilmir, sabah başına nə gələcək. Amma özümü toparlayıb uyğun bir cavab verdim.

Növbəti sual "Biz sizi niyə işə götürməliyik?" oldu.

Bu sualla da daxilimdə mübarizə apardım. Bir az mübahisəli sual təəssüratı yaratdı. Deyə bilmədim ki, evdə arvad-uşağın gözlərinin içinə rahat baxıb istəklərini yerinə yetirə bilmək üçün mənə işləmək lazımdır. Bu suala da uyğun cavab verdim.

Üzdə təbəssümlə "Biz sizinlə yaxın günlərdə əlaqə saxlayarıq" deyib, eyni əhvalla sağollaşdıq. Sevincimin həddi-hüdudu yox idi. Evdə arvaddan gəlib muştuluq istədim.

Hər ötən günün rəsmi iş vaxtının bitməsinə qədər zəng edəcəklər deyə, telefonu əlimdə gözlədim. Bir neçə gün telefonla elə doğmalaşdım ki, arvad belə xəyanət səbəbilə şübhələndi. Hər gün işə olan ümidim getdikcə azalmağa doğru gedirdi.

Beynimdə suallar çərpələng kimi uçuşurdu. Artıq iki həftə keçmişdi. Düşünürdüm ki, əgər mənə işə götürməyəcəklərsə, niyə dedilər ki, "biz sizinlə yaxın günlərdə əlaqə saxlayacağıq"? Görəsən, onlar üçün zaman anlayışı nədir, hansı planetin saat qurşağına görə hərəkət edirlər? Və ya mən onlar üçün uyğun deyiləmsə, niyə bunu mənə bildirmədilər? Necə ümidlə, son çarə kimi gözlədiyimi bilmirlər, yəqin.

Arvadın hər səhər "nə oldu?" sualı mənə lap əldən salmışdı. Yuxuda belə o sualı görürdüm. Beləcə, bir ay keçdi. Bu suallardan yaxa qurtarmaq üçün küçədə gəzişərkən həmin müəssisədə işləyən tanışla rastlaşdıq. Hal-əhval tutduq bir-birimizdən. Söhbət əsnasında mənə dedi ki, "bu yaxınlarda səni gördüm".

Sözünün ardını gətirmək istəyərkən, sözünü kəsib artıq iş üçün çağıracaqlar deyə düşünüb, şəstlə "məni ora işə çağıracaqlar" deyib müraciət etdiyimi dedim. "Elə bu yaxınlarda mənə iş üçün müsahibəyə dəvət etmişdilər" dedim. Bir az da özüm məsələnin üstünə əlavə etdim. O isə bayaq qaldığı yerdən davam etmək istədi. Bir az tərəddüdlü şəkildə, duruxaraq sözünə davam etdi.

"Doğrusu, belə olduğunu bilmirdim," — dedi. "Onda mən yanlış anlamışam nələrisə. O gün üzərində sənənin şəklin, məlumatların olan CV-ni perəşki yeyərkən əlləri batmasın deyə istifadə edərkən görmüşdüm. Rast ki, sən belə deyirsən, o zaman səni təbrik edirəm. Xeyirli olsun."

TƏHLİL

LÜTVİYYƏ ƏSGƏRZADƏ

Filologiya elmləri doktoru

YADA DÜŞDÜ XATİRƏLƏR: CƏLAL BƏRGÜŞAD

Ölümsüzlüyün mümkünsüzlüyünü Ali İmran surəsində “Hər bir kəs ölümü dadacaqdır” – hökmünü, “Gələn qalmaz, gedən gəlməz, əcəb sirr” – sözündəki hikməti atababalarımız poetik şəkildə belə ifadə ediblər: “Əzizim, yaxar gedər, Su gələr, axar gedər. Dünya bir pəncərədir. Hər gələn baxar, gedər...”

“Dünyanın duracaq yer olmadığı”, “canın səfər edəcəyini” və sonuncu səfərin ölüm (başlangıcın) olduğunu hər kəs dərk edir. “Dünya duracaq yer deyil, ey can səfər eylə...” Bu səfərdən qaçmaq insanın əlində deyil. Amma cismani yoxluğunda əbədi yaşamaq haqqı qazanmaq insanın öz əlindədir. Necə deyərlər, yaşaya-yaşaya ölmək də var, öldükdən sonra əbədi yaşamaq da. Filosof şair – dramaturq H.Cavidin bu misraları nə qədər düşündürücü və ibrətamizdir: “Ölüm var ki, həyat qədər dəyərlidir, Həyat var ki, ölümdən də zəhərli”.

“Yer üzündəki hər bir insan nə edirsə etsin, dünya tarixində böyük rol oynayır. Və adətən onun bu haqda heç xəbəri belə olmur” (Paulo Coelho). Tarixi romanlar müəllifi on minlərlə oxucunun yaddaşında özünəməxsus iz qoyan yazıçı, publisist, “Bozatın belində” və “Siyrilmiş qılınc”ın müəllifi Cəlal Bərgüşad bunun fərqi olan, əsərlərinin onun yaşadacağına, hər yeni nəslin yaddaşında yenidən doğrulacağına inanan yazıçılardandır. O deyir: “Sükut... Bu dünyada ən çox ehtiyacım olan şey indi budur. O sükut ki, içində həm yazdığım, həm yaşadığım hər şeyin səsi var. Mən hələ burdayam, sözlərimin içində”.

Həqiqətən də, hər şey keçmişdə qalsa da, heç bir şey keçmir. Nə yazılan əsərlər, nə sənədli filmlərdə ömür verdiyi əmək adamları, nə sənətin yoxluğunu hər gün hiss edən adamlar. Yaddaşlarda yaşayır və xatirələrdə dönə-dönə hörmət və sevgi ilə anılırsan. Hələ səni özündən çox sevən, sənsiz həyatını sənə həsr edən, unudulmağa qoymayan və unutmayan sədaqətli, vəfalı bir ömür-gün yoldaşın varsa...

Sayad Cavadzadə və Cəlal Bərgüşad eşqi XXI yüzildə şahidlik etdiyimiz ən gözəl və gerçək məhəbbət dastanıdır, - desəm yalan olmaz. Doğrudur, məhəbbət dastanları çoxdur: “Leyli və Məcnun”, “Əsli və Kərim”, xalqımızın qan yaddaşında - 20 Yanvarda yaranan “Fərizə və İlham” dastanı və s.

Sevginin, məhəbbətin yolları həmişə rəvan olmur. Bəzən daşlı-kəsəkli, bəzən də təlatümlü, bəzən ölümlüdür. Yalnız əsl sevənlər bu müqəddəs, çətin və şərəfli yolu qətiyyətlə gedə bilir. Qarşısına çıxan əngəlləri keçə bilir, əzablara sinə gərir. Kimisi sevgisi uğruna yaşamağı seçir, kimisi yaşayaraq sevgisini yaşatmağı, əbədləşdirməyi seçir. Kimisi də sevdiyinə bir an qovuşmaq üçün quş olub onun yanına uçmağı. “Leyli və Məcnun”, “Əsli və Kərim” dastanlarında iki sevən bu dünyadan bir-birinə qovuşmadan, bir-birinə həsrət köçüb, Fərizə isə İlhamına qovuşmaq üçün ölümü qucaqlayıb. Tarixi romanlarının pərəstişkarı olan, öz razılığı və təşəbbüsü ilə özündən yaşca böyük Cəlal Bərgüşadla xoşbəxt ailə həyatı quran Sayad xanım isə sevdiyi insanı - Cəlal Bərgüşadı yaşatmaq yolunu seçib. Ömrünün Cəlsiz illərini yazığının yadigarı Cavanşiri atasının adına layiq vətənpərvər bir övlad kimi böyüməsinə, oxumasına həsr edib (bu gün Cavanşir Cavadzadə Amerikada yaşayır). Sayad xanım C. Bərgüşadın əsərlərini tərcümə etdirərək müxtəlif dillərdə, “Dünyada nələr gördüm” kitabını transliterasiya edərək latın əlifbasıyla nəşr etdirir, müsahibələr verir, onu unudulmağa qoymur.

Sayad Cavadzadənin və “İz” ictimai birliyinin təşkilatçılığı ilə Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin Natəvan klubunda görkəmli yazıçı, tarixi romanlar müəllifi Cəlal Bərgüşadın anadan olmasının 100 illik yubileyinin ictimai siyasi dövlət xadimlərinin, yazıçı və şairlərimizin, Qubadlı rayonunun vətənpərvər ziyalıların, veteranların, yazığının doğmalarının, media nümayəndələrinin iştirakı ilə keçirilən tədbir bunun ən bariz nümunəsidir. Klubda nə qədər əlavə stul qoyulsa da, gələnlərin əksəriyyəti ayaqüstə qalsa da, hamı tədbirin sonuna qədər iştirak etdi, bu Cəlal Bərgüşada olan sevgi və ehtiram idi.

Yubiley tədbirində iştirak edən qonaqlar: yazıçı Ofeliya Bayramova Cəlal Bərgüşadın vətənpərliliyindən, yurduna, elinə, torpağına bağlı olduğundan, uzun illər rəhbər vəzifələrdə ləyaqətlə işləmiş vətənpərvər ziyalımız Tofiq Mehdiyev dayısı Cəlal Bərgüşadın insani keyfiyyətlərindən söhbət açdı. Cəlal Bərgüşadın oğlu Cavanşir Cavadzadənin Türkiyədə toy edərək, toyda yığılan pulu Azərbaycanın Müdafiə fonduna keçirməklə humanist addım atdığını vurğuladı. Azərbaycanın xalq yazıçısı Ramiz Rövşən, yazıçı jurnalist Flora Xəlilzadə, yazıçı Hüseynbala Mirələmov, professor Asif Rüstəmli, AMEA-nın əməkdaşları şair İbrahim Yusifli, AMEA-nın Ədəbiyyat institutunun elmi işlər üzrə katibi Aygün Bağırılı, el ağsaqqalı Şirin Qəzryanlı, filoloq alim İlham Məmmədli, AYB-nin Şərqi Zəngəzur üzrə sədri Namiq Məna və bəndəniz geniş və ətraflı çıxış etdi. Bu tədbirdə ən böyük alqış alan Cəlal Bərgüşadın vəfalı həyat yoldaşı Sayad xanım Cavadzadə oldu. Cəlal Bərgüşadın ömür yoldaşı Sayad xanım 29 il əvvəl dünyasını dəyişmiş sevgili həyat yoldaşını böyük sevgi, hörmət və ehtiramla və göz yaşları ilə yad etdi, onunla bağlı kövrək xatirələrini danışdı. Qəhər onu boğsa da, o, göz yaşlarını silərək tədbir iştirakçılarına təşəkkürünü bildirdi.

Cəlal Bərgüşad və Sayad Cavadzadə... Bu böyük sevgi, sayğı və sədaqətin önündə ancaq baş əymək olar. AXI onlar əl-ələ əbədi sevgiyə abidə olaraq tikilən “Taç Mahal”ı birlikdə gəziblər. Gələcək haqqında niyyətlər tutublar. Hind xalqı arasında belə bir inam yaranıb ki, Tac Mahala gələn sevgililər əgər əl-ələ tutub Banu Bəyimlə Cahan şahın məzarları ətrafında sidq ürəklə dolansalar və o vaxt onlar bir-birinə sədaqət və məhəbbət dolu nəzərlərlə baxsalar, həmin sevgililər də ölənəcən Cahan şah və Banu Bəyim kimi bir-birinə sadıq olacaq!” Müqəddəsləşdirilmiş “Tac Mahal” onların bütün istəklərini gerçəkləşdirmişdi.

XXI əsrdə ən yaralı yerlərimizdən biri sevgisizlik, qurulan ailələrin dağılmasıdır. Bəzilərinə məhəbbətin bir ay, bəzilərinə məhəbbətin bir il olduğunun, bəzi qadınlarınsa sevgisini, həyat yoldaşı yaşayarkən qəlbində öldürdüyünün çox şahidi olmuşuq, bunları əks tərəfə də aid etmək olar. Bu gün onları bir-birindən 29 illik zaman dilimi ayırsa da, Sayad xanım üçün Cəlal Bərgüşad hələ sağdır. Hər an onunladır, onu xatırlayır. Bir insan xatırlanırsa, deməli, o ölməyib, sağdır. Mənə görə, Cəlal Bərgüşadla Sayad Cavadzadənin sevgisi XXI əsrin modern “Leyli və

Məcnun” dastanıdır. Bu dastanı yaradanlara və yaşadanlara eşq olsun! Cəlal Bərgüşadı yoxluğunda yaşadan Sayad Cavadzadəyə eşq olsun! Və ulu Tanrı hər kəsə tarixdə və xatirələrdə yaşamaq, xatırlanmaq səadəti nəsib etsin.

Yada düşdü... Bu dəfə yada düşən C.Bərgüşad oldu. Xatirələr çözüldü. Xalq şairi Ramiz Rövşenin xatirələrindən bizə böyük şəxsiyyət, fitri istedadla malik yazıçı, etibarlı dost, dəyişməz xarakterə malik sadə və böyük insan boylandı: “Cəlal Bərgüşad insanlara münasibətdə xeyirxah adam, şəxsiyyət kimi öz yerində, dostluğa çox etibarlı, şeirlərimin ilk oxucusu, tənqidçisi və redaktorlarından, ədəbiyyata gətirənlərdən biridir”. Cəlal müəllimin xarakterində, insanlara münasibətdə birləşdiricilik, insanları özünə çəkmə var idi. İnsan onunla ünsiyyətdən yorulmurdu. İstiqlal adamı idi. İnsanın vəzifəsindən, elmindən, səviyyəsindən asılı deyildi. Bu onun fitrətən yazıçı olmağından irəli gəlirdi, fitrətən yazıçı olanlar üçün maraqlı, maraqsız adam yoxdur. Sən sadəcə onun maraqlı tərəfini görə bilmirsən. Yazıçı görür. Sizə deyim çox adam var ki, əsərləri var, yazır, amma fitrətən yazıçı deyil. Cəlal Bərgüşad fitrətən yazıçı idi”.

İnsandan sonra qalacaq ən layiqli miras xatirələrdə yaşamaq və yaxşı xatırlanmaqdır. Universitetin bitirdikdən sonra Azərbaycan teleradio şirkətində işə başlayan və ömrünün sonuna qədər burada çalışan, Azərbaycan teleradiosunun və televiziyasının inkişafına böyük töhfələr vermiş və televiziya və radio əməkdaşlarının qəlbində əbədlilik iz qoymuş yazıçı və jurnalist Cəlal Bərgüşad haqqındakı xatirələr də onu bizə təqdim edir. “Cəlal Bərgüşadı “məktəb” adlandıran həmkarı, jurnalist, yazıçı, teleaparıcı, tərcüməçi İlqar Əlfioğlu müsahibələrindən birində deyir: “Televiziya əbədi məhəbbətdir. Bir dəfə ora bağlandısa, heç vaxt ayrılı bilmirsən. O dövrün AzTv-sinin koridorlarında məşhur simaları görəndə istər istəməz özünü yığışdırırdın, Nəhid Hacızadə, Gəray Fəzli, Cəlal Bərgüşad, Elşad Quliyev. Hər biri bir məktəb idi. Biz belə şəxslərin süzgəcindən keçib telejurnalist olduq. Ona görə, hər zaman bu qurumu da, orada da əməkdaş olduğum insanları da hörmətlə xatırlayıram. Dünyasını dəyişənlərə Allahdan rəhmət diləyirəm!”

Əməkdar jurnalist Zərnişan Turan deyir ki, “İş elə gətirdi ki, universitetin jurnalistika fakültəsini bitirdikdən sonra Dövlət radiosunda çalışmağa başladım. Bizim “Ailə və məktəb” adlı radio jurnalımız var idi. Vaxtı ilə sevdiyim müəllifləri və əsərləri biz həmin verilisdə hissə-hissə dinləyicilərə, tamaşaçılara təqdim edirdik. Televiziyaya keçəndən sonra Cəlal Bərgüşad, Gəray Fəzli, Həbibə Məmmədyanlı kimi müəllifləri canlı-canlı gördük. Cəlal müəllimi çox sevirdilər. Azərbaycan televiziyasında bu gün də Cəlal müəllimin hazırladığı sənədli filmlər televiziyanın “Qızıl fond”unda saxlanılır.

Cəlal müəllimi biz radioda təqdim edərkən, dinləyicilərdən və onun oxucularından qalaq-qalaq məktublar alırdıq. Cəlal Bərgüşadın yazıları, məqalələri, publisistikası vətənpərvərlik üstündə köklənən, yazdığı əsərlər isə həmin vətənpərvərlik üstündə və torpağının dostunu dost, düşməninə də aydın şəkildə yazan, göstərən bir müəllif idi, yazıçı idi”.

Yüksək səviyyədə qəbul edilən və Dövlət mükafatına təqdim olunan “Siyrilmiş qılınc” romanı oxucular tərəfindən böyük rəğbətlə qarşılanır, əldən-ələ gəzirdi. Yazıcının üçüncü romanı da tarixi mövzuda idi: “Cavanşir”. Hətta “Cavanşir” tarixi romanının əlyazmasını bitirən yazıçı yeni bir tarixi romana başlamışdı: “Şah İsmayıl Xətai”. Təəssüf ki, keçən əsrin sonunda erməni işğalçılarının torpaqlarımıza hücumu yazıçıya bu romanları bitirib nəşr etdirməyə imkan vermədi. İşğalçılar torpaqlarımıza hücum etdiyi ilk günlərdən Cəlal Bərgüşad qələmini silaha çevirdi. Qarabağ haqqında ortaya atılan erməni iddialarından sonra yazıçı tez-tez qədim, doğma yurd yerlərindən olan Şuşanı, Laçını, Kəlbəcəri, Qubadlı, bütün Qarabağı qarış-qarış dolaşır, döyüşçülərlə görüşür, onların önündə çıxışlar edir, tarixi həqiqətlərdən danışır, Azərbaycanın əzəli haqlarını, ədalətli mövqeyini müdafiə edirdi. Əsərlərində olduğu kimi, çoxsaylı publisistik yazılarında fəal vətəndaş mövqeyindən çıxış edir, zamanın sözünü deməyə can atırdı. C.Bərgüşadın 1988-ci ildə Qarabağın qədim Tuğ kəndində çəkilən kadrları yazıcının vətəndaş narahatlığından soraq verir. Bu gün həmin kadrları üzərindən uzun illər keçməsinə baxmayaraq həyəcənsiz izləmək olmur.

Kadrlarda yazıçı özü kənddəki kritik durum haqqında xəbər verir: “Noyabrın 27-də Tuğ kəndinin azərbaycanlılar yaşayan hissəsində 15 ev, 3 maşın yandırılmış, azərbaycanlıların məzarları darmadağın edilmişdi”. On beş yaşlı Teyyub Süleymanovun məzarını göstərən yazıçı, onun məzarının əhali tərəfində gül-çiçəklə dolu olduğunu vurğulayır, erməni işğalçıların dağıtdıqları başdaşlarını nümayiş etdirir. Erməni işğalçıların törətdiyi vəhşilikləri xəlifə Mənsurun etdiyi əzazilliklə paralelləşdirən yazıçı, döyüşçülərlə söhbətində deyir: “VII əsrdə Əməviləri taxtdan edirən Xəlifə Mənsur o qədər vəhşiliklər törətdiyindən vəsiyyəət etmişdi ki, mən öləndə 100 qəbir qazdırın. Xalq mənim hansı qəbirdə basdırıldığımı bilməsin!” Mən elə bilirəm ki, Zori Balayanlar da öləndə Mənsur kimi, 100 qəbir qazılmasını istəyəcək. Bilirlər ki, onların da cəsədləri tapılıb murdar ediləcəkdir!”

Doğulub böyüdüüyü Qubadlının ermənilər tərəfindən işğal olunması, onu dərinlən sarsıdır. Cəlal Bərgüşad torpaqlarımızın erməni işğalçılarından azad olunduğu günü görə bilmir. Bu itki ilə barışa bilməyən yazıçı 1996-cı il iyulun 9-da dünyasını dəyişir. Zəfərimizi görmək və başladığı tarixi romanları bitirmək üçün ömür vəfa etmir. O ağır, sarsıntılı günləri Sayad xanım belə xatırlayır: “O hər dəfə cəbhə bölgələrinə gedib gələndə, sözün doğrusu, mən deyirdim ki, Cəlal, yaşın çoxdur, 1990-cı ilin 20 yanvar hadisələrindən sonra ağır xəstəlik keçirmisən. Sənə tez-tez cəbhə bölgələrində olmaq olmaz. Cavanşir balacadır. Otur evdə, bizim də sənə ehtiyacımız var”. Belə sözlər desəm də, onun fikri qalırdı əsgərlərin yanında. Saxlamaq olmurdu. O, qayıdıb gələndə qədər biz ana-bala çox böyük narahatlıqlar keçirirdik. Bir dəfə cəbhə bölgələrindən qayıdanda rəngi limon kimi sapsarı saralmışdı. Nə olub sənə, Cəlal, deyə - soruşanda dedi ki, - “Güllə qulağımın dibindən keçdi, maşınımız aşdı, sonra düzəlib öz yolu ilə getməyə başladı. Düşündüm ki, Allah məni Cavanşirə, övladlarıma, həyat yoldaşıma görə yaşatdı ki, mən onları böyüdüm”.

Qohumu Tofiq Mehdiyevin yadında isə Cəlal Bərgüşad əsgər kimi, qalıb. O deyir: “16 yaşlı Cəlal Bərgüşad könüllü müharibəyə gedib. Kəşfiyyatda xidmət edib. Kəşfiyyat zamanı minaya düşüb, kontuziya nəticəsində dilini və eşitmə qabiliyyətini itirib”. Yəni müharibənin nə demək olduğunu bilən yazıçının böyük narahatlıq və sarsıntı keçirməsi təbii idi. Jurnalist həmkarı Çingiz Aslanov da “Cəlal Bərgüşad. Qubadlı II” verilişinə verdiyi müsahibəsində bunu vurğulayır: “1988-ci il başlayandan Cəlal müəllimin narahat günləri başladı. Cəlal müəllim cəbhə bölgələrində olurdu, döyüşçülərlə söhbət edirdi. Əsgərlərdə vətənpərvərlik duyğuları aşılırdı. Cəlal müəllim tez-tez Qubadlıda olurdu, hansı ki, hələ təzə-təzə müdafiə dəstələri yaradılırdı. Zori Balayanın əsəri çıxmışdı və ziyalılar ona cavablar verirdi. Cəlal Bərgüşad onda öz şəxsi təşəbbüsü ilə ona bir məktub yazmışdı, düzdür, o vaxt bu geniş əks-səda doğurdu və çoxları bunu yaxşı qarşılamadı. Cəlal müəllim özü təkbaşına iş görməyi bacarırdı. Hadisələr başlayanda Cəlal müəllimin çoxlu reportajları vardı, müdafiə dəstələri ilə. Dediym odur ki, Cəlal müəllim bu məsələlərdə çox narahat adam idi. Rahatlıq nə olduğunu bilməyən adam idi. O, yuxu, dincəlmək nə olduğunu bilməzdi. O qeyd edərki ki, mənim istirahət günlərim yalnız məzuniyyət günlərimdə xaricdə olduğum səyahətlər, rayonlarda olduğum ezamiyyətlərdir. Bu səyahətləri özü üçün həyat dərsi, dünyagörüş hesab edərki. Mən mübarizə apara-apara dünyanı gəzdim. O zaman xarici ölkələrdə, xüsusilə Türkiyədə olmaq o qədər də asan məsələ deyildi. Bilirik ki, Cəlal Bərgüşad tarixi romanlar müəllifidir. Mən bunlar haqqında danışmaq istəmirəm, çünki bu barədə oxucular öz sözünü deyib. Amma Cəlal müəllimin o tarixi romanlar üzərində işlədiyi son illər bizim redaksiya ilə bağlıdır. Cəlal müəllim tarixə aid elə əsərlər tapıb gətirirdi ki... Mən deyərdim ki, keçmiş SSRİ-nin ən böyük, ən ucqar kitabxanalarından.

Cəlal müəllim adi insan deyildi. Bu gün biz zaman axarında Cəlal müəllimdən uzaqlaşdıqca, görürük ki, Cəlal müəllimin düşüncələri, fikirləri bir məkana sığmayan ideyaları var idi. O, hamının yaddaşında yaşayan dostdur, xeyirxah insandır. Bu teleşirkətdə elə bir insan yoxdur ki, Cəlal müəllim ona əlini uzatmasın. Onun böyük fikirləri var idi, böyük tarixi romanlar üzərində işləyirdi. Heyif ki, arzuları yarımçıq qaldı. Cəlal müəllim, mən deyərdim ki, bir kənddən yox, bir eldən yox, bütün respublikadan, Azərbaycandan getdi”.

Xatirələr yaddaşın inikasıdır. Kim necə xatırlanırsa, deməli elə yaşayıb. Cəlal Bərgüşadın adı çalışdığı iş yoldaşlarının yaddaşında mərhəmətli insan, sədaqətli dost, gözəl yazıçı və publisist, vətəni, xalqını sevən vətəndaş kimi əbədiləşib. Hamı kimi şairə, publisist, nasir, Əməkdar mədəniyyət işçisi, Telli Pənahqızı da onu hər kəsə əl uzadan, mərhəmətli və sədaqətli bir dost kimi böyük hörmət və məhəbbətlə xatırlayır: “Bizim nəsil Cəlal Bərgüşadı bir yazıçı kimi tanıyırdı. Ancaq mən Azərbaycan Televiziya şirkətinə gələndə inanmazdım ki burada Cəlal müəllimlə rastlaşacağam. O zaman Cəlal Bərgüşad artıq tanınmış yazıçı idi və mən güman edirdim ki, Cəlal Bərgüşadın Yazıçılar Birliyində öz iş var, yəni yazıçılıq peşəsi ilə məşğuldur. Amma Cəlal müəllim bizim həmkarımız imiş, sən demə. O zaman Sənaye və Kənd təsərrüfatı şöbəsi vardı. O, bu şöbədə baş redaktor vəzifəsində çalışırdı. Vaxtaşırı rayonlara gedir, rayonlardan torpaq adamları haqqında verilişlər hazırlayırdı. Qəribə şəkəri vardı, Cəlal müəllimin. Çox sevdiyi bir söz vardı, bunu televiziyaçı çalışanların hamısı bilirdi. O hər kəsə “qağa” deyərək müraciət edirdi. Biz hamımız da ona “Cəlal qağa”, - deyərdik. Dəhlizin bu başında birini görəndə əlini qaldıraraq deyirdi: “Salam qağa, necəsən?” Yəni fərq etməzdi bu qadındır, ya kişi. Hər kəsə qarşı çox diqqətli idi. Hamı ilə “işin necədir, nə yazırsan?” – deyərək maraqlanırdı. Bizim yanımızda olduğuna görə, biz Cəlal müəllimin böyüklüyünü hiss eləmirdik. Və bu adi insan, böyük yazıçı gündüz öz işi ilə, gecələr isə “Bozatın belində” romanı kimi sanballı bir əsər yazıb ortaya qoymuşdu. Cəlal müəllim, bəlkə də, həm bədbəxt, həm də xoşbəxt insan idi. Bədbəxt idi ona görə ki, çox zaman onu başa düşmürdülər, adicə məişət qayğılarından tutmuş, böyük insani hisslərə qədər olan məqamlarda onu başa düşməyən insanlar var idi. Amma son anda o, öz xoşbəxtliyini tapmışdı deyərək, təzədən çiçəklənmişdi, elə bil, onda həyat eşqi daha da artmışdı. Yəni ömrünün o çağında ki, biz onunla ünsiyyətdə olmuşduq, tanışmışdıq, onda o bütün dünyanı gəzmək arzusunda idi və bir qismini gəzdirdi də. Onun “Dünyada nələr gördüm” kitabı bu təəssüratlardan yaranıb. Yəni o böyüklüyün yanında, Cəlal müəllim, həm də sadə bir insan idi və biz ona yaxınlaşıb ən adi dərslərimizi, sözlərimizi də deməyi bacarırdıq. Yəni o adiliklər içərisində bizim yanımızda, sən demə, çox böyük yazıçı yaşayırmış. Cəlal müəllimin cismani yoxluğu, onun haqqında xatirələr söyləməyə imkan verir, amma mənə elə gəlir ki, Cəlal müəllimin ömrü onun əsərlərində Sayad xanımın ömründə, onun çox-çox sevdiyi övladında yaşayır və bu ruh həmişə bizim başımızın üstündə dolaşacaqdır. Və o tarixilik ki, Cəlal müəllim onu əsərlərində yaşatmağa çalışırdı, o tarixilik ki, bizi öz kökümüzdə qaytarmağa çalışırdı, onun ömrünü, yəni mənəvi ömrünü daha da uzun edəcəkdir. Arzulayıram ki, Cəlal müəllimə həmişə diqqət olsun. Bu diqqət nədən ibarətdir? Yazıcının, jurnalistin adicə bir umacağı insanların onlara olan münasibətindən asılıdır. Cəlal müəllimin ömrü onun kitablarında yaşayır. Çox arzu edərdim ki, onun kitabları elə onun sağlığında olduğu kimi olsun”.

Televiziya əbədi məhəbbətlə bağlanan Cəlal Bərgüşad paralel olaraq bədii yaradıcılıqla məşğul olmuş, gərgin axtarış və ağır əmək sərf edərək bir-birindən dəyərli “Bozatın belində”, “Sıyrılmış qılınc” tarixi romanlarını yazmışdır. Hər iki roman böyük tirajlarla və dəfələrlə ölkəmizdə və ölkənin sərhədlərini aşaraq Türkiyədə və İranda nəşr olunmuşdur. Çox gənc yaşlarından onun romanlarını böyük maraqla oxumuşuq. Yazıcının adı çəkiləndə ilk yada düşən tarixi romanları olur. Elə hərbi tədqiqatçı Şəmistən Nəzirli də həmkarını belə xatırlayır: “Cəlal müəllimin ilk kitabı Qaçaq Nəbi haqqında hekayətlərdir. Mən onu uşaq vaxtı oxumuşam. Balaca bir kitab idi. Soruşdum ki, Cəlal müəllim, sən Qaçaq Nəbini görməmişən? bunu necə yazmışsan? Dedi: - “A qağa, mən düşmüşəm bütün Zəngəzuru, Qarabağı, Naxçıvanı gəzmışəm. İnsanlarla danışmışam, yaylaqlara getmişəm, Qaçaq Nəbinin dostları ilə görüşmüşəm, onlarla söhbətlər etmişəm”.

“Cəlal müəllimin romanları hamısı tarixi romanlardır. Heç bir əsərində uydurmaçılıq yoxdur. Heç bir əsərində sənədlərdən qırağa çıxmaq yoxdur. Cəlal müəllim heç nə yazmasaydı, təkcə “Sıyrılmış qılınc” romanını yazsaydı, onun adı Azərbaycan ədəbiyyatı tarixində tarixi roman müəllifi kimi yadda qalacaqdı”.

Xatirələr yada düşür, yumaq kimi, çözləndikcə çözlənir. Bacısı Tamara xanım qardaşının yorulmadan çalışdığını və müharibənin onların ailəsinə vurduğu zərbəni xatırlayır: “Onun nə

gecə yuxusu vardı, nə gündüz dincliyi. Bizim günümüz güzəranımız pis keçməmişdi, yaxşı keçmişdi. İkinci Dünya müharibəsinin başlaması bizi sıxdı. Atamız 42 yaşında vəfat etdi. Anam çadralı, dindar bir qadın idi. Qardaşımın 16 yaşı tamam deyildi, orta məktəbin onuncu sinfində oxuyurdu. Onun yaşını artırıb beş yaşıdan məktəbə qoymuşdular. 16 yaşında orta məktəbdə oxuyan qardaşımın yaşını böyüdüb müharibəyə apardılar. Amansız müharibə ona ağır dəhşətlər yaşatdı.”

Qardaşlı günlərini xatırlayan Tamara xanımın xatirələri bir-birini əvəz edir: “Elə bilirdim ki, dünyada qardaşdan əziz, qardaşdan mehriban, qardaşdan qiymətli şey yoxdur. O hər nə yazardı, mənə oxuyardı, “bacı necədir?” Deyirdim, “əladır, qiymətlidir. Həmişə qəhrəmanları yazmaq lazımdır”. O həmişə Moskvaya gedəndə oradan mənə otkritka (açıqca) göndərərdi. Üstündə yazardı: “Əziz bacım Tamaraya və oğlu Dağbəyiyə”. O nə göndərədisə, onu yığış saxlayardım”.

Nostalji hisslər oyadan bu kövrək xatirələri danışmaq da, dinləmək də insanı keçmişə götürür. Həyatın acımasız qanunları var. Su kimi axan zaman əzizlərimizi də alıb götürür. Geri qalan qarışıq hisslərdən, sevinc və kədərdən yoğrulan xatirələr olur. Cəlal Bərgüşadın yaxın dostu, jurnalist həmkarı Nahid Hacıyevin xatirələrin kimi... Həyəcansız dinləmək olmur: “Cəlal üç nəfərə, Xalq yazıçısı Süleyman Rəhimova, Xalq yazıçısı Əli Vəliyevə və mənə çox inanırdı. Bütün yazılarını mənə oxuyurdu. Və mənim qeydlərimi, arzularımı demək olar ki, 99 faiz yerinə yetirirdi. O nə ilə nəfəs aldığını, nə ilə yaşadığını, sevgisini, kədərini mənimlə bölüşürdü.

Bəzən Cəlal müəllimlə veriliş haqqında mübahisələrimiz olurdu. İki epizod yadımda qalıb. Birincisi, mən birotaqlı evdə qalırdım, uşaqlar da kiçik idi. Mən balkonda yatırdım. Geçə saat 2-3-ə qədər birlikdə işləyirdik. Orada (söhbət “Bozatin belində” romanından gedir) bir epizod var idi ki, Qaçaq Nəbi öz düşməni Kərbəlayi Cəfəri meşədə tutur, öz əli ilə ona qəbrini qazdırır, istəyir ki, onu öldürsün. Mən etiraz etdim ki, bizdə xalq məsəli var, “İgid basdığını kəsməz”, qəbrini qazsın sonra elə onu orda qoyub getsin. Onsuz da qəbir qaza-qaza ölüb də”. Cəlal bununla heç cürə razılaşmadı. Dedim, get sabaha qədər fikirləş, danışarıq bu barədə. Saat 6 tamamdır, üz-üzə binada qalırıq. Bir də gördüm, Cəlal qarşıdan mənə səslənir: “Qağa, Kərbəlayi Cəfəri öldürüm, öldürməyim?”

İkincisi, “Siyrilmiş qılınc” əsərinə ömrünün on ilini sərf elədi. Cəlal üçün bu son dərəcə çətin tema idi. O dövrü bilmirdi. Onun üçün Ziya Bünyadov və ayrı-ayrı tarixçi alimlərlə əlaqələr qurdu, ərəb ədəbiyyatından müəyyən nümunələr oxudu. Hətta bir kitab da bizdən apardı və Cəlallə inadla bu əsəri yazdı. 7 dəfə bu romanın üzünü köçürdü. Mənim yadımdadır”.

Acı-şirin xatirələrin biri digərini əvəz edir. Nahid müəllim, dostu ilə olan son görüşünü xatırlayır. “O görüş mənim yadımdan çıxmır. 1996-cı ildə həyat yoldaşı Sayad xanım mənə zəng vurdu ki, “Nahid müəllim, qağam səninlə görüşmək istəyir. Yəni səninlə vidalaşmaq istəyir”. Cəlalı mən həmişə şux, əzəmətli bir insan kimi görmüşdüm və son məqamında onu görmək mənim üçün çox ağır idi. Biz getdik, Cəlalı yataqda gördük, onun gözlərində həyat işığı sönmüşdü. Ömrünün son anlarını yaşayırdı. Yoldaşı dedi ki: “Qağa, Nahid müəllimdir, iş yoldaşlarınızla, dostlarınızla gəlib. O çalışdı ki, gözlərini bir balaca açsın. Mən dözə bilmədim, üzümü yana çevirdim. Yaş məni boğdu. Cəlal son dərəcə həyatsevər bir adam idi. Biz onunla ayrıldıqdan iki-üç gün sonra həyatla vidalaşdı”.

Oxucuların fikrincə, Cəlal Bərgüşad istedadlı yazıçı, Sayad Cavadzadəyə görə, “göydən yerə enmiş bir mələk”, dostlarına görə, xalqına, el-obasına son dərəcə bağlı bir vətəndaş, vəfalı və sədaqətli bir dost, möhkəm xarakterə malik insan idi. “Xarakter ağac, şan – şöhrət isə o ağacın kölgəsi kimidir. Biz çox vaxt kölgəni düşünürük, ancaq gerçək olan ağacın özüdür” (Uilyam Linkoln). Onun yazdığı əsərlərin xarakteri də elə öz xarakterinə uyğundur. Qəhrəman, igid, vətəninini-əlini sevən, məğrur...

Yazıçının şəxsiyyətindən, əsərlərindən və xarakterindən söz düşmüşkən, qeyd edim ki, onun arxivi Azərbaycan Respublikası Dövlət Ədəbiyyat və İncəsənət arxivində “606” sayılı fondada qorunur. Bu baxımdan mərhum direktor Maarif Teymurun sözləri və xatirələri də qiymətlidir: “500 kq ağırlığında olan əlyazmanın onun kimliyini və şəxsiyyətini gələcək nəsillərə çatdırır. Siz bilirsiniz ki, Cəlal müəllimin uzun illər televiziya ekranlarında, radio verilişlərində bizim kənd

əməkçiləri haqqında yazdığı öçerkləri var. Ən operativ janr olan öçerk janrında mən deyərdim ki, Cəlal Bərgüşad bizim jurnalistikamızın da tarixində silinməz iz buraxmışdır. Bütün bu sənədləri biz səliqə-səhmana salarkən həmişə Cəlal müəllimin elmi katibinin - Sayad xanımın etdiyi köməyi heç zaman unutmarıq. Kaş bütün yazıçı və şairlərin həyat yoldaşları onların arxivlərini qoruyub xalqa çardırsınlar”.

“Tarixi romanlar müəllifi C.Bərgüşad sənətdə prinsipallığı, sənətdə estetik dəyərlərə sədaqəti, özünəməxsus yaradıcılıq manerası ilə seçilirdi. “Dünyada nələr gördüm” kitabında toplanmış ədəbi-tənqidi, publisitik əsərləri, yol qeydləri onun sənətkar mövqeyini, yazıçı-vətəndaş münasibətlərini bütöv halda əks etdirir. Kitabı oxuduqca inanırsan ki, o, heç zaman yazmaq xatirinə yazmayıb, onun əsərləri həyatı ehtiyacdən, xalqa söz demək, vətənə xidmət etmək ehtiyacından yaranıb. Cəlal Bərgüşad yaradıcılığının bu cəhətini xüsusilə qiymətləndirən Xalq yazıçısı Süleyman Rəhimov 30 il əvvəl yazırdı: “Cəlal Bərgüşad “Bozatın belində” romanını yazanda Tiflis, Bakı və Naxçıvan arxivlərini araşdırmış, tarixi həqiqətləri öyrənmiş, “Qafqaz” qəzetinin səhifələrindən öz qəhrəmanının həyatına aid maraqlı məlumatlar toplamışdır. İnamlı demək olar ki, əfsanəvi qılınc bəhəddirlərindən Qaçaq Nəbinin və Qaçaq Həcərin ölüm-dirim mübarizəsini qələmə almış, bununla da müəllif xalq qəhrəmanlarına əbədi heykəl ucaltmış, ədəbiyyatımıza tutarlı bir əsər bəxş etmişdir.”

Yaxşı deyiblər: “Gerçəkdir, yoxsa yalan. Gəlib keçdi nə zaman? Sevginin ömrü bir an. Qalanı xatirədir”.

“Mən bu işıqlı dünyaya köç yollarında göz açmışam. El-oba yaylağa qalxarkən, anam yolda sancı çəkmiş, vaxt yetişəndə yəhərdən enib nəhəng bir palıd ağacına sığınmışdı. Mən Ağbulaq kəndinin kənarında olan məşhur Kəpəz dağının ətəyində, yaznan-yay təslim olunduğu bir tufanlı gündə anadan olmuşam. Bəlkə də elə ona görədir ki, ömrüm həmişə yollarda, səyahətlərdə keçib. Mən bioloqların kəşf etdiyi genlərin sirrinə inanıram. Biz dədə-babadan köçəri olmuşuq. Günümüz həmişə açıq səmanın altında keçib”, - yazan Cəlal Bərgüşad həyatı yollarda görüb və ömrünün bir qismini yollarda, səyahətlərdə keçirib: “Ev doğulmaq və ölmək üçündür. Əsl həyat yollardadır”. Bu baxımdan onun yol qeydləri də yazıçının xatirələridir. Bu xatirələrdə onun sevgisi, sevinci, dünyagörüşü, təfəkkürü, insanlarla ünsiyyəti, Sayad xanımla Hindistan səfərində olarkən yaşadığı gözəl anlar, xoş saatlar öz əksini tapıb. Müəllif yazır: “Demə səyyah yoldaşlarımız bizim şəkillərimizi çəkirlərmiş. Çox təbii alınmışdır. Onları mən Dövlət arxivinə vermişəm. Kim bilir bəlkə gələcəkdə tədqiqatçılar mənim Hindistanda keçən xoş günlərimdən də yazacaqlar. Artıq rahat, yumşaq, sakit beşiyim Azərbaycandayam. Dünyanın ən möcüzəli, ən sehirli, ən əsrarəngiz ölkəsini, Hindistanı gəzsəm də, mən özümü ancaq burada, doğma Azərbaycanımda bəxtəvər sayıram. Dünyamı dəyişəndən sonra da mən bir ovuc torpaq olub, bir neçə sünbülə həyat verəcəyəm.

Çiçəklər içində solaram sənsiz, Azərbaycanım mənim!

Odlu səhralarda donaram sənsiz, Azərbaycanım mənim!

Tufanlar içində yanaram sənsiz, Azərbaycanım mənim!

Bu dünyadan kimlər gəldi, kimlər getdi. Kimi getmək üçün gəldi, kimi əbədilik yaşamaq üçün. Yazıçı və publisist Cəlal Bərgüşad da elə yaşadı, elə əsərlər yadigar qoydu ki, “vətən torpağında bir ovuc torpağa dönüb” əbədi yaşamaq haqqı qazandı. Bu gün yazıçı Cəlal Bərgüşad həyatda olmasa da, onu yaşadan əsərləri; “Bozatın belində”, “Sıyrılmış qılınc” kimi tarixi romanları, onu hələ də ilk gördüyündə sevdiyi kimi, böyük bir eşqlə sevən, yoxluğunda onu yaşadan Sayadı və atasının adını şərəflə yaşadan Cavanşir Cavadzadə kimi oğlu var.

Tanınmış Azərbaycanın yazıçısı, tarixi romanlar müəllifi Cəlal Bərgüşadı yubiley ilində hörmət və məhəbbətlə xatırlayır, həyat yoldaşı Sayad xanımın, bacısı Tamara xanımın, dostlarının, jurnalist həmkarlarının bir-birindən yadda qalan xatirələrini Sevinc xanım Nimanqızının sözləri ilə bitirmək istəyirəm: “Cəlal Bərgüşad ədəbiyyata Bozatın belində gəldi. Atını elə səyirtirdi ki, Azərbaycan ədəbiyyatında izi, yaddaşlarda özü və sözü qaldı. “Dünyada nələr gördüm” deyib, “Sıyrılmış qılınc”ı göylərə qaldırdı”...

TƏHLİL

MƏRDAN BALTAYEV

filologiya üzrə fəlsəfə doktoru, Şəraf Rəşidov adına Səmərqənd Dövlət universitetinin dosenti

VƏTƏNPƏRVƏR VƏ GÖRKƏMLİ ƏDƏBİYYATŞÜNAS ALİM

Nə vaxt və hansı məclisdə Əkbərxan müəllimdən söz düşəndə biz onu həmişə “Urqutun qartal tək cəsur ovladı” deyə tərifləyirik. Əkbərxan müəllim isə özünəməxsus təvazökarlıqla “Mən də sizin kimi yurdumuzun oğullarından biriyəm” deyə onu tərifləyənlərə beləcə münasibət bildirməyi xoşlayır. Filologiya üzrə fəlsəfə doktoru, prof. Əkbərxan Əsrarovu biz 50 ildən çoxdur ki, yaxından və yaxşı tanıyırıq. Son dərəcə təvazökar, mədəni və nəzakətli bu insan çağdaş özbək ədəbiyyatşünaslığının görkəmli nümayəndələrindən biri kimi təkcə Səmərqənd Dövlət universitetinin formalaşdırdığı özünəməxsus ədəbi-mədəni mühitdə deyil, eyni zamanda, məmləkətimiz miqyasında tanınmış və etiraf olunmuş alimlərimizdəndir. Bizim hamımızın – universitetimizin kollektivinin, müəllim və tələbələrinin sevimlisi olan prof. Əkbərxan Əsrarov bu il mübarək 70 yaşını qeyd etməkdədir.

Daşkənd və Səmərqənd elmi-mədəni mühitlərinin yetirməsi olan prof. Əkbərxan Əsrarov 1955-ci ildə Özbəkistan Respublikası, Səmərqənd vilayətinin Urqut rayonunda bütün Türkünstanda məşhur olan Bələndqışlaq kəndində dünyaya gəlmişdir. O, ziyalı, ədalətpərvər və elsəvər babalarının ənənələrini davam etdirərək ilk gənclik çağlarından söz sənətinə və elm-mərifətə güclü maraq göstərməyə başladı. Ulu babalarının yazıb-yaratdığı və yadigar qoyub getdiyi ədəbi-tarixi irsini, onların həyat və fəaliyyətini dərinlən araşdırıb öyrəndi. Məhz bu müqəddəs məqsəd gənc Əkbərxanın gələcək fəaliyyətinin və yaradıcılıq axtarışlarının ünvanını müəyyənləşdirdi. Bu böyük arzular gənc və vətənpərvər insanı 70-ci illərdə sabiq imperiyanın ən məşhur təhsil ocaqlarından biri olan Daşkənd Dövlət universitetinin (indiki Mirzə Uluğbəy adına Özbəkistan Milli universiteti) özbək filologiyası fakültəsinə aparıb çıxartdı. Əkbərxan Əsrarov 1971-ci ildə Urqut rayounundakı 27 sayılı məktəbdə orta təhsilini uğurla başa vurduqdan sonra onun həyatında və yaradıcılığında tamamilə yeni mərhələnin başladığının şahidi oluruq. Daşkənd universitetinin özbək filologiyası fakültəsinə uğurla imtahan verib qəbul olan Əkbərxan Əsrarov elə birinci kursdan başlayaraq məşhur universitetin elmi-mədəni həyatında fəal iştirak etməyə başladı. Onun tələbəlik illəri son dərəcə maraqlı və ədəbi-tarixi hadisələrlə zənginliyi ilə diqqəti cəlb edir. Ustadları, 70-80-ci illər Özbəkistan filoloji elminin korifeyləri prof. Qulam Kərimov, prof. Azad Şərəfəddinov, prof. Narbay Xudayberqanov, prof. Ömərəli Normatov, prof. Subutay Dalimov, prof. Ənvər Hacıəhmədov, prof. Tələt Salehov, prof. Yarmət Tacıyev, prof. Amanulla Madayev və başqaları kimi dövrün böyük alimlərindən şifahi xalq ədəbiyyatını, özbək ədəbiyyatı tarixini, çağdaş özbək ədəbiyyatı nümayəndələrinin yaradıcılığını, dünya ədəbiyyatının məşhur klassiklərinin sənət sirlərini dərinlən öyrəndi. Eyni zamanda, Özbəkistan ədəbiyyatşünaslıq elminin inkişafı və milli ədəbi tənqidin formalaşması, dilçilik, özbək ədəbi dili tarixi, çağdaş özbək dilinin inkişaf mərhələləri, üslubşünaslıq, müqayisəli və ümumi dilçilik üzrə görkəmli alimlərdən dinlədiyi dərin məzmunlu məruzələr gənc Əkbərxanın peşəkar bir özbək dili və ədəbiyyatı mütəxəssisi kimi şəkillənməsində həlledici rol oynadı.

Daşkənd Dövlət universitetinin özbək filologiyası fakültəsində təhsilini 1977-ci ildə müvəffəqiyyətlə başa vuran gənc Əkbərxan elə həmin ildən Urqut şəhərindəki internat məktəbdə ana dili və ədəbiyyat müəllimi kimi pedaqoji fəaliyyətə başladı. Orada bir neçə il səmərəli fəaliyyət göstərdikdən sonra, 1979-cu ildə Əbu Reyhan Biruni adına Səmərqənd Pedaqoji Texnikomuna müəllim kimi işə dəvət edilir. Gənc alim və müəllimin pedaqoji məharəti, ana dili və ədəbiyyatının incəliklərini gənc nəsillə çatdırmaq bacarığı bu elm və tədris ocağında işlədiyi müddət ərzində daha da cilalandı, rəvnəqləndi və kamilləşdi. Onun tədris sahəsindəki təşəbbüskarlığı, gənc nəslin müasir ədəbi-elmi bilikləri mənimsəməsində nümayiş etdirdiyi vətənpərvərlik, şagirdlərə ana dili və ədəbiyyatını sevdire bilməsi, təlim-tərbiyə işlərinə səmimi-qəlbdən can yandırması tədris ocağı kollektivinin və rəhbərliyinin nəzərindən qaçmadı. Gənc müəllim və istedadlı pedaqoqun öz şagirdlərinə professional sevgisi və müstəsna pedaqoji bacarığı yüksək qiymətləndirilərək, 1984-cü ildə Əkbərxan Əsrarov “Özbəkistan xalq təhsili əlaçısı” döş nişanı ilə təltif olunur. Bax beləcə, Əkbərxan müəllimin təhsil sahəsindəki ilk addımlarından onu zirvələrə aparan, çətinliklər və sınaqlarla dolu yolun ümumi mənzərəsini və istiqamətini təsəvvürümüzə canlandırmağa çalışdıq.

Görkəmli ədəbiyyatşünas alim Əkbərxan Əsrarovun elm sahəsindəki fəaliyyət və axtarışlarının isə başqa bir özünəməxsus tarixçəsi var. Onun elm sahəsinə təşrif buyurmasında böyük ədəbiyyatşünas alim, Səmərqənd Dövlət universitetinin professoru Müslihiddin Mühiddinovun ustadlıq xidmətlərini və yardımını etiraf etməmək mümkün deyil. Onunla yanaşı ədəbiyyatşünas alim Abroy Eşmuradovun səmimi yardımlarını, gənc Əkbərxanın filoloq alim kimi şəkillənməsindəki xidmətlərini xüsusi qeyd etmək yerinə düşər.

1989-cu ildə Sədrəddin Ayni adına Səmərqənd Dövlət Pedaqoji insitutunun ana dili və ədəbiyyatı fakültəsinə müəllim vəzifəsinə dəvət olunması gənc Əkbərxan Əsrarovun həyatında, elmi və pedaqoji yaradıcılığında tamamilə yeni bir mərhələnin başlanmasına təkan verdi. Çünki indi o orta ümumtəhsil və peşə məktəbləri, texnikumların dinləyiciləri üçün ana dili və ədəbiyyat müəllimləri hazırlayan ali müəssisənin müəllimi idi. Onun fəaliyyətində elmi və pedaqoji proseslər daha da möhkəm birləşməyə və bir-birini tamamlamağa başladı. Məhz həmin illərdə gənc alim və müəllimin Səmərqənd Dövlət universitetinin özbək və tacik filologiyası fakültəsinin professor-müəllim heyəti ilə işgüzar əlaqələri, müxtəlif istiqamətlərdəki həmkarlığı formalaşdı. Məhz bu həmkarlıq nəticəsində Səmərqənd Dövlət universitetinin professoru, Özbəkistanın əməkdar elm xadimi, filologiya elmləri doktoru, professor Rəhim Müqimovun rəhbərliyi altında 10.01.03 – Özbək ədəbiyyatı tarixi ixtisası üzrə “Özbək və tacik həcviyyatında janrlar və şəkillərin rəngbərəngliyi” (XVIII əsrin axırı və XIX əsrin əvvəlləri) mövzusunda namizədlik dissertasiyasını başa çatdırdı və 1993-cü ildə görkəmli alimlərin iştirak etdiyi

Elmi Şurada uğurla həmin dissertasiyanı müdafiə etdi, filologiya elmləri namizədi adına layiq görüldü. Hal-hazırda Əkbərxan Əsrarov yüksək səviyyəli və təcrübəli ədəbiyyatşünas alim, ən azı 30 ildən bəri ali təhsil ocaqlarında işləyərək təcrübə qazanmış ustad müəllim kimi ölkəmizdə etiraf olunmaqdadır.

Sədrəddin Ayni adına Səmərqənd Dövlət pedaqoji institutu Əlişir Nəvai adına Səmərqənd Dövlət universiteti ilə biləşdirildikdən sonra Əkbərxan Əsrarov xeyli müddət filologiya fakültəsində özbək dili və ədəbiyyatı kafedrasının müəllimi vəzifəsində çalışdı. O, öz işinin bilicisi, mərifət və maarif sisteminin sirlərini dərinlən mənimsəmiş mütəxəssis kimi 1996-2001-ci illərdə Səmərqənd vilayəti pedaqoji xadimlərinin ixtisasartırma institutunun prorektoru, sonra isə həmin institut ictimai elmlər, mədəniyyət və mərifət kafedrasının müdiri vəzifəsində pedaqoji fəaliyyətini davam etdirdi. Öz üzərində həmişə işləyən, pedaqoji və müəllimlik məharətini daim inkişaf etdirən Əkbərxan Əsrarov 1997-ci ildə Özbəkistan Respublikası cəmiyyət və quruculuq akademiyasının xüsusi kursunda Səmərqəndin mötəbər alimləri Ernest Əliqulov və Əkbər Tilavov ilə birlikdə təhsil aldı, öz biliyini və təcrübəsini daha da zənginləşdirdi. Onun maarif sahəsində zəhmətləri və qazandığı müvəffəqiyyətləri nəzərə alıb 2000-2003-cü illərdə Urqut rayonu xalq təhsili müdirinin müavini, 2003-2011-ci illərdə Urqut rayonu İqtisadiyyat kollecinin direktoru vəzifələrində səmərəli fəaliyyət göstərdi.

Professor Əkbərxan Əsrarov altmışdan artıq elmi və elmi-pedaqoji əsərlərini çap etdirmişdir. Bunlardan bir neçəsi tədtis vəsaiti və son dərəcə nüfuzlu təhsil proqramlarıdır. Görkəmli alimin əsərləri sırasında iki monoqrafiyası özünəməxsus elmi çəkisi ilə diqqəti cəlb edir. Əkbərxan Əsrarovun ali təhsil və tədrislə bağlı yaratdığı proqramlar və dərs vəsaitləri Səmərqənd vilayətindəki orta məktəblərdə geniş tətbiq olunmaqdadır. Onun ədəbiyyatşünaslığımızın aktual mövzularına həsr olunmuş elmi məqalələri, risalə və tezisləri ölkəmizdə nüfuzlu elmi jurnallarda, beynəlxalq və respublika miqyaslı elmi-nəzəri konfransların materiallarında, toplularında dəfələrlə nəşr olunmuşdur. Həmin məqalələrdən 20-yə qədər Özbəkistan Respublikası Ali Attestasiya komissiyası siyahısına daxil olmuş elmi jurnallarda, beşi isə xarici ölkələrin nüfuzlu elmi jurnallarında işıq üzünü görmüşdür. Əkbərxan Əsrarov Şərəf Rəşidov adına Səmərqənd Dövlət universitetinin Urqut filialı professor-müəllim heyəti, Urqut rayonu maarif sisteminin xadimləri arasında hörmət-etibara malik təcrübəli və səviyyəli mütəxəssis, yüksək mədəniyyətli və mədəniyyətli pedaqog-müəllim kimi nüfuz qazanmışdır.

Prof. Əkbərxan Əsrarovun elm və yaradıcılıq yolu, təbii ki, asan keçməmişdir. Həyatda və ədəbi-ictimai fəaliyyətində ciddi uğurlar qazanmaq üçün o da çox zəhmətlər çəkmiş, həyatın bir çox əzab və iztirablarını dadmağa məcbur olmuşdur. Amma bütün bunlara baxmayaraq, təcrübəli ədəbiyyatşünas alim dövlətimizə və millətimizə xidmət etməkdən heç zaman yorulmamışdır. Urqut rayonunda Şərəf Rəşidov adına Səmərqənd Dövlət universitetinin filialı açılarkən prof. Əkbərxan

Əsrarovu filial elmi şurasının katibi və dillərin tədrisi metodikası kafedrasında müəllim vəzifəsində işləmək üçün dəvət etdilər. Hal-hazırda Əkbərxan Əsrarov Şərəf Rəşidov adına Səmərqənd Dövlət universitetinin Urqut filialında dillərin tədrisi metodikası kafedrasında professor vəzifəsində çalışmaqda, filial ağsaqqallar şurasının rəhbəri kimi səmərəli fəaliyyət göstərməkdədir.

Elmi-ictimai fəaliyyətlə yanaşı, prof. Əkbərxan Əsrarov öz yaşadığı məhəllənin ictimai-mədəni həyatında da fəal iştirak etməkdədir. Görkəmli alim və ağsaqqal vətəndaşın gördüyü, bilavasitə həyata keçirdiyi xeyirxahlıq işlərini rayon camaatı və zəhmətkeşləri minnətdarlıqla qiymətləndirirlər. Məsələn, 2002-ci ildə Urqut rayonundakı “Çar çinar” (“Dörd çinar”) ziyarətgahının abadlaşdırılması və yenidən qurulması işlərini həyata keçirərkən ağsaqqal alimin rayonun sabiq icra başçısı Xalməhəmməd Nurullayev ilə həmkarlıqda yerinə yetirdiyi işlər diqqətə layiqdir. 2011-ci ildə isə rayon icra hakimi Himmət Qoçqaroviç Aqbutayevin köməyi ilə həmin ziyarətgah yenidən yüksək səviyyədə təmir edilmişdir. 2017-2022-ci illər ərzində isə görkəmli alim öz məhəlləsindəki “Şeyx Hadi” ziyarətgahının mükəmməl şəkildə abadlaşdırılmasına və təmir edilməsinə bilavasitə rəhbərlik etdi. Ümumən, prof. Əkbərxan Əsrarovun doğma Urqut rayonu və Səmərqənd vilayəti miqyasında həyata keçirdiyi və fəal bir vətəndaş kimi təşəbbüs göstərdiyi ictimai-mədəni işlərdən çox və geniş bəhs etmək mümkündür.

Bugünlərdə anadan olmasının 70 illiyinin və ədəbi-mədəni-ictimai fəaliyyətinin 50 illiyinin Səmərqənd vilayəti və Respublika miqyasında geniş qeyd olunması görkəmli ziyamızın xidmətlərinin minnətdarlıqla etiraf olunması deməkdir. Tanınmış alim və müəllimin yubileyi münasibətilə Səmərqənd Dövlət universitetinin Urqut filialında keçirilmiş və bir çox tanınmış ölkə alimlərinin, qardaş türk respublikası alimlərinin iştirak etdiyi elmi-pedaqoji konfrans da yuxarıda söylədiklərimizin bir daha parlaq təsdiqi kimi son dərəcə önəmlidir. Biz də bir çox müəllim və iş yoldaşları, həmkarları kimi prof. Əkbərxan Əsrarovu ömrünün bu gözəl və unudulmaz çağları münasibətilə səmimi qəlbədən təbrik edir, ona möhkəm can sağlığı, ailə səadəti, eyni zamanda özünün çox sevdiyi yaradıcılıq işlərində, elmi və pedaqoji fəaliyyətində yeni-yeni və möhtəşəm uğurlar diləyirik.

Özbəkçədən çevirən:

YAŞAR QASIMBƏYLİ,
filologiya elmləri doktoru, professor,
AMEA Nizami Gəncəvi adına
Ədəbiyyat institutunun baş elmi işçisi

TƏHLİL

XƏYALƏ AĞAYEVA

Filologiya üzrə fəlsəfə doktoru, AMEA Folklor İnstitutunun aparıcı elmi işçisi

SƏBƏBKAR BƏDUĞUR QUŞDUR, YA İNSAN

(İmamverdi İsmayilovun "Bayquş və qarovulçu" hekayəsi haqqında)

Qloballaşan dünyamızda baş verən proseslər təbii ki, bizim yaşadığımız doğma vətənimizdən də yan keçmir. Yer kürəsinin bu başından o başına insanlar bir-biri ilə ünsiyyət qurur. Fərqli zaman və məkanlarda baş verən proseslər insanların həyat tərzinə də təsirsiz ötüşmür. Bəzən hansısa addımı atarkən insan bunu özündən asılı olmayan səbəblərlə izah edir. Yaradanın təsiri, yaşadığımız cəmiyyətin rolu şübhəsiz ki, danılmazdır. Bir də qanunlar var. Yazılmamış. Hər bir cəmiyyətin özünə məxsus qaydalar toplusu. Bu qaydaları pozanlar cəmiyyət tərəfindən linç olunur. İnsanlar öz aralarında problemləri həll etməkdənsə günahkarlar axtarmağa meyillidirlər. Heyvanları, ətraf mühiti öz zalım davranışlarını icra edərkən günahlandırırlar. Bu bəlkə də özünü müdafiədir. Bəlkə də bir üsyandır. Uca Yaradana, təbiətə. Təbiət isə müxtəlif zamanlarda yenə də insanı öz gözəllikləri ilə sevindirən, onu bənzərsiz nemətləri ilə təmin edəndir. Uca Yaradan isə sanki göylərdən hər şeyi seyr edərək zamanı çatınca insanlara öz varlığını göstərəndir. Hətta ən dinsiz insan belə fəvqəltəbii bir gücün idarəsində olduğumuzdan əmindir. Baş verən təbii fəlakətlər, zəlzələlər, daşqınlar, vulkan püskürmələri, meşə yanğınları insanların həyat tərzinə necə təsir edir? İnsanlar bununla bağlı öz əməllərinə nəzarət edirlərmi? Təbii ki, zaman göstərir ki, yox. Dahi Hüseyn Cavid bu insanlar – iblislər haqqında çox gözəl yazır:

İblis nədir? Cümlə xəyanətlərə bais

Ya hər kəsə xain olan insan nədir? İblis!

Hekayə müəllifi xalq yaradıcılığına dərinədən bələd olan insandır. Xüsusən onun gözəl təbiəti olan dilbər guşəmiz Zəngilandan olması, oranın büllur bulaqlarından su içməsi, torpağına bağlılığı çox duyulur. İşğal zamanı o gözəl torpaqlarımızın viran olması yazıcının qəlbinin nisgili kimi hekayədə də öz əksini tapıb. Müəllif viran olmuş torpaqları təsvir edərkən, həm də yağlı düşmənlərimizə olan nifrətini də gizlətməyib. Bu vəhşilikləri törədənlərin də məhz insanlar olması son dərəcə kədərli. Dünyanı gözəlləşdirmək varkən niyə insanlar başqa yolu seçirlər? Bu xəbəslilik hardan? Müəllif oxucuya təsir etməklə bu kimi müraciətlər də edir. Düşündürücü və təsirli bu fikirlərin alt qatında olan mənanı sezmək də oxucuya qalır.

Hekayə müəllifini dünyamızla bağlı düşündürən bu fikirlər çox təsirlidir. İnsan övladı öz əməllərini düşünərək edirmi? Edərkən isə bundan təbiəti, heyvanları günahlandırmaq nə qədər doğrudur? Təbiət fəsilər üzrə dəyişir, canlanır, solur. Yenidən canlanaraq öz isti qucağını insana açır. İnsan necə? Təbiətin bu səxavətinə qarşılıq verə bilirmi? Təbii ki, bunu bütün insanlara şamil etmək olmaz. Bütün dövrlərdə öz kamilliyi ilə seçilən insanların varlığı dünyamızı yaşadır.

İnsan övladının ən dar məqamda ulu yaradana üz tutması, qarovulçunun dilindən Allahın quşudur da – müəllim deməsi, bağ sahibinin isə öz növbəsində sənin Allahla nə işin var cavabı uca yaradanın bu məsələlərin, təsirinə inam kimi qiymətləndirilməlidir. Hekayə müəllifinin üslubu, hekayənin poetik dili çox rəngarəngdir. Xüsusən müəllifin insanlarımızla bağlı obrazların dilindən ifadə olunmuş fikirlər.

Bildiyimiz kimi, xalq dilindən, xalq yaradıcılığından istifadə bədii əsərin fikrinin ideyasını daha tez aydınlaşdırır. Həmçinin bu xüsusiyyət yazıçının dilinə özünəməxsusluq, kalorit, axıcılıq və səmimilik gətirir. Bu da yazıçını və əsəri oxucuya sevdirdir.

Bayquş xarabalıq sevər, bayquş xarabalığı gülüstana dəyişməz kimi el arasında məşhur olan atalar sözləri hekayənin süjetində müəllifin qonşuluqda xarabaya çevrilmiş bağda bayquşun tez-tez ulaması haqqında yazdıqları ilə üst-üstə düşür. Hadisələri təsvir edərkən, müəllif yeri gəldik-

cə xalq arasında olan inanclardan da istifadə edir. Bayquşun bəduğur quş olması bildiyimiz kimi xalq arasında geniş yayılıb. İnsanlar arasında “bayquş kimi ulama” ifadəsi məşhurdur. Əsrlər boyu bayquşun ulaması həmişə pis tərəfə yozulduğundan, onu hətta ölüm quşu da adlandırırlar.

Xalq inanclarına, əsasən, bədniyyətli quş olan bayquşun səsi ətrafda vahimə yaradır. Deyilənə görə, bayquş üzünü kimin həyatına tərəf çevirib ulayarsa, o evə bəla, ölüm gələcəyinə işarədir. Əsərin qəhrəmanlarından olan ev sahibi də şübhəsiz ki, bunları bilməmiş deyildir. Ona görə də qarovulçuya müraciətlə: - “O tərəflərdə neçə gündür bir bayquş donqarıb, səsinən yata bilmirəm, bütün gecəni qor dolur yatağıma”.

- “Nə gizlədim, bayquşun özünən də, səsinən də zəhləm gedir. Yuxum zinhar olur... Vur, rədd elə onu, sən Allah...”

Qarovulçu başa düşdü ki, ya bayquşu öldürüb ağzını yummalıdır, ya da çıxıb getməli idi. “Burda deyirlər eee... “Heç bayquşun da dar olmasın qəfəsi!...”

Qarovulçu sahibinin sözündən sonra bayquşu öldürmək haqqında yollar axtarır. Bu söhbəti qonşu bağın gözetçisinə bildirərək onunla birlikdə bu məsələni həll etmək istəyir. Hekayə müəllifi qonşu bağın gözetçisini təsvir edərkən el arasında işlənən maraqlı ifadələrdən istifadə edir: “Bir bayquşun kor nəfəsinə dəyməz, dingiş köpəy oğlu!”

Və yaxud:

“Budey, genə hardansa doldurub, tuluğun, şalvarın darta-darta, elə yeriyyir, elə bil, qırx eşşəyin sağınınan gəlir”.

Qonşu qarovulçu ilə sözləşirlər ki, yuxularına haram qatan o quşu birlikdə öldürsünlər. Həmin gündən yaşlı gözetçinin qara-qura fikirlər beynini qırırdır. Gah həyat yoldaşı girir yuxusuna. “Yeddi ağac ərzaq gəzirsən məndən” deyir. Gah qızının cavan ikən nifrət elədiyi səfeh bir tayfanın çiyləyən əmmişinə qoşulub qaçması, elə o gedən hansı cəhənnəmdə itib batmağı, vəfalı arvadının balasını haylayıb dərdindən azara düşməyi, əriyib çöpə dönməyi və bir gecənin dar vaxtında qollarındaca ölməsini xatırladı.

Hekayə müəllifi xalq arasında yaşayan adət-ənənələrimizi də oxucunun gözü önündə canlandırıb. Bildiyimiz kimi, valideyn xeyir duası olmadan evlənən cütlüklər daim el tərəfindən qınanılır. Barışıq olmasa qız övladı qohumlar arasında heç görünməzdi. Bu nisgil də qoca qarovolçunu daim incidir, həyat yoldaşını itirdikdən sonra qırx gün, qırx gecə ağlayan kişi sonradan başını qatmaq üçün dostunun oğlunun istəyi ilə onun evinə gözet çəkməyə razılaşıb. Oğul nəvəsinin ali məktəbə qəbul olunması, ona baş çəkməsi onun qəlbini sakitləşdirən məsələlər idi. Ancaq bayquşun qəfil gəlişi, bu tərəflərə köç salması sahmanı pozur, hər şeyi qarışdırırdı.

Nəvəsi babasına baş çəkməyə gəldikdə baba bayquşu öldürmək haqqında fikrini onunla bölüşür. Nəvə babasını bu fikrinə görə qınayır, onu köhnə təkəkkürlü adlandırır. Miflərdə adına “Ana Bayquş” deyilən bu quşun ana kimi müdrik, səbirlə dözən olmasını qeyd edir: “Bilirsən, babacan, dəcəl

balaları anaların ağışına birdən atlanır deyir, cırnaqları anasının gözüne batıb kor edir. O da müdrik, səbirlə dözər, ağrıyıb-acımaz, sevər öz çağlarını...”

Nəvə babasına bayquşun həm də bəy quşu olduğunu xatırladır. Onu fikrindən yayındırmaq istəyir. Hekayə müəllifinin xalq arasında dolaşan “Həzrəti Süleyman və bayquş” rəvayətindən də xəbərdar olması burdan görünür. Bildiyimiz kimi Süleyman peyğəmbər həzircavablığına görə bayquşu bəyənir və onu quşların hökmdarı təyin edir, özünə də bəylik verir.

Müəllif qarovulçunu yaddaşını təzələyir. Kəndlərində mövcud olan inanclar, adət-ənənələr gözünün önündə canlanır. Kənd arvadlarının bayquşla bağlı qorxuları, təşvişlə keçən gecələri, “üzü bütöv həşərat” demələrini xatırlayır.

İllər keçir, zaman dəyişir. Vərdis, etiqad və onu yaradan insanlarsa dəyişmir. Nəvə babasına türk mifologiyasından, şamanlığından bəs edərək bayquşu müdrik hesab etdiklərini, hətta şamanların papağına bayquş tükü taxdığını söyləyir. Həmçinin bayquşun zahiri görkəmini təsvir edir. Bayquşun ildırım gözləri qaranlıqda alışıb yanır, ölü can yeməz, təbiəti qurd-quşdan təmizləyər. Qaralayıb şığıdığı ovunu-qovunu boşuna buraxmaz... Beyni, qan damarları dayanmadan qaynayar, boynu, fəqərə sümükləri çevik bədənini bir səmtdə saxlasa da başını tam bucaq altında fırlada, qaranlığın hər qarışını görüb izləyə bilər. Qulağı heç bir canlıda olmayan kimi darı dələr.

Bütün bu fikirlər qarovolçunun beynində dolaşır, sakitləşmək istəsə də alınmır. Görəsən, bayquşun qaranlığın bağrını dələn şüalı gözlərindən necə görünür dünya? Özünü bayquşun yerinə qoyan qoca onun dərdinə, duyğularına həmdəm olmaq istəyirdi. Sanki niyə insanlar ancaq dara düşəndə məni xatırlayırlar? Guya mən bu xaraba qalmış tikilidən getsəm, səsimi içimdə boğsam bu viranəlik düzələcəkmi? Niyə dalımcə qarğış tökülür, daşlayır və güllə atırlar? Bu qara ayamalar niyə bayquşun taleyinə yazılıb? Bu kimi suallar qarovolçunu rahat buraxmır. Həmçinin o, insanların bəd əməllərini bayquşun dilindən təsvir edir: “Gecə qara, cücə qara deyib nə oyunlar, şəbehlər çıxaran insanlar var. Bütün qaranlıqları aydın görürəm, pıçıltıları eşidirəm. Kim əyilir, kölgəsindən qorxub gizlənir, kim başqasına torba tikib darvazalardan xəlvət keçir? Nə yaxşı ki, dil açıb danışa bilmirəm. Bəlkə də deyə bilmədiyim sözlərdən qorxub belə hay-həşir qoparırsınız?!” Quşun dilindən ifadə edilən bu fikirlər insanın hər şeydə heyvanları, ətraf mühiti günahlandırılmasına işarədir.

Qoca qarovolçu. fikrindən əl çəkib çıxıb getmək istəyir. Birdən yadına duz-çörək, əhd-peyman düşür. Axı çətin günlərində dostunun oğlu ona iş təklif etmişdi. Bu işlə başı qarışmışdı. Hekayə müəllifi obrazın dilindən xalqımızın bu adətinin hələ də qorunduğunu, duz-çörəyə olan inamın yaşadığını qeyd edir:

Ayıbı it yeməz, bayquş da dimdikləməz.

Çörəyin yolu ağırdı, bu yolda duz daşı, düz daşı.

Hekayənin sonunda qonşu qarovolçu ilə bayquşu vurmağa gedən qoca təsvir olunur. Hər ikisi tüfəngdən atəş açırlar. Biri akasiya kolunun dibində, biri isə qoşa millərin altından.

Yazıcı güllələrin gecənin lal sükutunu parçalanmasını, bayquşun caynaqlarını sıxaraq, isti qanının canına dolmasını, iri yekə qanadlarını qəflətən yerə çırpmasını elə canlı təsvir edir ki... Oxucu sanki hadisələrin şahidiymiş kimi vahimələnir. Bayquş öz nəğməsini oxuyur:

Aaa-uuu! Baa-uuu! Heeeyyy, heeeyyy!

“Qaram gecə, ovum gecə, nələm gecə,

Aman, aman bilirəmmi halım necə?!”

Sonda al qan içində can verən qarovolçu, nəqafil açılan güllə ilə əlini nahaq qana batırmış qonşunu, həm də baskar kimi özünü ağlayan bayquşun hayqırtısı yazıcının ifadə tərzilə gözümüzün önündə canlanır.

Əsərin sonunda həmçinin “Həzrəti Süleyman və bayquş” rəvayətində təsvir olunan kimi baş verdiyinin şahidi oluruq. Süleyman peyğəmbər nahar yeməyi üçün bayquşa hər gün bir sərcə ayırır. Əmri Süleyman peyğəmbər verdiyindən bayquş heç bir əziyyət çəkmir, sərcələr özləri ona yem olmağa gəlir, həmişə düz onun qarşısına çıxırlar. Ona görə də xalq arasında bayquşa həm də ovu ayağına gələn quş da deyirlər.

Yazıcı obrazların nitqində, hadisələrin şərhində dilin tarixi inkişaf yollarını yaşadan sözlərdən – dialekt və şivə sözlərindən, ləhcədən istifadə edir. Bu həm onun ana dilimizə dərinlən bələdliyinin, həm də qələminin, üslubunun, sənətkar xüsusiyyətinin göstəricisidir.

Canlı və cəlbedici təhkiyəsi ilə oxucuda maraq doğuran bu hekayə xalq yaradıcılığı nümunələri ilə zəngindir.

TƏHLİL

ƏLABBAS

BİZİM EYVAZ

“**N**adir şah”ın ilk səhifələrindən hiss etmişdim ki, belə məsuliyyətli bir mövzuya girişməkdə, deyəsən, Eyvazın bir məqsədi də Nadir şah barədə indiyədək yazılmayanları yazmaq olub. Əsərin sonunda isə bir ayrı təəssürat yarandı məndə, hiss etdim ki, müəllifləri M.S.Ordubadı, Y.V.Çəmənəminli, Q.Səid, Ə.Abbasov, İ.Şıxlı, Ə.Məmmədخانlı, İ.Hüseynov, Ə.Cəfərzadə, C.Bərgüşad, F.Kərimzadə, Ç.Hüseynov, S.Rüstəmxanlı, A.Abbas, N.Əbdülrəhmanlı, Y.Oğuz, E.Hüseynbəyli olan “Qılınc və qələm”, “Dumanlı Təbriz”, “Gizli Bakı”, “Döyüşən şəhər”, “Qan içində”, “Qızlar bulağı”, “Əli və Nino”, “Zəngəzur”, “Dəli Kür”, “Babək”, “Məhşər”, “Bakı-1501”, “Siyrilmiş qılınc”, “Qarlı aşırım”, “Çaldıran döyüşü”, “Xudafərin körpüsü”, “Fətəli fəthi”, “Difai fədailəri”, “Batmanqılınc”, “Könül elçisi”, “Tacli”, “Təhmasib şah”, “Nadir şah” “Şah arvadı və cadugər”, “Atabəy Eldəniz”, “Sonuncu fateh”, “Şah Abbas” və digər tarixi romanlar düzülən rəfdə “Nadir şah”ın gəlişi ilə mütləq bir təzələnmə, yerdəyişikliyi olacaq. Müxtəlif vaxtlarda bu romanların hər birini olmasa da, böyük əksəriyyətini oxuyub barəsində mətbu yazı ilə fikir də bildirmişəm. Təbii ki, onda da, indi də məqsədim sözügedən əsərlərdən hansınısa daha üstün, mündəricəsinə görə daha əhəmiyyətli olduğunu diqqətə çatdırmaq olmayıb. Bu məsuliyyəti üzərinə götürmək, onların hər birini öz layiq olduğu yerə qoymaq, əlbəttə ki, dost sayılan bir redaktorun yox, borcu ədəbi prosesi sərf-nəzər edib də qiymət vermək olan ədəbi tənqidin işidir. Mənə sadəcə onu yada salmaq qalır ki, Eyvaz bunu haqq edir.

Roman yazmaq muğamı tamam-dəstgah oxumaq kimidir. Burda bacarıq tək nəfəs və diapazon genişliyi yox, daha vacibi səs tembrini sonacan eyni ladda saxlaya bilmək məharətidir. Yəni ola bilər, tutalım, “Çahargah” ifadəsi yaxşı “Bərdaşt” oxuya bilsin, amma “Bəstə Nigara”, ya “Hisar”a səsi çatmasın, hələ “Muxalif”lə “Mənsuriyyə”ni demirəm. Eyvaz Zeynalov məhz bunu çox peşəkarcasına edə bilib.

1689-cu ildə (bəzi mənbələrdə 1699) Xorasan vilayətinin Dərgəz çölü ilə baş götürüb gedən köçün təsviri ilə başlayan roman 1747-ci ildə Nadirin son mənzili olan Məşhədə çatıb dayanır və şahın həyat romanı elə burada da bitir... Amma bütün əsər boyu qüssə dolu avazı qulağımdan

getməyən “Xavəran”ın pərdə-pərdə yüksələn sədası isə bitmək bilmir ki, bilmir... Bəli, bu, ifadənin – müəllifin ustalığıdır ki, bütün roman boyu o səsdə nə bir titrəyiş sezdim, nə nəfəs darlığı gördüm, nə də tükənib, incəlib, qırılma duydum.

Eyvaz bunu “Rəngsiz yuxu”, “Qış günəşi”, “Qarabağ hekayələri”, “Bələdçi”, “Tələ”, “Alın yazısı” və digər irihəcmli əsərlərini qələmə alarkən qazandığı uzun illərin yazıçı səriştəsi, mükəmməl dil, zəhmət və ustalığa sayəsində edə bilib. Bu mənada, “Nadir şah” tək yad-yabancı təfəkkür tərzini deyil, həm də dil və struktur komponentlərini öz yarı-yarımçıq, şil-şikəst cümlələri ilə ədəbiyyata pərçimləməyi şücaət sanan psevdonovatorlara da bir örnək, dərs misalıdır. İllah da söhbət tarixi mövzuda yazılmış bir əsərdən gedirsə...

Fakt bolluğu və material zənginliyi baxımından “Nadir şah”da indiyədək ədəbi-elmi ictimaiyyətə məlum olmayan saysız-hesabsız məlumat var və bir toplu olaraq hazırda artıq romanın özü bir məxəz rolu oynayır, düşüncəsindəyəm. “Herata doğru”, “Həmədanın alınması”, “Nadir İsfahanda”, “Türküstan yürüşü” “Xarəzm – Günəş ölkəsi”, “Əlvida, Dehli” və s. əhatə və əhəmiyyət baxımından, düşünürəm ki, ayrıca bir roman mövzudur. Fərman Kərimzadənin “Çaldıran döyüşü”nü ehtiramla xatırlamağımız yetər.

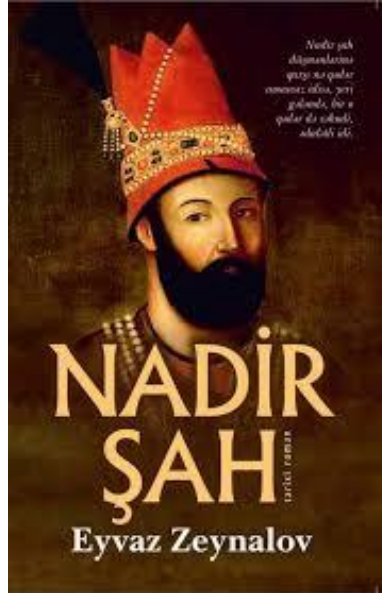
Eyvaz o faktların böyük əksəriyyətini uzun illər Türkiyə, İran, Rusiya və Orta Asiya ölkələrinin arxivlərindən əldə etdiyi Türkiyə türkcəsi, rus və fars dillərindəki rəsmi sənəd və məlumatlara söykənərək araşdırıb-tutuşdurub qələmə aldığını deyir. Doğrusu, bir roman üçün bu qədər informasiya bazası yaratmaq, onu vahid süjet xətti ətrafında birləşdirməklə dastan estetikasına xas cılalanmış, rəvan və oxunaqlı dillə təsvirə çəkib də mükəmməl roman şəklinə salmaq, yetmiş beş yaşda da öz işini heç bir iddia güdmədən sakit, səssiz və başaşağı görün ağsaqqal nasirimizin sağlamlıq imkanları ilə müqayisədə bu saatın özündə də mənə olduqca təəccüblü görünür. Dolayısı ilə bu, bir tərəfdən yaradıcılıq nəşəsinin ömrün heç ahıl çağında da sönmədiyinə işarədirsə (Varqas Lyosanın Nobel mükafatı alarkən səksən doqquz yaşda olduğunu yada salaq) digər tərəfdən, yaradıcı insanın ona səbr və hövsələ bəxş edən Tanrıya şükranlarının da nişanəsidir.

Romanın istər tarixdə ad qoyub getmiş Səfəvilər dövlətinin tənəzzülü, onun acınacaqlı süqutundan sonra xərabələr üzərində yeni bir dövlətin – Əfşar imperiyasının intişar tapması, öz hərbi uğurlarına İrəvan, Tiflis, Dağıstan və Bağdadın istilasını ilə başlayan yarımköçəri avşar tayfalarının möhkəmlənib dövlət halına gəlməklə zamana və tarixə hökm etməsi, istərsə də o dövrkü ictimai-siyasi proseslərin əksi baxımından yaxın coğrafiyada baş verən Rusiya - Osmanlı münasibətləri, erməni elçilərin təzyiqi ilə I Pyotrun Şamaxıya ordu göndərmək cəhdləri, Rusiya ilə digər tarixi gəlişmələr, çarın Xəzəryanı bölgələrə yürüşü, Bakının ruslar tərəfindən ilk məşum istilasını (1723), ermənilərin Gilan, Mazandaran, Bakı və Dərbənddə məskunlaşması barədə çarın 10 noyabr 1724-cü il tarixli bəduğur fərmanı, Nadirin Fars körfəzində donanma yaratmaq cəhdləri, Krıma yol açmaq arzusu və s. haqda uzun-uzadı danışmaq olar. Ancaq məqsədim bu deyil, bu, xronoloji xatırlatmanın sadəcə təkrarı olar. Ona dörə də Azərbaycan oxucusunun tarixi və ictimai düşüncəsində oturmuş Nadir şahla bağlı bəzi məqamlara nəzər salmağı bundan daha vacib və məqsədəuyğun hesab edirəm.

Romanın, təbii ki, o zamanlar adı turançılıq və türkcülük olmasa da, mahiyyət etibarını ilə yalnız buna xidmət edən bir siyasi düşüncə sistemi mövqeyindən yazıldığı artıq bu gün fakt olaraq ortadadır. Eyvazın müəllif kimi ən böyük uğurlarından biri də, mənəcə, budur. Bir dəriçi oğlunun şah səviyyəsinə çatana qədər içində gəzdirdiyi olduqca mübhəm hissi ölümündən bir il qabaq (1746), Osmanlı İmperiyası ilə müqavilə bağlamaq ərəfəsində ikən “Muradım iki türk dövlətinin birliyi idi” şəklində ifadə etməsi Çaldıran kimi tarixi döyüşdən sonrakı dövəndə iki qardaş arasında iki yüz ildən də artıq hökm sürən düşmənçiliyə, nifaq və ədavətə son qoymaq istəyinin təcəssümü anlamına gəlir. Onun bunu bir döyüşçü və sərkərdə yox, Əfşar dövlətinin başçısı kimi bəyan etməsinin isə, söz yox ki, tamam ayrı mənası var. Əslində Nadirin Azərbaycan türkcəsinin hökmfərma olduğu coğrafiyadan şimal-qərbə, yəni Osmanlı imperiyasının bərqərar olduğu torpaqlara yox, Herat və Kabuldan keçərək indi Orta Asiya kimi tanıdığımız qədim Türküstan ellərinə – Xarəzm, Xivə və Səmərqəndə doğru üz tutub həm o

yerləri, həm də uzaq Dehlini öz itaətinə gətirməsi və Çin səddinə qədər irəliləməsi də Nadirin məhz o gizli istəyindən xəbər verirdi. Bu, bir dəliqanlığın adını tarixə yazdırmaq istəyindən də çox, qandan və şəcərədən gələn məsələ idi. Onun Türkün böyük oğulları Çingiz xan və Əmir Teymura aşırı sevgisi də əslində burdan, soy-kökə bağlılığından qaynaqlanırdı.

Şərqi bu iki nəhəng sərkərdəsi dura-dura ona “II İskəndər” (Makedoniyalı) deyilməsinin də qərbyönlü tarixi-siyasi araşdırma və tədqiqatların tək türk tarixinə deyil, eyni zamanda adına da qısqançlıqla yanaşmasını burda necə xatırlatmayasan?

Nadir həmçinin sünni-şiə məzhəbinin olmadığı bir məmləkətə sahib olmaq arzusunu da gizlətmirdi: “Allah mənə ömür, vaxt versin, bu ixtilafı, ayrı-seçkilikləri aradan qaldıracaq, hamının tabe olacağı bir din yaradacam. Tanrı birdirsə, din, məzhəb də bir olmalıdır. Mən məzhəb ayrılığının məhvinə çalışıram. O qaldıqca türkün birliyi mümkün deyil”.

Türkün birliyi!... Nəzərə alsaq ki, Nadir kitab nə olduğunu bilməyən elmsiz bir şah idi və yazıb-oxumağı az-çox 40 yaşdan sonra öyrənmişdi, onda məzhəb ayrılığının fəthlik missiyasından heç də az şərəfli olmadığı barədə ömrünün sonuna yaxın belə bir fikrə gəlməyinin əsl dəyəri ikiqat artmış olar.

Bu məqamda Roma Papasının hələ o dövrlərdə Avropa liderlərinə gözyədliliyini xatırlamaq bu günün özündə də çox böyük mətləblərə işıq tutur. Nə deyirdi o? “Çaldıran döyüşü Allahın xristianlara lütfüdür.” Tarixi bu günə, bu günü isə keçmiş ustalıqla calayan Eyvaz Zeynalovun müəllif traktovkası da o acı gerçəyi “Nadir şah”da bir daha bizlərin yadına salır: “Türk birliyinə ilk zərbəni Şah İsmayıl, ikinci zərbəni isə Yavuz Səlim vurdu”.

Yaxud götürək Nadirin Dehlidə ələ keçirdiyi yüzrlərlə, minlərlə qənimətdən daha dəyərli sandığı 60 min əlyazmanın içində rast gəldiyi cümlələrdən birinin Azərbaycan türkcəsində olduğunu bildiyi zaman qarşılaşdığımız səhnəni!

“Bayındırlı əlindəki qədim əlyazmanı göstərib sevincindən az qala qışqırdı:

- Şahım, görün nə tapmışam?

- Nə tapmışan? – Nadir şah ona tərəf çöndü.

- Bombeydə tərtib olunub, adı “Ruzi-Revşən”di. Burda Azərbaycanlı şairə Zibeydə xanımın şeirləri verilib.

- Şeirlər hansı dildədi? – Nadir şah maraqla soruşdu.

- Türk dilində.

Nadir şah kitabı alıb ordan bir neçə şeir oxudu.

- Yaxşı saxla. Buna görə sənə mükafat düşür”.

Əlyazmadan söhbət gedərkən, İzzəddin Həsənoğlunun qəzəllərinin də yer aldığı iki dəvə yükü başqa bir məxəz-toplunu Nadir şahın Məşhədə gətirərək öz əlləri ilə İmam Rza məscidindəki

kitabxanaya bağışlaması onun ömrün sonuna yaxın tamam-kamal başqa bir insana çevrilməsindən xəbər verir.

Daha bir misal: səmavi kitabların tərcüməsi üçün müsəlman, xristian və yəhudilərdən ibarət nüfuzlu elm və bilim adamlarını bir araya gətirməsi, aylarla çəkən bu iş üçün xəzinədən yüksək məbləğ ayırması, illah da Dehlinin fəthindən sonra dünyada heç nəyin baqi olmadığına, əksinə onun puç, fani və bihudəliyinə bilmərrə şübhəsinin qalmadığı ömrünün sonlarına yaxın Nadir şahda böyük təbəddülatların yarandığının çox ciddi bəlirtiləri idi.

“İnsan əbədi olmadığı kimi, şahlıq da əbədi deyil” – Nadir şahın sözləridir. İnsanları dinə, itaətə səsləyən qardaşı İbrahimə İmam Mehdi-nin zühuru ilə bağlı dedikləri də az maraqlıdır: “Mehdi-zad yoxdur. Olmayıb, olmayacaq da. Yetər bu nağıllara inandın. Peyğəmbər düzəltməyən dünyanı yeddi arxadan dönmən şübhəli törəməsi düzəldəcək?”

1736-cı ildə Azərbaycan tarixində (Kürlə Arazın qovuşduğu yerdə, indiki Sabirabad rayonunun Qalaqayın kəndində) bəlkə də, bir ilk yaşandı: Nadir iyirmi mindən çox nümayəndənin iştirakı ilə təntənəli şəkildə, Çingiz xan və Əmir Teymurdan sonrakı nəsillərə yadigar qalan tarixi Qurultay keçirdi, qılıncının qəbzəsindən qan dammasına baxmayaraq, şahlığını seçim yolu ilə qanuni hala gətirməklə həm də yeni bir ənənənin əsasını qoymuş oldu. Bu faktın özü göstərir ki, hələ o dövənlərdə, daha dəqiqi, on səkkizinci əsrin ilk yarısında Azərbaycanda necə ciddi tarixi proseslər baş verməkdə idi. Ancaq nə edəsən ki, Şərq tiranlarına xas tale tək mübarizə əzminə deyil, həm də fəthlik qabiliyyəti və sərkərdəlik məharətinə görə “Şərqin qılıncı” kimi adla şərəfləndirilən Nadir şahdan da yan keçmədi. Cəhalət və nadanlıq ucbatından hakimiyyətinə ciddi təhdid yarandığını düşünərək oğlu Rzaqulu Mirzənin gözlərinə mil çəkdirməklə tək özünün və ailəsinin deyil, Əfşar xanədanının da hüznü sonunu gətirdi. Bu proses ona görə belə sürətlə, necə deyərlər, bir anda baş verdi ki, sərkərdəliyi şahlıqdan çox-çox yaxşı bacarıran bu adamın gücü və qüdrəti elm və idarəçilik sistemində yox, yalnız qılıncında idi. O, sarayın və dünyaya meydan oxuyan möhtəşəm bir məmləkətin taleyini nadan və yarıtmazlara tapşırırdı.

Bu gün Nadiri həm şah, həm də ədəbi obraz kimi yaddaşlara və ictimai-siyasi düşüncənin üst qatına qaytarmaqla Eyvaz Zeynalov əslində bu əsəri ilə zamanın nəbzini tutmaq baxımından vaxta hesablanmış uğurlu bir işə imza atıb. Əslində Nadir şahı ədəbiyyatın predmetinə çevirən gün kimi aydın səbəb var ortada. Şahın ölümündən sonra Azərbaycanın xəritədə dırnaq boyda qalana qədər kiçildiyinə tarix məgər az şahidlik edib? Dəmirqapı Dərbənd gedib, Qarayazı – Borçalı gedib, İrəvan, Dərələyəz, Göyçə, Zəngəzur da onun kimi, Güney Azərbaycanın isə yalnız adı qalıb. Biz öz dədə-baba torpaqları ilə həmsərhəd olan yeganə ölkəyik indi...

Nə qədər də desək ki, XVIII əsrdə Qəndəhardan, Heratdan, tutmuş içi Xivə, Xarəzm, Səmərqənd qarışıq düz Dehliyə qədər qəsb olunan on minlərlə ağac bu gün igid oğullarımızın qanı hesabına geri alınan dədə-baba torpaqlarımızın bir qarışına belə dəyməz, bu, söz olaraq qalardı... Amma 44 günlük savaşı başladıb onu Müəzzəm Qələbə ilə başa çatdıran xalqın Zəfər salnaməsi yazılana qədər! Azərbaycan Ordusu Nadir şahın ölümündən sonra ilk dəfə öz torpaqlarına sahib çıxmaqla tarixin yenidən təkrarlandığını bütün dünyaya sübut etmiş oldu. Xalqımızın yaddaşına qızıl hərflərlə yazılan Qələbənin bir əzəməti də bundadır. Öz janrının ustası Eyvaz isə ədəbiyyatın millətin yaddaşı olduğunu “Nadir şah”la bir daha təzələməyi bacardı.

Əgər Murakami, Xalid Hüseyni, ya elə Orxan Pamuk öz xalqının qəhrəmanlıq tarixindən, onun keçdiyi keşməkeşli, eyni zamanda şərəfli yoldan bəhs edən belə bir roman ortaya qoymuş olsaydı, Azərbaycan oxucusu olaraq elə biz özümüz onları göylərə qaldırırdıq. Nə edəsən ki, Eyvaz bizim yazıçıdır, əcnəbi deyil, ən əsası isə türkdür...

Əgər düşünürsünüzsə ki, Eyvaz Zeynalovun Azərbaycan ədəbiyyatının inkişafındakı səmərəli fəaliyyətini və təqdirəlayiq xidmətlərini beş-üç kəlmə ilə yada salmaqla əlində dərkənar qoymaq səlahiyyəti olanları insafa gətirə bilərik, düz eləyirsiniz. Elə mən də o fikirdəyəm. Belə şeylər 75 yaşda da olmayıb, nə vaxt olasıdır?

20 mart 2025

TƏHLİL

VAQİF OSMANLI

MİLLİ RUH CANDAN AYRILMAZ

(Mikayıl Bozalın lirik duyğularına essevari baxış bucağı)

Mikayıl Bozal “Ay adam” müraciəti ilə - iç dünyasının bəzən hayqıran, bəzən də pıçıltılı çağırışları ilə ruh dünyamızın qapısını döyüb. Qəlbi, əli boş da gəlməyib, könlümüzə sığal çəkən, saflıq, tərəvət gətirən duyğu yarpaqları ilə birgə gəlib. Etiraf etdiyi kimi, “şairlik iddiası”nda olmasa da, sözsevərlərin mənəvi daxilinə müxtəlif xarakterli adamlar silsiləsi ilə işıq salmağa çalışıb. Pedaqoqluq, psixoloqluq səriştəsi, duyumu ilə say-seçmə – “özü də, sözü də halal, mərd, kasıb oğulların, dərd yiyələrinin, sevdası Turan, hürriyyət dolu dünya qurmaq amallı Türk oğullarının, yolları yoran, halını soruşub yanında duran, yığılan evlərə dirək, hər zaman, hər yerdə gərək, bərəkət, çörək, başdan ayağa ürək, dost kimi qarşımıza çıxan, dost deyib köksünə sıxan, taleyini, qismətini özü yazan”, dərdinə baş əyməyib “dərdin içində gülən, səni başa düşən hal adamlarının”, həm də “yaxşılığı ayıb sayan, yalmanıb xal yığan, çətin başa düşən”, yaxud heç başa düşülməyən qeyri-müəyyən bəndələrin iç dünyasını “dodaqlarda çiçək açan, saza yatan şeirlər”i ilə bizə təqdim edir.

Saflardan safsınız, sulardan duru,
Ayın şöləsisiz, Günəşin nuru.
Dostların ərək yeri, fəxri, qüruru,
Ay başdan ayağa ürək adamlar.

Məni gülüş ilə güllələdilər,
Gözləri gözümə baxan adamlar.
Öncə ümid verib, şans dilədilər,
Sonda ümidimdən yıxan adamlar.

Mikayıl Bozalın lirik hissələrinə “bələdçilik” edən şair İbrahim İlyaslının “əlini ürəyinin üstünə qoyub rahatlıqla qələm dostumdur” deyə bildiyi, Elman Tovuzun (ruhu şad olsun) “duyğu

ocağı, örnək adamı” hesab etdiyi, Ehtiram İlhamın “gözəl qağa”sı Mikayıl müəllimi İbrahim İlyaslının ürək sözləri ilə daha yaxından tanıyaq:

“... Tanrının verdiyi istedadı daşımaq hər kişinin işi deyil. Bir adı da ikiüzlülük olan cəmiyyətdə bir sifətli olmaq, alnıaçıq, üzüağ ömür sürmək heç də qolay deyil. Hər şair üçün isə bu mütləqdir. Hər addımında səmimi, ədalətli, dürüst, cəsarətli, halal olmadan, ana dilimizin inceliklərinə bələd olmadan şair olmaq, sadəcə mümkünsüzdür”.

O, “axıb-azalan qum saati – həyata” bir məram, niyyət, məqsəd - lirik yaşantılarının özünün düşündüyü, anladığı kimi, yəni səmimi, pafossuz yazmaq üçün gəlib. Bunun üçün istedad, təxəyyül genişliyi, sözə sayğı ilə yanaşı, şəxsiyyət bütövlüyü ən ümdə mənəvi meyardı. O, mənəvi aləminə əmindir – inamlıdır, həyatsevərdi, dərindən qarşısında başı ucadı, “dərindən nə haqqı var sındıra” onu, ancaq Haqqa baş əyəndi, boz-bulanıq həyatda etibarsız dostlarına da eyham edir ki, “dostlar sındırmasa sınıan deyiləm”. Mən də əminəm ki, o, sınıanmış dostların əhatəsində, dost seçimində yanıla bilməz.

Gəmiyəm – dorum dostlardır,
Ocağam – qorum dostlardır,
Çırağam – nurum dostlardır,
Sədaqətdən boldum bu gün,
Elman Tovuz oldum bu gün.

O, “könül adamı”dı, eşqin qulu”du, onun öz zamanı, yolu, sözü, duyğu seli var. Onun “öz havası var”, başqa havaya oynamağı bacarmır, daha doğrusu, başqa havaya oynamağı heç ağına da gətirmir, xarakterinə xilaf çıxma bilməz. Mərhəmətlidi, “ac quşa saxlayır dən ürəyində”.

Səməd Vurğunun “əli qılınclı şair” kimi təqdim etdiyi aşiq Hüseyn Bozalqanlının elində, yurdunda dünyaya göz açan Mikayıl Bozalı bəlkə də hər gün “Tovuza sarı aparır yollar – laylası, bayatısı, şeiri, sazı ilə gəl deyən diyara – içində həyəcan, gözlərində yaş”.

Gedirəm, mənzilim bitənə sarı,
Sazın beşiyinə yetənə sarı,
Vətənin içində Vətənə sarı,
Gedirəm, a dostlar, varıb gedirəm.

Mikayıl müəllimin şeir dünyasının işığı şair təxəyyülünün yollarını şeirinə varaq eləyir. Bənzətmə orijinal olduğu qədər də uğurludu. Eləcə də “təbimiz dost olsun, ayaqsa qələm” misrası.

Könül sıxılarda yollardır çara,
Dostlar olan yerdə yorulmaq hara?
Meydan oxuyağın qaranlıqlara,
Yolumuzda edək çıraq yolları.

Höteni, Heyneni, təbii dadında, nəfəsində - orijinaldan dadan Mikayıl Bozalın şeirləri, çağdaş dövrümüzün, gələcəyimizin əqidəli söz ustası Məmməd İsmayılın təbiirylə desək, “günümüzün şeir qarqarasında qəribə görünə bilər”. Niyə? Çünki alman dili mütəxəssisi başqa dildə oxuya, yaza, dil öyrədə bilsə də, ana dilimizin şəhdi-şirəsi onun milli ruhunda əbədi yaşayır. Bunu qoşmaları, gəraylıları sübut edir. Klassik şeir ənənələri, doğrulub boya-başa çatdığı məkanın aurası onun ömrünün, sözünün cövhərinə çevrilib.

Ömür ölümlə qalmaqla,
Bozal, kimdi qal oğlu qal?
Bacarsan bir də nəfəs al,
Dünya son nəfəs boydadı.

Söz adamlarının əqidəsi, amalı, məsləki, niyyəti, xisləti nədir? Bu mənəvi məziyyətlərin nədənini, necəliyini onun lirik düşüncələrində asanlıqla tapmaq mümkündür. Bəs Tanrının seçilmişləri başqa bəndələrdən nə ilə fərqlənir? Mikayıl müəllimin “Söz adamları” şeiri onun avtoportretidi. Arzusu, xəyalı, sevgisi, həsrəti ilə gecələr qolboyun, yuxusuz qalan, “qələm dodağında qəlbi dil açan söz dəliləri”nin özünəxas özəlliklərini şair fikir süzgəcindən keçirir,

məlum olur ki, o, şairliyi vətəndaş, mənəvi zəngin, “Simurğ xislətində, özü boyda el, Vətən olmaqda” görür. Həm də:

Qara sevdaların başına dönər,
Həsrətin, acının yaşına dönər,
Yayda qar istəsən qışına dönər,
Başqa cür olurlar söz adamları.

Vətənşüvən, dilində Vətən bitən, qəlbində Vətəni sərvət mənbəyi bilən “xalq şairləri”nin saxta iç üzünü açmaq, düzə düz, əyriyə əyri demək, əsl söz adamının missiyasıdır. İlahi sözə gəlir mənbəyi kimi baxıb ona xəyanət edənlərdən sözün aldığı intiqamın yarası dərin olur, heç vaxt sağalmır. Sözün qulaqburması daha ağırlıdır. Mədhyyə yarışına, xoruna qoşulub sözü urvatdan salanlar, sözə dırnaqarası baxıb özünə yüksək kürsü, devident əldə etmək istəyənlər anlamırlar ki, sözü yox, özlərini gözdən salırlar. Uğurlu, həqiqi, səmimi söz həmişə zirvədədir. Sözün meydanı həqiqəti, səmimiyyəti ilə örnək olan cəsarətlilərin ali kürsüsüdür. “Xalqın dərini öz dərini sanmayanların, qazanc planları cızanların”, riyakar iç üzünə sözlə pərdə çəkib gizlətməyə çalışanların qara niyyətini əlahəzrət söz ifşa edir. Söz ilahi varlıqdır, tutiyədir, murdarlığı qəbul etməz, coşqun və büllur söz seli sözə xəyanət edənləri cılız çör-çöp kimi öz qoynundan kənara atar, həm də boğazdan yuxarı deyilmiş sözün üzümə hünəri olmaz. Səllər kimi xalq da bilir kim kimdir?

Mən bir az əlsizin əli kimiyəm,
Dili olmayanın dili kimiyəm.
Eh, məni boş verin, dəli kimiyəm,
Xalqından xəbərsiz “xalq şairləri”.

O, ömürlüyünü (avtobiografiya, tərcümeyi-hal) dörd misraya sığışdırən düşüncə sahibidi – lap alman dəqiqliyi ilə:

Məsum uşaq idim...
bir ömür sürdüm,
Böyüdüm... başımda dümağ dən gördüm,
Elə duman gördüm, elə çən gördüm...
Düşünmə dumanda azan adamam.

Çağdaş ədəbi mühitdə ənənəvi şeirə daha çox müraciət edənlər qınanılır ki, bu yaradıcılıqla zamanın nəbzini tutmaq çətinidir, bu yolla uğur əldə etmək mümkün deyil. Əslində isə dövründən, müraciət etdiyi janrdan asılı olmayaraq, uğurlu düşüncə əbədiyaşardı. Təxəyyül, təb həmişə sazdırsa, yeni fikir doğulacaq. Mikayıl Bozalı gəraylıları, qoşmaları, bu fikrə gəlməyimə əsas verir. “Həmzələrin at oynatdığı, dəlilərin yuxu tutub yatdığı vaxtda” da, sevgi hissinin, mənəvi aləminizin laqeydləşdiyi bu günümüzdə də qədimliyindən, çağdaşlığından asılı olmayaraq, tərbiyə edən, eybəcərliyi qamçılayan ilahi duyğulara, mənə elə gəlir ki, indi daha çox ehtiyac var. İndi nəinki insan, daş, “qaya olmaq da asan deyil, kələyi var, küləyi var bu dünyanın”. Ona görə də şair xəbərdarlıq edir:

Qürrələnmə qol zoruna,
Düşərsən tamah toruna.
Alışma gəl yad qoruna,
Dünya aldadar, aldanma.

Aca tənə etmək tox yerdən gələr,
Yoxdur deyilən şey, yox yerdən gələr.
Dərd-bəla gələndə çox yerdən gələr,
Heç bilə bilməzsən, haran necədir?

Şairin lirik payız lövhələri sözün rəngləri kimi al-əlvandı, düşündürücüdür, kövrəkdi, barlı-bəhərlidi. O, sözüylə payız yarpağının könlünü alır, təsəlli verir, saralmış ömrünün son günlərini yaşayan yarpağı lirik dili ilə dilə tutur, onun yanında dayanıb kədərinə həyan, xiffətinə şərik olur

ki, “bizi səsləyən var, yubanma daha, dur gedək vaxtında, payız yarpağı”. Sərsəri rüzgarların ağuşunda əsir qalan, ağacdakı taxtından düşmək istəməyən yarpağı anladır ki, yenidən baharda doğulmaq üçün indi getmək vaxtıdır, “qaldıqca quruyub xəzəl olarsan, dur gedək, nə bahar, nə qışdı ömrün payızı, yaşamın sirri, ruhun heykəlidir, əvvəlin sonudu, sonun əvvəlidir”. Şair narahatdı: “Qar tutar yolları bu gün-sabaha, dur gedək vaxtında, payız yarpağı”. Mikayıl müəllimin duyğulu payız fəlsəfəsində xeyli düşünüb-daşınandan sonra ustad Məmməd İsmayılın tez-tez vird etdiyim (təkrar elədiyim, dilimdə əzbər olan) bir misrasını pıçıldadım: “Hələ yaşamağa dəyər bir az da”.

Torpaq bizi xəbər alır, dur gedək,
Əsən külək layla çalır, dur gedək,
Bircə sağollaşmaq qalır, dur gedək,
Dur gedək vaxtında, payız yarpağı.

Sevgiylə əl edər hər düşən yarpaq,
Alar ağuşuna sevgiylə torpaq.

Mikayıl Bozalın mənəvi planetində bir Elman Tovuz peyki var. Onun Elman Tovuzun sağlığında və haqq dünyasına qovuşandan sonra qələmə aldığı kövrək duyğulu şeirlərində Elman Tovuz həmişə yaşardı. Son şeirlərdəki dost xiffəti, sədaqəti Məmməd İsmayılın təbiriylə desək “müqəddəs kədər”i insanı saflaşdırır, kövrəkdir, düşündürür, dost qədrini həmişə bilməyə çağırır. Dost itkisi Mikayıl müəllimlə bərabər bizi də yandırır. Onun dostunun başdaşına müraciəti başdaşının sahibini sözlə müqəddəsləşdirir:

Xoş halına, a baş daşı,
Baş üstündə baş olubsan.
Çıxıb gedib qardaş, bacı,
Sən qalıb qardaş olubsan.

Bir ürəkdə iki canı,
Bozaltək gəzdiren hanı?
Qarşında görüb Elmanı,
Nə yaman çaş-baş olubsan?

Elman Tovuzun başının, daşının üstü həmişə yaş olacaq, çünki fani dünyasını əzab-əziyyətlə yaşayan, mənəvi dünyası zəngin insanın son evinin üstündə gözləri nəmlənib duyğulananlar, ehtiramla onu yad edib ruhunu sevindirənlər var, həmişə olacaq – Mikayıl Bozal və başqaları kimi dost qədri bilənlər həmişə var olsun! Belələri üçün “Elman Tovuz kimi pir yeri var”...

Elman Tovuzun “sevimli mələyi, şimşək köhlənli ağ atlı oğlanı, əldə tutduğu qələmi haqdan verilən” dostu Mikayıl Bozala yazdığı “Ya qismət” şeirinin sonuncu iki misrası məni də halbahal etdi:

Birgə olmaqdan gözəl varmı yenə səadət?
Nə qədər yaşayırıq...
yaşadırıq...
ya qismət!

Mikayıl Bozal, sizin lirik düşüncənizlə desək, sizi duyan varsa, deməli, varsınız. Poeziya həyatın özüdür, söz adamını yaşadan, saflaşdıran, duyğular selidir, mənəvi dünyasının ünvanıdır. Sözə xəyanət etməyənlər, sözün qədrini bilənlər həmişə var olacaq. Milli ruh candan ayrılmaz, cəsarətli söz yaradıcısı ilə birgədir, daim yaşayır və yaşadır...

may 2025

ESSE

RƏFAİL TAĞIZADƏ
ŞUŞANIN GECƏLƏRİ

Nyu-Yorkun dinamik,
Londonun bayramlı,
Romanın bədii əsəri təsvir edən,
Parisin işıqlı,
Pekinin bir filmin adı olan bilən,
Təbrizin cazibəli,
Bakının işıq selli,
Şuşanın sehrli...

Fərqli şəhərlərin fərqli gecələri.

Şəhərlərin gecələri adamları kimidi.

Şuşa həsrətli qonaqlarını ev-ev, qapı-qapı salamlayır. Pəncərələr gülərək qucaq açır. Bu şəhərin təbəssümündə doğmalaşırsan. Bu ayrı bir sevgidi. Adamların, küçələrin, binaların... – Şuşanın sevgisidi. Hamının üzünə Şuşadan, onun təbiətindən doğan xüsusi bir təbəssüm doğur.

Şuşanın sehrli gecələri qonaqlarını da özünə oxşadır. Öz halına salır, əhvalını dəyişir. Ovqatına kökləyir. İstəsən də ordan çıxıb bilmərsən. O gecə şuşalı olursan. Şuşalısan. Ruhlar aləmindəsən...

Şuşanın sakit gecələrində adam özü ilə baş-başa qalır. Ayla salamlaşır. Ruhuyla söhbətləşir. Şuşanın gecələri gündüzündən daha əsrarəngizdi. Sirlidi, möcüzəli. Yuxu üçün yumulmaq istəməyən göz qaranlığa süzülən işıqda nələrsə görür. Sən Şuşa gecələrində tək deyilsən. Səninlə danışan, sözünə şirinlik qatan, fikrini oxuyan gözə görünməz bir baxış var, o səni görür, duyur, anlayır. Çoxdan, lap çoxdan tanıdığın adam kimi.

Gecə dərədən əsən meh xəyalları sıgallayır, xatirələri çözləyir.

Burda gecənin sükutunda səni özünə çəkən, haraylayan çox sevdiyin bir səs var. Eşitmək istədiyin səs. Eyvanda oturub, ya pəncərə önündə dayanıb o səsin axarına düşüb çox uzaqlara gedirsən. O səs səni heç kəsin olmadığı bir aləmə aparır. Bilirsən ki, yolboyu həmdəmin gecələr sənə nələrsə danışacaq...

Şuşanın gecələri yatmaq üçün deyil, gecəni görmək, gecəni yaşamaq üçündü. Şuşanın gecələri gecənin halını anlamaq, bilmək, sükutuna sükut qatıb dinşəmək, gecəni dinləmək üçündü.

Gündüz gördüklərini gecəylə bölüşmək, gecənin niyə, nə üçün olduğunu başa düşmək üçündü. Şuşa gecələri gecəni sevənlər, duyulanlar üçündü.

Şuşanın gecələrində sən özündə deyilsən. Şuşanın gecələrində sən darıxmırsan.

Şuşanın gecələrində gecənin əsirisən. Gecə əlini-qolunu bağlayıb aparır səni... sən də könüllü əsir kimi boynunu büküb düşünürsən gecənin dalınca. Hara apardığı fərq etməz, təki səni o sirli-sehrli gecə aparsın. Özündə olmayasan, unudasan hər şeyi özün qarışıq.

Bu səssiz gecələr qəlbinin pıçıltılarını duyur, halını danışan baxışları oxuyur. Özündə olmayan adam özündən başqa görmək istədikləri hər şeyi görür bu gecələrdə.

Şuşanın gecələrində adama ancaq sehdən doğan, sənə sakitlik, rahatlıq gətirən şeylər görünür. Yaşadıqlarına sevinirsən. Bu uzaq aləmin cazibəsi səni dəyişdirir. Ruhun qarışıq daxili aləmin də dəyişir. Rahatlandığıca səhərə fərqli, cilalanmış brilliant kimi çıxırsan. Parpar parıldayırsan. Nağıllardan doğulmuş kimi.

Şuşanın gecələri məqamın zirvəsidir.

Şuşanın gecələrində yatmağı özünə günah bilirsən.

Sən burda illərin gündüz yorğunluğunu bir gecədə çıxarırsan. Ruhun təzələnir. Saflaşırırsan.

Şuşada adamın səsi açılır, sözü pərvazlanır. Hamı oxumaq istəyir. Kimi ucadan, kimi pəsdən zümzümə edərək. Burda səsinə səs verən mütləq tapılacaq.

Şuşa ovqatını dəyişən, sənə sevinc bəxş edən, səni unutdurub sonradan özünə qaytaran gecələri sehrli şəhərdi, doğma yurddu.

Burda gecənin havası könlünü oxşayan muğam kimidi. Çünki burda hər şey muğam köklüdü, muğam havalıdı.

Şuşada ağacın yarpaqları da meh sədası altında aram-aram zəngulə vurur.

Şuşada nə varsa, özünüküdü, özünə məxsusdur.

Şuşa möcüzələrlə doludur.

Döşəmə daşlar qeydiyyata almış kimi qonağın addımına möhür vurur. Burda olduğun yerləri gözüne köçürürsən. Qaya şəklini çəkdiyini bildiyindən özünə düzən verir, ağaclar qamətin düzəldir. Çünki bura Şuşadı.

Sonuncu dəfə Şuşada nə vaxt olduğunu unutsan, o sənə mütləq hansısa əlamətləşə xatırladacaq.

Şuşanın gecələri gündüzündən də gözəldi. Ruhların qovuşacağında dincəliyorsən.

Ruhunla bölüşə, ruhlarla danışa, axtardığını tapa, özünə barışa bilirsən.

Şuşa sevənlərin şəhəridi. Gecəsi nağıllar aləmi olan Şuşa olanların, olacaqların... gözəllikdən doymayanların şəhəridi. Sənin, mənim, bizim, hamımızın. Gecəsinə darıxdığımız, gündüzünə sevindiyimiz gözəl Şuşa adama oxumaq ruhu verdiyi kimi, yazmaq ruhu da verir.

Şuşanın gecələri

Qonağa gəl-gəl eyləyən,
Qaranlığa əl yelləyən,
Gecəsi yuxunu yeyən,
Görənlərin gecəsidi,
Şuşamızın gecələri!

Zülməti gözlə itirən,
Yekunu sözlə bitirən,
Tənhaya həmdəm yetirən,
Bilənlərin gecəsidi.

Gecədən ağrı götürən,
Arzuya arzu gətirən,
Sükutu səslə ötürən,
Sevənlərin gecəsidi.

Dərdlərini dərdi sayan,
Ruhuna ruhunu yayan,
„Gecəmdən getmə, dayan!” -
deyənlərin gecəsidi.

Gördüyünü danışanın,
Baxıb-baxıb alışanın,
Susmağıyla yarışanın,
Bölənlərin gecəsidi.

Səslərə səsin qatanın,
Tarixə sözün atanın,
Sabaha gedib çatanın,
Ərənlərin gecəsidi,
Şuşamızın gecələri!

23.07.2025

MÜSAHİBƏ

**“BÜTÜN HƏYATIM “FƏDAKARLIQ”
DEYİMİNƏ EKVİVALENTDİR”**

Həmsöhbətimiz çağdaş Azərbaycan ədəbiyyatının görkəmli nümayəndəsi, şair, yazıçı, tərcüməçi, dilçi alim, pedaqoq, filologiya elmləri üzrə fəlsəfə doktoru, dosent, Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin üzvü Firuzə MƏMMƏDLİDİR.

- Sizin üçün nəsr və poeziya arasında ən mühüm fərq nədir? Hansı sizin daxili dünyanızı daha tam və dərinlən ifadə edir?

- Forma baxımından bu iki janr arasındakı fərq göz önündədir. Bu da həqiqətdir ki, hər ikisi bədii təxəyyül məhsuludur. Amma nəsr bir qayda olaraq, süjet, kompozisiya, məzmun və ifadə planında reallaşır.

Poeziya spesifik normalar daxilində, daha çox dil vahidlərinin daxili informasiyasında mövcud olan poetik məqamların, başqa sözlə, sözün, ifadənin məna variantlarının düzgün, məqsədyönlü seçilib nizamlanmasına əsaslanır. Klassik Azərbaycan poeziyasının, qəzəl, qoşma, gəraylı, layla... və s. kimi şeir formalarında bu qayda həmişə qorunmuş, ritm, ahəng, qafiye, rədif, daxili təqti, heca, səs uzanmaları və digər poeziyanın əsas elementləri kimi poetik fikrin cazibədarlığını nizamlayan vasitələrdən olmuşdur. Müasir poeziyamızda yuxarıda sadaladığım poetexniki elementlərdən kənar, ancaq sözün məzmun qatında birikən poetik ruha əsaslanan sərbəst şeir forması da aktual poeziya nümunələrindəndir.

Məncə poeziya şairin xüsusi halıdır. Onu bir anın əlaməti olan şimşək çaxmasına da bənzətmək olar. Süjetli poeziya nümunələri, poema, mənzum pyeslərdə müəllifə təbii ki, lirik şeir yaradıcılığından fərqli olaraq, vaxt və lirik ricətlərə varmaq lazım gəlir ki, bunu şimşək çaxmasına bənzətmək çətindir.

Poeziya – şairin öz duyğuları ilə gizli görüşüdür.

Poeziya içimizdəki sakitliyin üsyanıdır.

Poeziya ruhumuzun feryadıdır.

- Siz həm şairsiz, həm yaçı, hər tərcüməçi, həm alim. Bütün bu sahələrdə eyni vaxtda fəaliyyət göstərmək sizin üçün çətinlik törətmir?

- Şeir, nəsr, elmi araşdırma, müəllimlik mənim ictimai həyatımın tamamlanmış ifadə formasıdır. Bunların hər biri beyin və ürək məhsulu olaraq, reallaşmaq üçün sanki öz növbəsini gözləyir. Həmişə, hər saat şeir gəlir. Vaxt boşluğu elmi araşdırma və ya nəsr üçün müvafiqdir.

- Elm yolunda qarşılaşdığınız ağır maneələr və çətinliklər... Onları necə dəf edirsiniz?

Bu gün gənc qızlar elmi araşdırmalara necə cəlb olunur, sizcə, onları ruhlandırmaq üçün nələrə diqqət yetirilməlidir?

- Elmi araşdırma zamanı çətinliyim olmayıb. Amma işi başa vurub, müdafiə etmək işi mənə baha başa gəlib. Yəni müdafiəmə maneçilik törətmək istəyənlər olub. Mən misilsiz yazıçımız, repressiya qurbanı “Y.V.Çəmənşəminlinin “Qızlar bulağı” və “Qan içində” romanlarının dil və üslub xüsusiyyətləri” mövzusunla namizədlik dissertasiyası yazıb müdafiəyə təqdim etmişdim. Müdafiə vaxtı Elmi Şura üzvlərindən biri – erməniperəst alim iclasdan qaçdı ki, müdafiə baş tutmasın. Və o da bunu iki dəfə təkrar etməklə mənim müdafiəmi iki il geri saldı. Axır ki, müdafiə etdim və işi Moskvaya AAK-na təsdiqə göndərdik. Həmin adam ora da ononim məktub yazdı. Ordan işimi Türkmənistan “Çerniy opponent” deyilən rəyə göndərdilər. Ordan müsbət rəy gələndən sonra – bu da 2 il çəkdi – dissertasiyam elmlər namizədi adına təsdiq olundu. Bütün ictimai fəaliyyətim maneələr və qısqanclıqlarla müşayiət olunub.

Hazırda gənclərdə elmi araşdırmalara bir elə maraq görmürəm. Amma gənc qızlara məsləhətim budur ki, elm yolu çətindir, şərəflidir... Bu yola çıxanda ilk növbədə özlərinin daxili aləmini, bu sahəyə həvəsini, fədakarlığını, psixoloji hücumlara məruz qalma hallarını göz altına alsınlar və özlərini daxilən bu çətinliklərə qarşı mübarizə ruhuna hazırlasınlar. İkinci məsləhətim budur ki, əgər mövcud sahədə elmə yenilik gətirə bilməyəcəklərsə, quru ad naminə bu işə girişməsinlər. Onları həvəsləndirmək üçün əlimdə əsaslı dəlillərim yoxdur.

- Ədəbiyyatda sizin üçün ən önəmli anlayış nədir? Məsələn, dövrün ruhu, müəllif şəxsiyyəti, yoxsa əsərin problematikasi?

- Təbii ki, yaradıcılıq bunların hər üçünü vacib sayır. Nədən ki, yaranan hər hansı əsər öz dövrünün məhsulu kimi, həmin dövr barəsində gələcəyə az da olsa informasiya ötürür. Məsələn, M.F.Axundov, C.Məmmədquluzadə, Ə.Haqverdiyev, N.Nərimanov və s. kimi yazıçılarımızın zəngin yaradıcılığı buna misal ola bilər.

Məncə, müəllif əsərini yaradarkən tamam obyektiv mövqedən təqdim etməli; tendensiya nümayiş etdirməməlidir. Problematika şübhəsiz ki, zaman və məkan həddlərində əsərdə öz bədii ifadəsini tapır.

- Cəmiyyətdə bədii sənət və elm sahiblərinin dəyəri sizcə yetərinə bilinirmi?

- Təəssüf ki, yox.

- “Fədakarlıq” deymi sizin həyatınızda hansı hadisələrlə bağlıdır?

- Bütün həyatım “fədakarlıq” deyiminə ekvivalentdir. Hər addımım maneələr, hədə-qorxular, sui-qəsdlər, təhdidlər, “təsadüfi” qəzalar, gətirməzliklərlə müşayiət olunub. Mən təhsil, elm, sənət, peşə uğrunda keçdiyim yolu mübarizə yox, müharibə yolu adlandırıram.

- Sizin üçün “yazıçı və alim qadın” obrazının spesifik özəllikləri nədən ibarətdir?

- Yazıçı və alim qadın ya gərək ailə qurmasın, ya da bəxti gətirsə, qədərbilən, özü kimi elmə, sənətə qiymət verməyi bacaran biri ilə həyatını birləşdirsin. Olmaya-olmaya şair olub, şairlik iddiasında olan birinə qismət olsun... O ta fəlakətdir... Qadın sənət adamları sırasında çox az adam olar ki, həm ailə, həm də sənət sahəsində xoşbəxt olsun.

- Bir qadın, yazıçı, alim və insan olaraq özünü bir cümlə ilə necə ifadə edərsiniz? Sizin fikrinizdə, elm nədir? Öyrənmək, anlamaq, yoxsa qəbul etmək?

- Bir qədər gənc olsaydım, bütün bu titullara (qadın, yazıçı, alim, insan) nail olduğum üçün özümü “qəhrəman” adlandırırdım. Amma indi – 85 yaşında – “əzabkeş” adlandırıram. O ki, qaldı, öyrənmək, anlamaq, qəbul etməyə... Bəli, elm öyrənməkdir, anlamaqdır, ancaq kor-koranə qəbul etməyin tərəfdarı deyiləm. Əgər obyektiv həqiqətlərin mütləq göstəricisidirsə, qəbul edirəm, nədən ki, bunun özü öyrətmək və anlamağa aparən yolun başlanğıcıdır.

- Gələcəyin ədəbiyyatı sizin təsəvvürünüzdə necə görünür? Süni intellektdə əslində insan qəlbinin həyacanı öz dəyərini itirmirmi?

- Süni intellekt gələcəyin ədəbiyyatını da yaradacaqsə, bu ya dedektiv, ya da epistolyar janrlarda olacaq. Bəli, süni intellekt insan qəlbinin incəlikləri bütünlüklə ifadə edə bilməz. O daha çox, onu proqramlaşdıranın daxilini mənimsəyəcək. Həmin proqramistin psixologiyasına motivləşdiyindən ümumilikdə insani keyfiyyət qazana bilməz.

- Sizcə Azərbaycanda qadın alimlərin cəmiyyətdəki nüfuzu necə artır və inkişaf edir?

- Ölkəmizdə alim, şair, sənətkar qadınların nüfuzunun artması xüsusi diqqətə ehtiyacı olan məsələlərdəndir.

- Ölkəmizdə analiz etdiyimiz, lakin qələmə ala bilmədiyimiz hansı həqiqətləriniz var?

Xəyalınızın ardından gedərkən özünüzdən belə uzaqlaşdığınızı heç hiss edibsinizmi?

- Sualın birinci hissəsinə qısaca cavab olaraq deyə bilərəm ki, belə həqiqətlər çoxdur və xırdalamağa lüzum görmürəm. Sualın ikinci hissəsi gəncliyimdə belə hallar çox olub. İndi artıq xəyaldan uzağam. Acı həqiqətlər hücrəsində tənha sakınəm.

- Viktor Hüqo deyirdi: Göydən daha gözəl mənzərə var, bu insanın qəlbinin dərinliyidir”. Sizcə bu günün şair və yazıçıları insan qəlbinin bu dərinliyinə nə dərəcədə enə bilib?

- Heç kim heç kimi özündən yaxşı tanıya bilməz. Hərçənd ki, şairlər insan qəlbinin mühəndisləridir deyib ulular. Ancaq başqasının dərini, sevincini qəlbinə köçürməyi, o emosiyaları özününküləşdirməyi bacaran şairlər bu dərinliyə enə bilər. Bu məqamda isə şairin qələmində “mən” nidası ilə səslənir. Bu isə cənab şairi vurmaq üçün tənqidçilərin əlinə fürsət kimi düşür. “Filan şair özünü yazır”.

Halbuki, o şeiri oxuyanların bir qismi orada öz dərini görür, öz dərini oxuyur. Üzgüçülər peşəsinin belə bir qolu da var – “dərinlik üzgüçüləri”. İnsan qəlbinə enmək üçün şairdə dərinliyə enmək və qınaqlardan inciməmək xisləti olmalıdır. Bir də, burada ictimai fikir, tənqidin “Sovet” ab-havası ilə nəfəs almaq da az rol oynamır. İndi yazan çoxdur.

Təbii ki, hamını izləmək olmur. Amma insan qəlbinin dərinliklərinə enib oradan mirvari tapmaq da hər şairin işi deyil.

**Söhbətləşdi: CAHANGİR NAMAZOV,
“Ədəbiyyat və incəsənət” portalının Özbəkistan təmsilçisi,
Azərbaycan Jurnalistlər Birliyinin üzvü.**

ÇEÇENİSTAN ƏDƏBİYYATINDAN NÜMUNƏLƏR

SƏİDBƏY ARSANOV

TAPINTI

Hekayə

Səidbəy Arsanov (1889-1968) - Çeçenistan ədəbiyyatının klassiki, yazıçı, ictimai xadim. 1925-ci ildə ilk çeçen qəzeti olan "Serlo"nu buraxmağa başlayıb. 1930-cu ildə Proletar Yazıçıların Qrozu Birliyini yaradıb, müxtəlif ictimai vəzifələrdə çalışıb. Tarixi mövzuda roman, realist üslublu hekayələr və digər nəsr əsərlərinin müəllifidir. 1937-ci ildə həbs edilib, 1945-ə qədər Kolimada sürgün çəkib. 1957-59-cu illərdə Çeçen-İnquşetiya Muxtar Respublikası Yazıçılar İttifaqının sədri olub.

S.Arsanov nəsrinin ən yaxşı nümunələrindən sayılan, rus işğalının, imperiya üsuli-idarəsinin çeçen xalqının həyatına gətirdiyi çətinlik və eybəcərlikləri, onun mənəviyyətinə vurduğu zərbələri əks etdirən "Tapıntı" hekayəsini oxucularımıza təqdim edirik.

Qaradınməzdir fağır Serbi. Ac qalar, kimsəyə əl açmaz; yorular, gileylənməz. Serbi işin ağırına girir, bax elə indiki kimi: bir neçə nəfər çox iri şalbanı qaldırıb Serbinin kürəyinə qoydu, o da apardı dedikləri yerə. Dünən o, donqarında iki kisə qarğıdalını dəyirmanə aparmışdı. Günü sabah, bir iş çıxmasa, ov bıçağını qapıb meşəyə - ayının üstünə gedəsidir. Bu günlərdə isə Serbi dəmir kimi möhkəm əlləri ilə boğduğu diş canavarı götürüb gəlmişdi.

Obada hamı Serbiyə hörmət göstərirdi, bircə hampadan (Kəndin varlı, nüfuzlu sakini - tərç.) başqa: fağır ona muzdur olmayıb deyər! Hampa intiqama niyyətlanmışdı, ancaq uyğun məqam gözləyirdi. Belə məqam da yetişdi: bir çeçen öldürüldü. Kim öldürmüşdü - bilinmirdi. Di gəl hampa "öz adamı"na pıçıldadı: "Serbi öldürüb". Pıçıltı həyətdən-həyətə yayıldı. Gedib çıxdı oba yığıncağına: orada isə həmin hampa sədrlik edirdi. Yığıncaqda o, açıq-açığına Serbini qətləə günahlandırdı. Bu minvalla Serbi qanlı çıxdı: ölənün doğmaları onu öldürməmiş əl çəkməyəcəkdilər.

Serbi çətinə düşmüşdü: qardaşları yox, arxası yox... Obanı gizlincə tərk etməli oldu. Ölüm qorxusundan deyil, ailəsinə yazığı gəldiyindən: arvadı onsuz necə yaşayardı, qucağında da biryaşında oğlan uşağı?! Oğul isə fağır çeçen üçün hər şeydir - nəslinin davamı, gələcəkdə köməyi, dayağıdır. Serbinin ardınca əliuşaqlı arvadı da getdi.

Acı tale onları haralara yuvarlamadı?! Dağlara, dərələrə, meşələrə, kol-koslu qobulara... İnquşların da arasında yaşadılar, kabardinlərin də, rusların da.

Qisasçılar Serbini qarabaqara izləyirmişlər. Bir dəfə girəvə tapırlar, elə atəş açılacaqmış ki, o an görürlər, saklinin (dağlı obalarında yığcam daş ev - tərç.) pəncərəsinin qabağında oturan Serbi oğlunu qucağına aldı. Güllə uşağa da dəyə bilərmiş. Uşaqları isə öldürmək olmaz: çox böyük günahdır!

Həyat o didərginləri Vladiqafqaz şəhərinə atır. Amma qisasçılar oraya da gəlib çıxırlar. Görünür, onları gecə-gündüz bircə fikir qamçılıyırmış: Serbini tapıb öldürmək! Tək bu niyyətlə yaşayırmışlar.

Yenə də gözdən uzaq olmaq lazım gəlir. Serbi bu dəfə ailəsi ilə Yekaterinodara gedib çıxır, ilyarım sonra isə Rostov-Dona. Təzə yerə azacıq isnişən kimi, izləyənlər yenə peyda olurlar. Amma Serbi ayıq davranıb bu qılıpapaq adamları tez tanıyır: silahlarını yapıncılarının altında elə gizlədibmişlər ki, dərhal əl atıb düşməne ölümçül yara vura bilsinlər. Bu isə alınmır, çünki Serbini tanımaq olmur. Necə tanısınlar? Sanki yerlə bir olub, çuxura düşmüş gözləri hüzn çırağına dönüb, əvvəlki - dağlıya xas, arxayın yerışı dəyişilib, qıvraq, işgüzar davranır; sifəti toz içindədir, dirsəyəcən çirmənmiş qollarında mazut ləkələri var.

Yaxınlıqdan keçəndə Serbi doğma dildə danışır eşidir. Kaş heç eşitməyəydi! Axı gəlmələr ondan, onun əleyhinə danışdırlar. Halbuki Serbi öz xalqını, oraların dağlarını, meşələrini, çöl-çəmənini, dağ çaylarının iti axımını, saf bulaqlarının şırıltısını çox sevirdi! Ondan ötrü darıxır, bağırı qana dönür... İndi hara üz tutsun? Yenə hansısa başqa şəhərə? Artıq neçənci dəfə hər şeyi təzədən başlamaq asan deyil ki... Çox götür-qoydan sonra ailəsiylə Vladiqafqaza qayıtdı. Gecəni perronun çardağı altında yola verdilər, səhər tezdən Serbi şəhərə çıxıb küçə-küçə dolaşmağa başladı ki, hamı görsün: budur o, heç yana getməyib, buradadır Serbi, bu şəhərdədir! Bunu bir neçə gün təkrarlayan Serbi, arvadı ilə oğlunu da götürüb yenidən Yekaterinodara getdi.

Başıbəlalı ailə Serbinin tapdığı ötəri işlər hesabına birtəhər dolanırdı. Gah yük daşıyır, gah yağ vurur, gah da odun yarırdı. Rus dilini az-maz öyrənmişdi.

Serbinin doğma auldan çıxdığı altı il vardı artıq. Oğlu irilib qoçaq, dedikcə zirək bir oğlan olmuşdu, rusca sərbəst danışır, evdə ata-anasına əl yetirirdi. Elə indi də işini tamamlayıb atasına yaxınlaşdı:

- Dədə, sən dünən mənə demişdin...

- Hə, oğlum, demişdim, gedib iş axtaracağam, bəlkə, tapdım...

Serbi fikrə getdi. Ətrafını büküm-büküm, gicgahına çatan qırışlar basmış gözləri harasa uzaqlara dikilib yol çəkirdi. Oğlu da susdu: elə bil atası ilıq şüalar saçır, oğlanın canı isinirdi. Atasını yamanca çox istəyirdi! Onun yanında elə rahat olurdu ki!

"Əgər dədəmin başına pis iş gəlsə, hündür bir ağaca dırmanıb təkəsiüstə atılam oradan, - oğlan belə düşündü qəfildən. Sonra fikri başqa səmtə yönəldi: - Dədəm niyə say-hesabı, yazmağı bilmir?"

- Hə... Bax sən say-hesabı məndən yaxşı bilirsən, - oğlunun düşüncəsini oxumuşdu Serbi. - Əlimdən nə gəlir mənim? Demək olar, heç nə! Ancaq əkib-biçmək, ot çalmaq, odun doğramaq, yer belləmək...

Atasını dinlədikcə uşağın gözlərində fərqli - böyüklərə xas parıltı sezilirdi. İlk dəfə fikir verirdi ki, atasının pencəyi çox köhnəlib, əyin-başından eyzən yoxsulluq, nimsəlik yağır. Amma bu pencək uşaqdan ötrü az qala onu geyinmiş adamın özü qədər əziz idi.

Fikrindən nə keçdisə, Serbinin üzünə acı bir təbəssüm qondu.

- Bəlkə, bu gün iş taparam...

- Nə cür iş?

- Məlumdur nə cür - ağır... Yüngül iş verməzlər mənə, - Serbi öz əllərinə nəzər saldı. - Bir vaxt güc vardı ha bunlarda...

- Bəs nə vaxt gedəcəksən? - oğlan bərkdən soruşdu, elə bil atasını ağır düşüncələrdən ayırmaq lazım olduğunu anlamışdı.

- Nahardan sonra gedərəm, oğlum.

- Nahara nə var bizdə? - oğlan, gözlərilə otağı ələk-ələk eləsə də, yeyiləsi nəse görmədi.

- Nahar nədir, söz soruşdun da! Heç bir şey... Biz ki səhər də heç nə yeməmişik.

Atası məyusluqla əlini yellədi, amma birdən nəyisə xatırladı:

- E-hee... dayan görüm, məndə qəpik-quruş olmalıydı!

Əlini cibinə salıb bir neçə mis qəpik çıxartdı.

- Bir qəpiik, - hələ də yaxşı danışa bilmədiyi ruscada saymağa başladı. - bu da bir qəpiik - elədi iki qəpik. Bu daa üç qəpik - oldu beş qəpiik... Ohoo! Soğan-çörəyə çatar! Tez alıb gətirim, yeyək, gedib iş axtarım! Axırınca kəlmələri o, çeçencə, gümrah səslə, həmişəki mehriban təbəssümüylə dedi.

- Dədə, de görüm sən niyə sayanda barmaqlarını qatlayırsan?

- Necə yəni? - təəccübləndi atası, bilmədi bu suala nə cavab versin. - Mənə belə asan olur saymaq.

- Mən isə qatlamıram, - oğlan öyündü.

Onlar göz-göz gəldilər, bu an atası ona nağıllardakı xeyirxah kişilər kimi göründü.

Gün günortaya yaxınlaşanda Serbi ilə oğlu küçəyə çıxdılar. Zir-zibilli qənbərliyi keçəndə atanın çəkməsinin burnu bir düyünçəyə toxundu, onu götürdü, əlində hərləyib yerə tulladı.

- E-eey! - arxadan çağırış eşidib dayandılar. Bir nəfər əlindəki düyünçəni yuxarı tutub yellədirdi.

- Səndən düşüb?

- "Boşla görək! O murdar şey nəyimə lazımdır, qoy özündə qalsın", - düşünən Serbi ona səsləndi:

- Götür özünə!

- Sənin cındırına qalmamışam mən! Özümdə doludur!

Adam düyünçəni tullayıb getdi.

- Götürək, ya yox? - Serbi oğluna baxdı.

- Götür, dədə, - oğlu inamla cavab verdi.

Evdə tapıntını bir küncə atıb yemək tədarükünə girişən Serbi, oğluna dedi:

- Bir bax ona, oğlum, gör nə var içində?

Oğlan qayçıyı götürüb ipi kəsdi, bükülü kağızı araladı. Kip dəstələnib teleqraf lentinə bənzər bir şeylə eninə-boyuna sarınmış kağız topaları döşəməyə dağıldı. Onların altından başında tac olan dolu bir qadının təsviri görünürdü.

- Ay oğul! - atası səsləndi. - O zibillə çox əlləşmə, at sobaya, gəl yemək ye! Mən indi gedirəm.

- Dədə, burada şəkillər var!

- Nə şəkillər?

Oğlan kip dəstələnmiş kağızları toplayıb atasının qabağına tökdü. Serbi birini götürüb baxdı, sonra o birini... Sifəti gah qızarır, gah ağarırdı. Ha özünü sıxdı, qışqırməsın, alınmadı.

- Axçadır (keçmişdə bütün Şərqdə, o cümlədən Qafqazda gümüş pul vahidi; sonradan ümumən pul anlamında da işlədilib - tərç.)! - deyə qışqırdı. - Allaha and olsun, axçadır! Puldur!

Onun səşində sevincdən çox, qorxu duyulurdu. Serbi heç vaxt bu qədər pul, belə bir məbləğ görməmişdi. Ancaq hər halda, anladı ki, bunlar puldur - külli miqdarda pul, ona görə də donuxub qaldı. Öz miskin daxmasını aramla gözdən keçirdi, sanki yoxsulluğunun şahidi olan divarlardan məsləhət diləyirdi.

- Görürsən, başıma nə iş gəldi, hə? - Serbi nəzərlərini oğlunda saxladı. - Qırx il yoxsulluq çək, indi... birdən varlan. Heç bir zəhmət çəkmədən varlan! Bu nə olan işdir axı? Ömrümdə bir rublum olmayıb, indi isə başımdan töküldü...

Oğlunu işarəylə lap yaxına çağırırdı, kimsə eşidəcəkmiş kimi, pıçıltıyla:

- Oğlum, biz varlandıq, - dedi. - Çoxlu yaxşı şeylər alırıq. Daha ayaqyalın gəzməzsən, başqalarının yeməyinə həsədlə baxmazsan... Allaha şükürlər olsun, biz yoxsullara rəhmi gəldi!

Amma birdən sanki kiminsə sərt əli Serbinin təsəvvüründəki xoş-əlvən mənzərəni pozdu. Fikrinin aynasında xatirə canlandı: atası kiminsə uşaqlarını yanan evdən çıxardır; yanib məhv olmuş evin yerində öz imkanıyla yenisini tikir - təmənnəsiz; adamlar buna heyrlənəndə o, təmkinlə deyir: "Mənə pul-para lazım deyil. Sadəcə, yaxşılıq etmək istəyirəm..."

Serbi dəstələnmiş pulları qəti hərəkətlə kağıza bükür:

- Gedək, oğlum.

- Hara, dədə?

- Gedək. Bu pullar nə bizimdir, nə də əcdadımızın. Onları aparıb vermək lazımdır.

- Kimə? Lazım deyil! - oğlan incik sifət aldı.

- Yox, oğlum, onları başçılara vermək lazımdır, başçılar özləri taparlar, bu pul kiminmiş. Başçıların əlləri uzun, hökmü böyükdür, söyə bilərlər, zindana sala, asdıra bilərlər... Bizim obadan iki çəçeni asmışdılar... İxtiyar başçıların əlindədir...

Tozlu küçələrlə yeyin gedə-gedə Serbi belə deyirdi oğluna.

Polis bölməsinin suyuşsuz binasına yetişdilər. Serbi o yan-bu yana baxdı. Aşağı uzanan pilləkən gördü, ürəksiz addımladı.

Birinci açıq qapıdan içəridə çox adam vardı. Yeni gələnləri tərs baxışlar qarşılayırdı. Serbi düyünçəni əlində bərk sıxıb tutmuşdu. Buradakı nəzarətçilər, iznsiz girdiyi üçün, onu yamanlayıb dəhlizə itələdilər. Serbi az qala nahamar kərpic döşəməyə səriləcəkdi. Qarşı küncdəki oyudən siçovul çıxıb xırdaca boz yumaq kimi dığırlandı, özünü dəhlizin qaranlıq yerinə verib gözdən itdi. Hava karbol (xarakterik iyi olan zəhərli dezinfeksiya maddəsi - tərç.), tənbəki iyindən və daha hansısa qoxudan elə ağırlaşmışdı, nəfəs almaq olmurdu.

Serbi ilə oğlu yuxarı qalxıb başqa bir qapıdan içəri girdilər. Geniş, yarıboş otağın o başında, masa arxasında oturmuş pişikbiğ adam pristav köməkçisi Xitrov idi. Əlindəki peronun cırıltısı gəlirdi.

- Nə lazımdır? - pristav köməkçisi, elə yaza-yaza, sual atdı.

- Pul tapmışıq, - Serbi müxtəsər cavab verdi.

- Pul?

Yenə döndü doğma sahələ.

- Zarafatsız, bu nə hərəkətdir?! - Xitrov coşdu. - Məni kimlə qarışdırırsınız?! Bax siz, həqiqətən, qanundan kənara çıxırsınız!

- Nə qanundur o elə?

- "Tapılan məbləğin on faizi tapan adama düşür" - bax belə bir qanundur, bəs bilmirdiniz?

- Necə yəni, necə yəni, - deyən Mileşkinin səşində təsdiq də vardı, istehza da.

- Bu qanun hələ İkinci Aleksandrın vaxtında...

- Pyotrun vaxtında... - tacir macal vermədi.

Xitrov rəqibinin gözlərinə baxdı, qarşı tərəfin baxışları deyirdi: o, birinci dərəcəli tacir kimi istənilən qanundan yan ötə bilər.

Amma yox! Pristav köməkçisi də axmaq deyil, bu faiz söhbətini axıra çatdırmalıdır o!

Bu arada Mileşkin zehmində məbləğin on faizini hesablayırdı.

- Sarsaqlığa bax! - hesablamanı bitirəndə çıxır Serbiyə sarı döndü. Sırtıq baxışla çeçeni üstədən-aşağı süzdü, nəhayət, nimsə geyiminə diqqət yetirib deyindi:

- İki min üç yüz əlli rubl - buna? Belə qətiyyəni!

Tacir üzünü çevirdi, süfrə kimi geniş dəsmalını çıxardıb, piy basmış gödək boynunu, pörtmüş sifətini sildi. Sonra da cibindən çıxartdığı beş yüz əlli rublu masaya tullayıb çıxışa doğru yeridi. Bütün bunları elə qıvraq, cəld hərəkətlə etdi ki, Xitrov deməyə söz tapmadı. Mileşkin astanada idi artıq, Xitrov dili topuq vura-vura səsləndi:

- Cə-cənab Mileşkin! P-protokola y-yazılsın bu??

- İstərsən yaz, istərsən yazma, vecimə deyil! - tacir hörüldəyib əlini elə yellədi, sanki geriye nəyə tulladı. Çəkmə zərb ilə qapını açıb gözəndən itdi.

Xitrov "yekaterinçə"ləri tezcə götürüb iki qatladı, onları hər is nəzərlərlə süzüb, öz pulu kimi, cibinə dürtüdü, sonra da hirs-hikkəylə Serbiyə baxdı.

- Axmaq! İtilin burdan! İtilin!..

Serbinin gözlərində od parladı, ixtiyarsız düyünlənən yumruqlarının damarları şişdi... Deyərdin, əvvəlki gücü özünə qayıdıb: bir an keçəcək, ya onu təhqir edəni boğacaq, ya da palıd oturaqla elə vuracaq, elə vuracaq ki...

Baş verəcəkləri hiss edən oğlu ağlamsınıb səsləndi:

- Dədə, gedək buradan! Gedək!

Atasının əlindən yapışib gücü yetdikcə dartdı.

- Heç bir şey, oğlum, - atası yavaş-yavaş özünə gəlib toxtadı, - heç bir şey... Hər halda, haqq-həqiqət var dünyada, onu dərinə quylasalar da... Hər nə cür gizlətsələr də, üzə çıxacaq.

Ağır bir hissin təsiri altında yerindən tərpəndi, içindəkiləri dilə gətirə bilmədiyi üçün özünə acıqlanmışdı. Hansısa başqa məqamda bir yol tapıb etirazını bildirirdi, bəlkə, amma indicə baş verənlər ona ağlasığmaz gəlirdi. Onun daxili tarazlığını pozan da elə bu idi. Yenə qan beyninə vurdu. Qapıya çathaçatda, əlini palıd kətilin ayağına atdı, qaldırıb zərblə beton döşəməyə çırpdı. Taxta qırıqları ətrafa səpələndi.

- Bu nə deməkdir belə! - Xitrov nərildədi. Serbinin üstünə cummaq, onu zirzəmiyə atdırıb əzişdirmək istədi, amma tez də vaz keçdi: "Qoy rədd olsun cəhənnəminə! Pullar ki qalır..."

Asta, ağır addımlarla küçəyə çıxanda Serbiyə elə gəldi, ona deyilmiş "axmaq" kəlməsini də, başqa sözləri də bu ətrafdakıların hamısı eşidib. Başını qaldırıb adamların üzünə baxa bilmir, rast gələnlərdən yayınırdı. Sakit, kimsəsiz küçədəki yoğun qovağın yanında dayanıb ağır-ağır köks ötürdü. Daddığı nahaq həqarət daş kimi yığılıb qalmışdı sinəsində. Əlindən qoparılmış mükafat deyildi Serbinin dərdi. Heç bilmirdi də belə bir qanun var. Canına od salan belə amansız incidilməsi olmuşdu. Oğlu atasına şəfqətlə baxırdı.

Yol boyu dillənmədilər, miskin, qanqaraldan daxmalarına dinməz-söyləməz girdilər... Serbi nəfəsliyə yaxınlaşıb axşam səmasının oradan görünən parçasını uzun müddət, gözünü qırpmadan seyr etdi, elə bil onu üzən fikirlərin cavabını səmada arayırdı. Amma səma tutqun, qaramtıl idi - Serbinin həyatı kimi...

İSA ZAKRİYEV

Çağdaş Çeçenistan ədəbiyyatının tanınmış nümayəndəsi, nasir, jurnalist və redaktordur.

1968-ci ildə Çeçenistanın Urus-Martan rayonunun Komsomolsk (indiki Qoy-Çu) kəndində doğulub. 1992-ci ildə Çeçen Dövlət Pedaqoji Universitetini, 2007-ci ildə Rostov İqtisadiyyat Universitetini bitirib. "Luisanna", "Hər vahə ilğım deyil", "Əsas məsələ barədə xülasə" adlı hekayə kitablarının müəllifidir.

Çeçenistanın tarixi taleyi ilə bağlı mövzular, xarici müdaxilələrin, daxili çaxnaşmaların çeçen xalqını düçar etdiyi müsibətlər, milli məənəviyyətə vurduğu zərbələr İ.Zakriyevin yaradıcılığında xüsusi yer tutur. Təqdim etdiyimiz hekayələr də yazıcının bu sislsilədən olan dəyərli əsərləridir.

Hekayələr

EVİMİN RUHU

Elə ilk fürsətdə evimin xarabalığını ziyarət elədim. Onu başqa xarabalıqlar arasında axtarıb tapdım, partlayışın vurub üzə çıxardığı iri beton bünövrə qalığının yanında oturdum.

Məndən üz çevirib o. Yaman yaralı, səksəkəlidir, yaşadığı dəhşət üzündən tamam başını itirib evimin ruhu.

- Bağışla. Əlimdən heç nə gəlmədi.

- Ehtiyac yoxdur, mən hər şeyi anlayıram.

- Yadındadırmı, nə minvalla tikib-qurmuşduq?! Qonşular palçıq tutmağa kömək eləmişdilər, sonra ondan çiy kərpic kəsmişdik. Xalam pəncərələr vermişdi, atam isə dam üçün ləvazimat.

- Hə, yadımdadır. Xoş çağlar idi. Amma güllələr, qəlpələr aman vermədi. Cəhənnəm atəşi ilə cismimi dəldilər, odlu dəşiklər açdılar məndə. Mebellər əbəs yerə divarlarımin arxasında gizlənməyə çalışırdı. Qırıcların uğultusundan, bombaların vıyılısından, şaqqılısından dəli olmuşdum. Siçovullar da tərk etdilər məni. Başqa bir yerdə, sizin yanınızda olmağı elə istəyirdim

ki... Bilirsənmi, qan çox pis iy verir, ən çox da yananda. Sonra isə insan qalıqları çürüyür və sən bu üfunətdən boğulursan. Axırda da tank sürünüb gəlir, zirzəminin pəncərəsinə yoxlama atəşi açır, bünövrə büsbütün dağılır, içindəki armaturlar tükürpədici fəryadla sınır. Kimsə də imdada yetmir...

Biz yenidən susduq, bir-birimizi dəlicəsinə sevdiiyimiz, xoşbəxt olduğumuz o çağlara daldıq.

- Mən səni dirçəldərəm, - birtəhər bəraət qazanmağa çalışdım.

- Necə? Məndən bir şey qalmayıb ki: bünövrəm ovulub, çınqıla dönüb, kərpiclərim ütülüb-qaralıb, ya da ora-bura səpələnib, ağac millərim külə dönüb. Sənə başqa - yeni bir ev gərəkdir.

- Yenisi yox, sən lazımsan mənə.

- Yox. Mən o dəhşəti xatırlamaq, gecənin yarısı, zəlzələymiş kimi, titrəyib səni, uşaqlarını qorxutmaq istəmirəm... Yeri gəlmişkən, uşaqlarının günü necə keçir orada?

- Səndən ötrü darıxırlar.

- Xatırlayırlar ki mənə? Siz davaya görə qaçıb gedəndə uşaqlar hələ körpəydilər.

- Onlar bilirlər axı insanın öz evi olmalıdır, o evin də öz ruhu.

- Mən yenə sizin ev olmağa çox sevinərdim. Ancaq belə də yaşaya bilmərəm, taqətim qalmayıb. Üzrlü say, ən rahatı budur ki, müharibənin əzib toza döndərdiyi evlərin ruhu ilə birgə mən də çəkilib gedim. Sənin başqa bir evin olar, onun da yeni, tərəvətli ruhu. Mən isə ölümünə yorulmuşam. Ləngidim ki, sənənlə vidalaşım. Ömrünüz xoş keçsin!..

...Evimin dağıntıları arasından qəfil bir ağ kəpənək pərvazlandı, ahəstəcə qanad çalib viranə kəndin qərq olduğu sükutda gözdən itdi.

SAL

Yoldaşları əsgəri Terekdən çəkib çıxartdılar. Sağ idi, amma silahını, papağını, çəkməsini itirmişdi. Dişləri tənəkə damı döyəcələyən dolu kimi çaqqıldayırdı, bu köhnə döyüşçünün bərelə qalib qırılmayan gözlərinə dəhşət çökmüşdü. Hamı düşündü ki, soyuq su və ölüm qorxusu haldan salıb onu, amma iş bunda deyildi. Dəfələrlə ölümə üz-üzə gələn, ölümün onun yoldaşlarını necə biçib-tökdiyünü görən bu əsgər indi əzilib-sınmışdı, ömrü tərs-avand olmuş, əvvəlki yenilməz cəsarəti və həm özünün, həm də başqalarının həyatına soyuqqanlı münasibəti altda qalmışdı. Elə bil cəhənnəmin quyusuna baxırdı, oradan üstünə qızmar qəlpələr sıçrayır, üzünün, başının dərisini qoparır, kəllə sümüyünü xıncımlayıb beynini dağıdırdı. Sonra da ruhu bədəndən ayrılıb çılpqlaşır, Terekin dondurucu boz suyu ona tikan kimi sancılırdı.

- Onlar bizə hücum çəkdi, cəmi qırx altı qız, - əsgər titrək səslə üzüböşluğa danışdı, - pərilər kimi gözəl, güclü, dirəşkən. Onlar qorxu bilmədən saldakı bütün heyəti çaya basdılar. Səsləri ilahi məlahətli o gənc qızların çıxırıları sanki vida nəğməsiydi. Hələ gözləri! Gözlərini görəydiniz! Onlarda hər cür təmasa, elə ölümün özünə də qatı ikrah vardı, qorxu, yaxud şübhə kölgəsi yox. Və bir də... bizim hamımızı özlərlə apara bilməməyin təəssüf. Gözləri mənə, mənim batinimə, kiçik dünyama elə baxırdı, sanki gözlərimə ərinmiş qurğuşun axıb tökülürdü. Onlardan birinin əlləri xirtəyimi sıxdı, xırçılıtı eşitdim. Heç yadımda deyil, o məngənədən necə qurtula bildim.

- Hamısı həlak oldu?

- Belə olmaz, bu, düzgün deyil...

Əsgər ağlamaq istəyir, amma bacarmırdı.

Tərcümə edən:
SEYFƏDDİN HÜSEYNLİ